Інновації в дошкільній і початковій освіті

Науковий журнал

Innovations in Preschol and Primary Education

Academic Journal

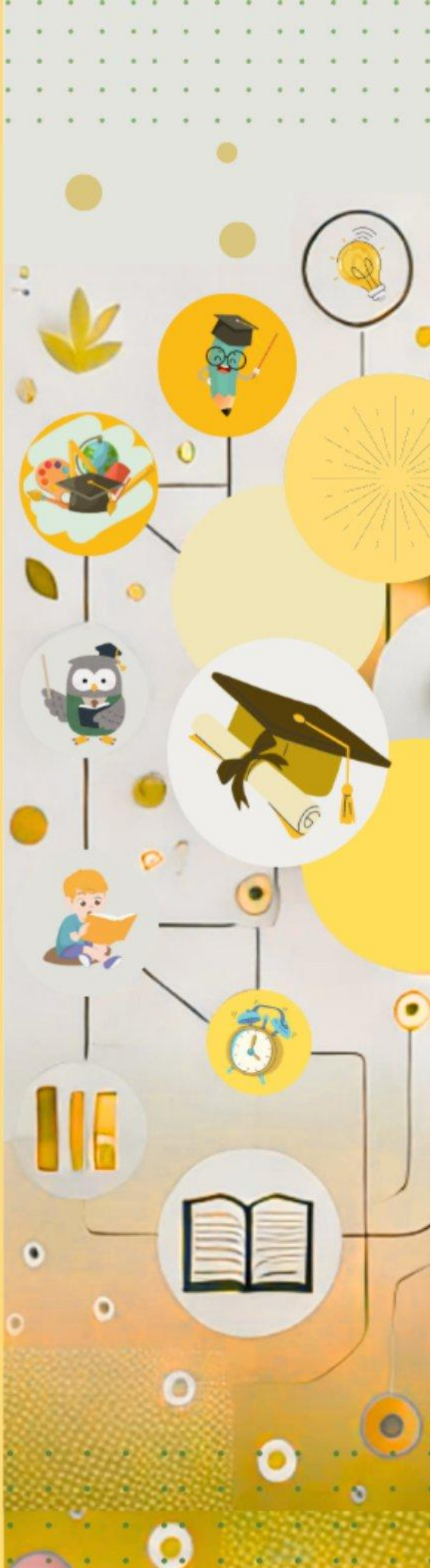

4 • 2025

DOI: 10.31652/3041-2439-2025-4-1-109

Інновації в дошкільній і початковій освіті

Науковий журнал

№ 2(4), 2025

**Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського**

УДК 373.2/.3:001.895(06)

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, протокол № 5 від 26 листопада 2025 року.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР

Кіт Галина Григорівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, Україна.

ЗАСТУПНИК ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Коваль Тетяна Василівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, Україна.

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР

Стахова Інна Анатоліївна, доктор філософії (PhD), доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, Україна

Мацей Танась, доктор хабілітований, професор Академії спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської, Варшава, Республіка Польща.

Осадченко Інна Іванівна, доктор педагогічних наук, професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України; Білостоцький державний університет, Республіка Польща.

Анна Млинарчук-Соколовська, доктор наук PhD, доцент, Білостоцький державний університет, Республіка Польща.

Васютіна Тетяна Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Київ, Україна.

Мачинська Наталія Ігорівна, доктор педагогічних наук, професор, Львівський національний університету імені Івана Франка, Львів, Україна.

Іщенко Людмила Валентинівна, доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, Україна.

Коновальчук Іван Іванович, доктор педагогічних наук, доцент, Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, Україна.

Колосова Олена Вікторівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, Україна.

Колеснік Катерина Анатоліївна, доктор філософії (PhD), доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, Україна.

Кривошея Тетяна Михайлівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, Україна.

Олійник Наталя Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, Україна.

Старовойт Леся Василівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, Україна.

Пахальчук Наталія Олександрівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, Україна.

Імбер Вікторія Іванівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, Україна.

Комарівська Надія Олегівна, кандидат філологічних наук, доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, Україна.

Барановська Ірина Георгіївна, кандидат педагогічних наук, доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, Україна.

Шикиринська Олександра Василівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, Україна.

Бондар Юлія Володимирівна, доктор філософії (PhD), Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, Україна.

Зареєстровано Національною радою з питань телебачення і радіомовлення (Рішення №2634 від 29.08.2024 року, Протокол № 23, Ідентифікатор медіа R40-05472)

Засновник і видавець: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
Рік заснування: 2024
Публікується двічі на рік

Адреса редакції: 21110, м. Вінниця, вул. К. Острозького, 32
Email: idpo@vspu.edu.ua, тел. (0432) 612-620
https://vspu.net/idpo
(https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

ISSN 3041-2439 (online)
DOI: 10.31652/3041-2439-2025-4-1-109

Innovations in Preschool and Primary Education

Academic Jornal

№ 2(4), 2025

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

UDC 373.2/.3:001.895(06)

Recommended for publication by the decision of the Academic Council of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, protocol No. 5 dated November 26, 2025.

EDITORIAL BOARD

EDITOR-IN-CHIFF

Halyna Kit, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine .

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF

Tetiana Koval, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

EXECUTIVE SECRETARY

Inna Stakhova, Doctor of Philosophy (PhD), Associate Professor, Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Maciej Tanas, Doctor Habilitatus, Professor at theMaria Grzegorzewska Academy of Special Education, Warsaw, Poland.

Inna Osadchenko, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine; Bialystok State University, Poland.

Anna Mlynarchuk-Sokolovska, Doctor Habilitatus, Associate Professor, Bialystok State University, Poland.

Tetiana Vasyutina, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University, Kyiv, Ukraine.

Nataliia Machynska, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine.

Liudmyla Ishchenko, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Ivan Konovalchuk, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Ivan Franko Zhytomyr State University, Zhytomyr, Ukraine.

Olena Kolosova, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Kateryna Kolesnik, Doctor of Philosophy (PhD), Associate Professor, Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Tetiana Kryvosheia, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Nataliia Oliinyk, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Lesia Starovoit, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Nataliia Pakhalchuk, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Viktoriia Imber, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Nadiia Komarivska, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Iryna Baranovska, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Oleksandra Shykyrynska, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Yuliia Bondar, Doctor of Philosophy (PhD), Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Registered by the National Council on Television and Radio Broadcasting (Decision №2634 of 29.08.2024, Protocol № 23, Media ID R40-05472)

Founder and publisher: Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University
Year of foundation: 2024
Published twice a year

Editorial address: 32 K. Ostrozkyi St., Vinnytsia, 21110, Ukraine
Email: idpo@vspu.edu.ua, tel. (0432) 612-620
https://vspu.net/idpo

ЗМІСТ

СУЧАСНІ ОСВІТНІ ПРАКТИКИ У ШКОЛІ І СТУПЕНЯ

Наталія Лазаренко, Надія Комарівська

Словниково-лексична робота як засіб розвитку операцій мислення молодших школярів у процесі вивчення української мови 9-19

Алла Коломієць, Наталія Олійник, Таїсія Тертична

Вплив ігрової діяльності на розвиток емоційної культури молодших школярів в умовах війни. 20-29

Зоряна Савчук, Оксана Шпортун

Психологічний супровід батьків, які мають дитину з порушенням мовлення: етапи, труднощі, перспективи. 30-37

УКРАЇНСЬКЕ ДОШКІЛЛЯ: СИНЕРГІЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ДОСВІДУ І ЗАРУБІЖНИХ ІННОВАЦІЙ

Маріанна Матішак, Ірина Скоморовська, Наталія Захарасевич

Культура демократії у змісті професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. 38-45

Катерина Крутій, Наталія Гребенюк, Марина Золотарьова, Анастасія Максимчук

Мультимедійний контент про ведмедика Паддінгтона як засіб навчання читання старших дошкільників. 46-54

Олена Максимова

Фітнес із дітьми дошкільного віку в природному середовищі. 55-63

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ І ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Галина Кіт

Активні форми методичної роботи вчителів початкової школи. 64-76

Оксана Поясик

Розвиток креативності вчителя нової української школи в педагогічній діяльності. 77-85

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Natalia Dmitrenko, Inna Stakhova, Nataliia Franchuk
Gamification as a mean of developing the speaking skills of prospective english teachers in primary school. 86-97

Dmytro Matiiuk
The development of soft skills of future teachers in foreign language classes: European practices. 98-109

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

CONTENTS

MODERN EDUCATIONAL PRACTICES IN THE PRIMARY SCHOOL (LEVEL I)

Nataliya Lazarenko, Nadiia Komarivska
Dictionary-lexical work as a means of developing thinking operations of young schoolpieces in the process of learning the Ukrainian language. 9-19

Alla Kolomiiets, Nataliia Oliinyk, Taisiia Tertychna
The influence of game activity on the development of emotional culture of young schoolchildren in war conditions. 20-29

Zoriana Savchuk, Oksana Shportun
Psychological support for parents who have a child with a speech disorder: stages, difficulties, resources. 30-37

UKRAINIAN PRESCHOOL: SYNERGY OF DOMESTIC EXPERIENCE AND FOREIGN INNOVATIONS

Marianna Matishak, Iryna Skomorovska, Nataliia Zakharasevych
Culture of democracy in the content of professional training of future teachers of preschool education institutions. 38-45

Kateryna Kruty, Nataliia Hrebeniuk, Maryna Zolotarova, Anastasia Maksymchuk,
Cartoon content about paddington bear as a means of teaching reading to elderly preschoolers of preschool education institutions resources. 46-54

Olena Maksymova
Fitness with preschool children in the natural environment. 55-63

INNOVATIVE APPROACHES TO TRAINING SPECIALISTS IN PRESCHOOL AND PRIMARY EDUCATION

Halyna Kit
Active forms of methodological work of primary school teachers. 64-76

Oksana Poyasyk
Development of the creativity of a new Ukrainian school teacher in pedagogical activity. 77-85

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Наталя Дмітренко, Інна Стахова, Наталія Франчук

Гейміфікація як засіб розвитку вмінь говоріння майбутніх учителів англійської мови в початковій школі 86-97

Дмитро Матіюк

Розвиток soft skills майбутніх учителів на заняттях з іноземної мови: європейські практики 98-109

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

СУЧАСНІ ОСВІТНІ ПРАКТИКИ У ШКОЛІ І СТУПЕНЯ

MODERN EDUCATION PRACTICES IN THE PRIMARY SCHOOL (LEVEL 1)

УДК 373.3.016:81'367(477)

DOI: 10.31652/3041-2439-2025-4-1

Словниково-лексична робота як засіб розвитку операцій мислення молодших школярів у процесі вивчення української мови

Наталія Лазаренко, Надія Комарівська

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

Анотація

У статті розглядається проблема розвитку операцій мислення молодших школярів у процесі вивчення української мови засобами словниково-лексичної роботи. Оволодіння вмінням свідомо й доречно використовувати слова в мовленні сприяє розвитку комунікативних і читацьких умінь, підвищує культуру спілкування та активізує мисленнєву діяльність учнів. На основі теоретичного обґрунтування й методичного аналізу наукових праць з'ясовано, що систематична та цілеспрямована робота над збагаченням, уточненням і активізацією словникового запасу учнів сприяє розвитку таких мисленнєвих операцій, як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, класифікація.

Автори підкреслюють, що мислення виявляється через мовлення і вдосконалюється в процесі спілкування, тоді як мовлення формується під впливом мислення. Ці два процеси утворюють нерозривну єдність: мислення виходить за межі чуттєвого сприймання, а мовлення забезпечує його організацію та розвиток. Мовленнєва діяльність охоплює чотири етапи – орієнтування, планування, реалізацію та контроль, що відповідає загальній структурі будь-якого виду діяльності. Проблема формування мислення молодших школярів на уроках української мови розглядається в контексті актуальних методичних питань.

У статті окреслено психолого-педагогічні умови, що забезпечують ефективність цього процесу: урахування вікових та пізнавальних особливостей молодших школярів; створення мовленнєво-розвивального середовища; використання системи вправ, спрямованих на активізацію мисленнєвої діяльності; поєднання лексичних завдань з іншими видами мовленнєвої діяльності; системність і послідовність роботи над словом; створення мотиваційного простору, що пробуджує інтерес до пізнання мовних явищ.

Зроблено висновок, що одним із важливих чинників розвитку операцій мислення молодших школярів є систематична словниково-лексична робота, адже саме слово виступає основною одиницею мовлення й мислення.

Ключові слова: словниково-лексична робота, мислення, молодші школярі, психолого-педагогічні умови, українська мова, розвиток мовлення.

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

UDC 373.3.016:81'367(477)

DOI: 10.31652/3041-2439-2025-4-1

Dictionary-lexical work as a means of developing thinking operations of young schoolpieces in the process of learning the ukrainian language

Nataliya Lazarenko, Nadiia Komarivska

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine

Abstract

The article considers the problem of the development of thinking operations of younger schoolchildren in the process of learning the Ukrainian language by means of vocabulary and lexical work. Mastering the ability to consciously and appropriately use words in speech contributes to the development of communicative and reading skills, increases the culture of communication and activates the thinking activity of students. Based on the theoretical substantiation and methodological analysis of scientific works, it was found that systematic and purposeful work on the enrichment, clarification and activation of students' vocabulary contributes to the development of such thinking operations as analysis, synthesis, comparison, generalization, classification.

The authors emphasize that thinking is manifested through speech and is improved in the process of communication, while speech is formed under the influence of thinking. These two processes form an inseparable unity: thinking goes beyond sensory perception, and speech provides its organization and development. Speech activity includes four stages-orientation, planning, implementation and control, which corresponds to the general structure of any type of activity. The problem of forming the thinking of younger schoolchildren in Ukrainian language lessons is considered in the context of current methodological issues.

The article outlines the psychological and pedagogical conditions that ensure the effectiveness of this process, in particular: taking into account the age and cognitive characteristics of younger schoolchildren; creating a speech-developmental environment; using a system of exercises aimed at activating thinking activity; combining lexical tasks with other types of speech activity; systematic and consistent work on the word; creating a motivational space that awakens interest in the knowledge of language phenomena.

It is concluded that one of the important factors in the development of thinking operations of younger schoolchildren is systematic vocabulary and lexical work, because the word itself acts as the basic unit of speech and thinking.

Keywords: vocabulary and lexical work, thinking, younger schoolchildren, psychological and pedagogical conditions, Ukrainian language, speech development.

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Постановка проблеми. Загальні теоретичні орієнтири сучасної мовної освіти, окреслені концепцією проєкту «Нова українська школа», визначають одним із провідних завдань школи інтелектуальний розвиток учнів, оволодіння ними прийомами мислення, що сприяють формуванню всебічно розвиненої, гармонійної особистості. Важливим критерієм розумового розвитку школярів виступає рівень сформованості операцій мислення.

В умовах компетентнісного підходу мовна освіта набуває не лише комунікативного, а й пізнавально-розвивального характеру, що передбачає інтеграцію лінгводидактичних і психолого-педагогічних засад навчання. У цьому контексті особливого значення набуває словниково-лексична робота з учнями, оскільки слово виступає не лише засобом спілкування, а й основною одиницею мислення, від якої залежить точність і гнучкість розумових операцій.

Дослідженнями сутності лексичного значення слова та структури лексико-семантичних груп займалися українські лінгвісти В. Ващенко, М. Жовтобрюх, С. Левченко, Л. Лисиченко, О. Нечитайло та ін. У початковій школі лексику вивчають у двох взаємопов'язаних аспектах – нормативно-практичному та навчально-пізнавальному. Ознайомлення молодших школярів із лексичними явищами передбачає не лише засвоєння елементарних теоретичних знань, а й збагачення активного словника учнів найуживанішими лексичними рядами. Важливо забезпечити, щоб діти не лише знали слова, а й уміли практично користуватися всім багатством української мови в усному та писемному мовленні.

У процесі організації лексичної роботи необхідно враховувати вікові та психологічні особливості молодших школярів. Результати численних психолого-дидактичних і методичних досліджень (М. Вашуленко, Л. Коломієць, Г. Костюк, О. Савченко, Н. Сіранчук, Г. Шульга та ін.) свідчать про достатньо високий рівень загального розвитку учнів початкових класів і значні потенційні можливості у вдосконаленні їхнього мовлення та мислення. Дослідники виокремлюють вправи словниково-логічного спрямування, побудовані на вербальному (наочному) матеріалі, що містять логічне навантаження та спонукають учнів до аналітико-синтетичної діяльності.

Спостереження за навчальним процесом у початковій школі, а також проведені бесіди з учителями та учнями засвідчують, що словниково-логічним вправам приділяють недостатню увагу. Більшість педагогів недооцінюють потенціал логічних завдань вербального спрямування як ефективного засобу інтелектуального розвитку учнів, збагачення та активізації їхнього словникового запасу, формування мовних знань і практичних умінь з української мови. Такий стан справ підкреслює актуальність дослідження проблеми, пов'язаної з упровадженням словниково-лексичної роботи як чинника розвитку мислення молодших школярів.

Мета статті – виокремити психолого-педагогічні умови ефективності організації словниково-лексичної роботи як засобу розвитку мислення молодших школярів у процесі вивчення української мови на основі теоретичного обґрунтування та методичного аналізу наукових досліджень.

Виклад основного матеріалу. Провідним завданням вивчення української мови в початковій школі є всебічний мовленнєвий розвиток учнів, формування культури мовлення й комунікації. Рівень володіння мовою безпосередньо залежить від ступеня опанування лексикою. Робота над семантикою слова є

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

одним із найефективніших засобів кількісного збагачення та якісного вдосконалення активного словника молодших школярів. Уміння вільно оперувати лексичним запасом сприяє розвитку мовленнєвих і читацьких навичок, підвищенню культури спілкування та активізації мислення.

На уроках української мови, як і під час опанування інших навчальних дисциплін, розвиток мислення учнів здійснюється в процесі засвоєння теоретичних знань і формування практичних умінь через виконання різних вправ і пізнавальних дій. Водночас, науковці наголошують на доцільності використання спеціально дібраних розвивальних завдань, спрямованих безпосередньо на активізацію мисленнєвої діяльності учнів.

Аналіз наукових джерел засвідчує, що методика організації словниково-лексичної роботи достатньо ґрунтовно розроблена для учнів середньої ланки освіти й частково для початкової школи (М. Вашуленко, Н. Неусипова, Л. Попова, А. Свашенко, Н. Сіранчук та ін.). Водночас лише окремі наукові розвідки присвячені дослідженню аспектів збагачення мовлення молодших школярів лексичними засобами (Л. Варзацька, К. Дідух, Н. Лазаренко, Л. Марченко, К. Пономарьова, О. Хорошківська та ін.). Словниково-логічні вправи науковці розглядають як засіб формування в дітей найпростіших логічних умінь (К. Маланюк, О. Савченко), розвитку мислення й мовлення (Л. Варзацька, М. Сердюк, М. Сокирко,), як важлива ланка роботи над лексичним значенням слова та усвідомленням понять (М. Вашуленко, О. Мельничайко, Л. Попова).

У психологічній науці мислення трактується як «процес опосередкованого й узагальненого пізнання людиною предметів і явищ об'єктивної дійсності у їх істотних властивостях, зв'язках і відношеннях» [1, 39]. У процесі мислення людина глибше пізнає предмети та явища навколишнього світу, що дає їй змогу змінювати й удосконалювати їх відповідно до власних потреб.

Проблема розвитку мислення дитини завжди посідала важливе місце в психології та педагогіці. Особливо значущими для нашого дослідження є погляди українського психолога Г. Костюка. Він наголошував, що вплив навчання на розвиток дитини визначається її віковими та індивідуальними особливостями, що залежать не лише від попереднього досвіду навчання, а й від рівня фізіологічної зрілості організму та особливостей нервової системи. Учений підкреслював, що на розвиток мислення істотно впливають діяльність дитини, її практичний досвід і навчання в школі.

Розкриваючи взаємозв'язок між навчанням і психічним розвитком, Г. Костюк підкреслював, що ці процеси взаємно зумовлюють один одного: кожен із них створює умови для успішного перебігу іншого. Навчання, ставлячи перед школярами пізнавальні й практичні завдання та озброюючи їх способами розв'язання, випереджає розвиток, водночас спираючись на вже досягнуті результати особистісного становлення дитини. Учений наголошував, що навчання має враховувати не лише актуальний рівень розвитку, а й потенційні можливості учня, які завжди перевищують уже реалізовані [2].

У процесі навчання в молодших школярів поступово формуються елементи наукових понять, що має важливе значення для становлення словесно-логічного мислення. Розвиток здатності до аналізу сприйнятої інформації передбачає уміння розкладати цілісне явище на окремі складники, виявляти

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

ознаки за допомогою порівняння спільного й відмінного, визначати істотне та несуттєве в предметах і явищах. Оволодіння аналітичними діями починається з уміння дитини помічати в об'єктах навколишнього світу різні властивості та ознаки.

Оскільки будь-який предмет можна розглядати з різних позицій, під час спостереження на перший план виходить та чи інша його характерна риса або властивість. Здатність учнів виділяти якості предмета потребує певного рівня розумових зусиль. Зазвичай першокласники спроможні назвати лише дві-три властивості з багатьох, проте поступово це вміння розвивається завдяки розширенню пізнавального досвіду дітей і ознайомленню їх із багатоманітними проявами навколишньої дійсності [13]. Для розвитку цього вміння варто застосовувати прийом зіставлення запропонованого предмета з іншими. Паралельно з оволодінням прийомом виокремлення властивостей шляхом порівняння різних предметів або явищ необхідно вводити поняття загальних і відмінних, суттєвих і несуттєвих ознак.

Навчання передбачає накопичення знань та оволодіння способами їхнього застосування (прийомами здобуття й використання), що безпосередньо пов'язано з рівнем розвитку мислення учнів. Більшість дослідників наголошують на необхідності формування операційної сторони мислення в процесі навчальної діяльності. Зокрема, у наукових працях Т. Яновська [15] визначає поняття «мислення» та його різновиди із урахуванням вікових особливостей дітей молодшого шкільного віку, аналізує специфіку навчальної діяльності цього вікового періоду, підкреслює важливість систематичної роботи над операціями мислення.

У дидактичній літературі зазначається, що умовою ефективного розвитку мислення є його активізація [9; 10]. Психологи також звертають увагу на значення стимулювання розумової активності школярів у процесі засвоєння знань. У зв'язку з цим доцільно застосовувати активні методи та форми навчання: пізнавальні задачі [10], проблемні бесіди та дискусії [10], загадки, завдання на кмітливість, шаради [6; 14], елементи дослідження та спеціальні навчальні ігри [11] тощо.

У сучасній освітній практиці значну увагу приділяють розвивальному компоненту уроку, який включає розвиток психічних процесів, оволодіння всім спектром загальнонавчальних умінь і навичок, а також накопичення індивідуального досвіду пошукової діяльності. Серед інших складників цього компонента особливе місце посідає розвиток мислення молодших школярів як невід'ємна складова процесу навчання.

О. Савченко підкреслює важливість формування в молодших школярів загально-пізнавальних умінь – аналізу, порівняння, класифікації, групування, установлення причинно-наслідкових зв'язків – і наголошує на необхідності поетапного керування розвитком мисленнєвих операцій [11]. Вона пропонує методику формування цих умінь та схеми-опори для переходу від міркування вголос до мислення мовчки, а також спеціальні вправи для «розумової гімнастики», спрямовані на розвиток гнучкості та швидкості мислення.

Мислення реалізується в мовленнєвій формі та вдосконалюється через спілкування, а мовлення, у свою чергу, формується мисленням. Мислення і мовлення становлять єдність, де перше виходить за межі чуттєвого пізнання, а друге забезпечує його структуру та розвиток. Мовленнєва діяльність включає чотири фази: орієнтування, планування, реалізація та контроль, що відповідає загальній структурі

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

будь-якої діяльності.

У працях Г. Костюка, Н. Менчинської та ін. підкреслюється важливість мовлення для розвитку мислення дитини. Для ефективного спілкування людина повинна володіти низкою умінь: швидко і правильно орієнтуватися в умовах комунікації, планувати мовлення, вибирати зміст акту спілкування, знаходити адекватні засоби його передачі та забезпечувати зворотний зв'язок. Порушення будь-якої з цих ланок робить спілкування неефективним [2, 58].

Проблема формування мислення молодших школярів на уроках мови розглядається в контексті актуальних методичних питань. Розвиток мислення через роботу над мовленням є складним міждисциплінарним процесом, який досліджують психологія, педагогіка та лінгвістика. Так, швейцарський психолог Ж. Піаже розробив теорію когнітивного розвитку, описавши стадії еволюції дитячого мислення, включаючи пропорційне й конкретно-операційне мислення. Американський психолог Д. Аусубель досліджував конструктивне навчання та вивчення понять через мовлення, розробивши теорію «передбачення концептів», що акцентує на введенні нових знань у контекст існуючих концепцій.

В. Сухомлинський наголошував на тісному зв'язку розвитку мислення й мовлення в молодших школярів, підкреслюючи, що ця робота є обов'язковою на уроках української мови та літературного читання. М. Вашуленко [4] приділяв особливу увагу оволодінню мовленням і розвитку мислення учнів, виділяючи такі напрями роботи: спостереження, порівняння, робота з поняттями, установлення часової послідовності та причино-наслідкових зв'язків, розв'язування задач. Він запропонував методичні рекомендації та приклади вправ на основі словниково-лексичного та синтаксичного матеріалу, а також завдань на аналіз і побудову текстів.

У посібнику С. Дорошенка [3] робота над розвитком мислення молодших школярів подається в розділах «Методика навчання грамоти» і «Методика спостережень, які формують розвитку мовлення». Наголошується на важливості організації систематичних у першокласників уміння виділяти суттєві ознаки, зіставляти й протиставляти, конкретизувати та узагальнювати, виявляти причино-наслідкові зв'язки. Основою розвитку сприймання, мислення й мовлення у взаємозв'язку є наочні образи та досвід спостережень.

Н. Сіранчук у своїх дослідженнях підкреслює, що лексична компетентність – це не лише володіння словниковим запасом і вміння доречно застосовувати слова, а й цілісна інтегративна якість особистості школяра, що охоплює його мотивацію, систему цінностей, уміння прогнозувати мовленнєві ситуації та проявляти гнучкість мислення. Авторка зазначає: «Важливим для формування лексичної компетентності учня є уміння зіставляти і диференціювати мовні одиниці в процесі породження мовленнєвого висловлювання (тексту) потрібні на всіх мовних (мовленнєвих) рівнях породження: на лексичному (вибір слова для точнішої передачі думки, задуму), на граматичному (вибір речення тієї або тієї структури, вибір доцільного варіанта з низки граматичних синонімів), рівень тексту (вибір типу тексту, стилю, композиції відповідно до задуму)» [12]. Н. Сіранчук наголошує, що володіння достатнім словниковим запасом, уміння оперувати синонімами, антонімами та розглядати слово як семантичне поле формують підґрунтя для розвитку логічного мислення,

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

умінь аналізувати, порівнювати й узагальнювати.

Аналіз наукової літератури свідчить, що опанування мовою і мовленням тісно пов'язане з розвитком мислення молодших школярів. На уроках мови, як і на уроках інших предметів, мислення учнів формується через засвоєння нових знань і розвиток навичок за допомогою різноманітних практичних вправ і дій.

Одним із дієвих засобів формування мисленнєвих операцій у молодших школярів є словниково-логічні вправи. Вони базуються на вербальному матеріалі, мають певне логічне навантаження та спонукають дітей до активної розумової діяльності. Проте словниково-логічні вправи здебільшого застосовуються лише на етапі навчання грамоти, а різні їх типи використовують недостатньо широко. Переважають завдання на визначення родових і видових понять, тоді як вправи на встановлення предмета за його діями чи ознаками, на формулювання простих логічних визначень, із елементами порівняння та інші трапляються значно рідше. Під час укладання таких завдань, як правило, не враховують необхідність розвитку мисленнєвих операцій у молодших школярів.

Аналіз науково-методичної літератури показує, що більшість дослідників пов'язують використання словниково-логічних вправ саме з періодом навчання грамоти. Зокрема, М. Вашуленко, М. Сердюк, М. Сокирко, Л. Попова виокремлюють групи вправ, які доцільно застосовувати на уроках із перших днів навчання 6–7-річних учнів, подаючи приклади різноманітних завдань. Дослідники підкреслюють важливість їх використання для збагачення та активізації словника першокласників, а також розвитку їх логічного мислення.

Спираючись на напрацювання видатних методистів минулого й результати власного експериментального дослідження, Л. Попова [8] формулює методико-дидактичні вимоги до використання словниково-логічних вправ під час навчання грамоти шестирічних дітей. Дослідниця зазначає, що такі вправи допомагають учням усвідомлювати лексичні значення слів і відіграють важливу роль у формуванні початкових уявлень про лексико-семантичні групи.

Окремі завдання логічного спрямування на рівні лексичного значення слів подає у своєму зошиті з розвитку мовлення для першого класу К. Пономарьова [7]. Авторка наголошує на необхідності збагачення словникового запасу дітей словами з різних тематичних груп і пов'язує цю роботу з формуванням уміння складати словосполучення, речення й короткі усні висловлювання.

У посібнику з методики навчання української мови в початковій школі за науковою редакцією М. Вашуленка словниково-логічні вправи розглядають в контексті роботи над збагаченням словника першокласників. Основну частину становлять завдання на опрацювання родо-видових назв [4, 67-69]. Окрім того, укладачі посібника відносять словниково-логічні вправи до видів діяльності, передбачених у розділі «Методика вивчення елементів лексикології» [4, 171-173], де подано десять їх різновидів, наведено приклади й окреслено методичні умови ефективного використання. Таким чином, акцентується увага майбутніх педагогів і вчителів-практиків на значенні розвитку мислення та мовлення учнів через систематичну роботу над словом.

На основі теоретичного аналізу науково-методичної літератури ми виокремили психолого-педагогічні умови ефективності

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

організації словниково-лексичної роботи як засобу розвитку мислення молодших школярів:

*1. Урахування вікових та пізнавальних особливостей молодших школярів.*Словниково-лексична робота повинна відповідати рівню розвитку мислення дітей, базуватися на наочності, ігрових і проблемно-пошукових методах. Важливо, щоб учні навчилися самостійно відкривати нові значення слів через зіставлення, спостереження й мовні експерименти.

2. Спрямованість словниково-лексичної роботи на активну мисленнєву діяльність учнів. Завдання з лексики мають не лише збагачувати словник, а й вимагати від дитини аналізу, порівняння, класифікації, узагальнення понять. Наприклад, добір синонімів і антонімів, тлумачення значень слів у різних контекстах, групування слів за спільною семантичною ознакою стимулюють розвиток операційного мислення.

3. Інтеграція лексичної роботи з іншими видами мовленнєвої діяльності. Формування глибоких лексичних знань можливе лише в єдності з розвитком усного й писемного мовлення. Тому лексичні вправи доцільно поєднувати з творчими завданнями: складання висловлювань, описів, міні-текстів, ситуацій спілкування, що сприяє перенесенню лексичних знань у практичну діяльність.

4. Використання проблемно-розвивальних і когнітивно-комунікативних методів навчання. Застосування методів порівняльного аналізу лексичних одиниць, лінгвістичних досліджень, ситуаційних завдань та евристичних бесід активізує інтелектуальні операції учнів, формує вміння мислити логічно та критично.

5. Системність і послідовність лексичної роботи. Ефективність забезпечується тоді, коли робота зі словом має системний характер: здійснюється на всіх етапах уроку, у різних видах мовленнєвої діяльності, з поступовим ускладненням завдань і поверненням до вже засвоєних слів у нових контекстах.

6. Мотивування учнів до пізнання слова як мовного і мисленнєвого феномену. Використання цікавих текстів, фольклорних матеріалів сприяє створенню позитивного емоційного фону, що стимулює пізнавальну активність і бажання мислити.

Отже, одним із важливих чинників розвитку мислення молодших школярів є систематична словниково-лексична робота, адже саме слово виступає основною одиницею мовлення й мислення. Лише за умови поєднання всіх зазначених чинників словниково-лексична робота стає дієвим засобом розвитку мислення молодших школярів і підґрунтям їх мовленнєвого зростання.

Висновки. Узагальнення результатів аналізу науково-методичних джерел з досліджуваного питання свідчить про те, що сучасна початкова школа має бути орієнтована не лише на засвоєння учнями певного обсягу знань, а й на формування в них умінь мислити, аналізувати, порівнювати, узагальнювати й робити висновки. Одним із дієвих засобів формування мисленнєвих операцій у молодших школярів є словниково-логічні вправи. Ефективність словниково-лексичної роботи як засобу розвитку мислення молодших школярів забезпечується комплексом взаємопов’язаних психолого-педагогічних умов. Її результативність залежить від урахування вікових і пізнавальних особливостей дітей, спрямованості вправ на активну розумову діяльність, інтеграції лексичних завдань з іншими видами мовленнєвої практики. Важливе значення має використання проблемно-

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

розвивальних і когнітивно-комунікативних методів, які сприяють формуванню логічного й критичного мислення учнів, системність і послідовність роботи над словом, а також створення мотиваційного середовища, що стимулює інтерес до пізнання мовних явищ.

Список використаних джерел

1. Загальна психологія: підручник / за заг. ред. С.Д. Максименка. 4-те вид., переробл. і доп. Київ: Людмила, 2025. Том 2. 456 с.
2. Костюк Г. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / за ред. Л М. Проколієнко; упоряд. і авт. комент. В. В. Андрієвська, Г. О. Балл та ін. Київ: Рад. школа, 1989. 609 с.
3. Методика викладання української мови: навч. посібник / за ред. С. І. Дорошенка. 2-е вид, переробл. і доп. Київ: Вища школа, 1992. 398 с.
4. Методика навчання української мови в початковій школі: навч.-метод. посібник для студентів ВНЗ / за наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ: Літера ЛТД, 2011. 364 с.
5. Паскал Н. В. Використання ігор та вправ на уроках мови та читання. *Бібліотечка вчителя початкової школи.* 2000. № 5/6. С. 8-13.
6. Пономарьова К. І. Зошит з розвитку мовлення. Подружися зі словом. 1 клас. Київ: Генеза, 2017. 48 с.
7. Попова Л. Б. Словниково-логічні вправи в період навчання грамоти. *Початкова школа*. 1987. № 10. С.52-58.
8. Поясок Т. Б., Беспарточна О. І. Педагогіка: навчальний посібник. Кременчук: Видавництво «НОВАБУК», 2024. 208 с. URL: https://surl.li/uszatw (дата звернення: 01.11.2025).
9. Решетняк М. В. Розвиток логічного мислення дітей молодшого шкільного віку. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 24 с.
10. Савченко О. Я. Урок у початкових класах: навчально-методичний посібник. Київ: Освіта, 1993. 224 с.
Сіранчук Н. До проблеми створення методичної системи формування лексичної компетентності учнів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія».* 2020. Вип. 9 (77). С. 303-306. URL: https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/view/2953/2714 дата звернення: 01.11.2025).
11. Стимулювання творчого сприймання інформації / В. О. Моляко та ін.; за ред. В. О. Моляко. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2018. 72 с.
12. Сурова Т. І. Основи розвивального навчання на уроках мови в початкових класах. Кам'янець- Подільский: Аксіома, 2004. 132 с.
13. Яновська Т. А. Психологічні особливості наочно-образного мислення молодших школярів. *Молодий вчений*. 2020. Квітень. № 4 (80). С. 107-110. DOI: https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-4-80-24

References

1. Maksymenko, S. D. (Ed.). (2025). *Zahalna psykholohiia*: pidruchnyk [General psychology: textbook; 4th ed., rev. and enl., Vol. 2]. Kyiv: Liudmyla. [in Ukrainian].
2. Kostiuk, H. S. (1989). *Navchalno-vykhovnyi protses i psykhichnyi rozvytok osobystosti*; za red. L M. Prokoliienko; uporiad. i avt. koment. V. V. Andriievska, H. O. Ball ta in. [Educational and upbringing process and psychological development of personality; edited by L. M. Prokoliienko, V.V. Andriievska, H. O. Ball eds.]. Kyiv: Rad. Shkola. [in Ukrainian].
3. Doroshenko, S. I. (Ed.). (1992). *Metodyka vykladannia ukrainskoi movy*: navch. posibnyk [Methods

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

of teaching the Ukrainian language: teaching manual; 2nd ed., rev. and enl.]. Kyiv: Vyshcha shkola. [in Ukrainian].
4. Vashulenko, M. S. (Ed.). (2011). *Metodyka navchannia ukrainskoi movy v pochatkovii shkoli*: navch.-metod. posibnyk [Methods of teaching the Ukrainian language in primary school: teaching- methodical manual]. Kyiv: Litera LTD. [in Ukrainian].
5. Bibik, N. M. (Ed.). (2017). *Nova ukrainska shkola*: poradnyk dlia vchytelia [New Ukrainian School: a guide for teachers]. Kyiv: TOV «Vydavnychyi dim «Pleiady». [in Ukrainian].
6. Paskal, N. V. (2000). Vykorystannia ihor ta vprav na urokakh movy ta chytannia [Using games and exercises in language and reading lessons]. *Bibliotechka vchytelia pochatkovoi shkoly – Elementary school teacher's library*, (5-6), 8-13. [in Ukrainian].
7. Ponomarova, K. I. (2017). *Podruzhysia zi slovom 1 klas*: zoshyt z rozvytku movlennia [Make friends with words. Grade 1: speech development workbook]. Kyiv: Heneza. [in Ukrainian].
   Popova, L. B. (1987). Slovnykovo-lohichni vpravy v period navchannia hramoty [Vocabulary and logical exercises in the period of learning to read and write]. *Pochatkova shkola – Elementary school*, (10), 52-58. [in Ukrainian].
8. Poiasok, T. B., & Bespartochna, O. I. (2024). *Pedahohika*: navchalnyi posibnyk [Pedagogy: a teaching manual]. Kremenchuk: Vydavnytstvo «NOVABUK». Retrieved from: https://surl.li/uszatw [in Ukrainian].
9. Reshetniak, M. V. (2013). *Rozvytok lohichnoho myslennia ditei molodshoho shkilnoho viku* [Development of logical thinking of primary school children]. Ternopil: Mandrivets. [in Ukrainian].
10. Savchenko, O. Ya. (1993). *Urok u pochatkovykh klasakh*: navchalno-metodychnyi posibnyk [Lesson in primary school: teaching-methodical manual]. Kyiv: Osvita. [in Ukrainian].
11. Siranchuk, N. (2020). Do problemy stvorennia metodychnoi systemy formuvannia leksychnoi kompetentnosti uchniv [To the problem of creating a methodological system for forming students' lexical competence]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriia «Filolohiia» – Scientific Notes of the National University «Ostroh Academy». Series «Philology»*, 9(77), 303-306. Retrieved from: https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/view/2953/2714 [in Ukrainian].
12. Moliako, V. O. (Ed.). (2018). *Stymuliuvannia tvorchoho spryimannia informatsii* [Stimulation of creative perception of information]. Kyiv: Instytut psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy. [in Ukrainian].
13. Surova, T. I. (2004). *Osnovy rozvyvalnoho navchannia na urokakh movy v pochatkovykh klasakh* [Fundamentals of developmental learning in language lessons in primary school]. Kamianets- Podilskyi: Aksioma. [in Ukrainian].
14. Yanovska, T. A. (2020). Psykholohichni osoblyvosti naochno-obraznoho myslennia molodshykh shkoliariv [Psychological characteristics of visual-figurative thinking of young schoolchildren]. *Molodyi vchenyi – Young scientist*, 4(80), 107-110.DOI: https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-4-80-24 [in Ukrainian].

Статтю надіслано до редколегії 04.11.2025 р.
Статтю рекомендовано до друку 12.11.2025 р.
Статтю опубліковано 01.12.2025 р.

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Про авторів

Наталія Лазаренко,
докторка педагогічних наук,
професорка кафедри початкової освіти,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-3556-8849
nataliia.lazarenko@vspu.edu.ua

Надія Комарівська
кандидатка філологічних наук,
доцентка кафедри початкової освіти
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-9538-4048
nadiia.komarivska@vspu.edu.ua

About the Authors

Nataliya Lazarenko,
Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor of the Department of Primary Education,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University,
Vinnytsia, Ukraine
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-3556-8849
nataliia.lazarenko@vspu.edu.ua

Nadiia Komarivska,

Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor of the Department of Primary Education
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University,
Vinnytsia, Ukraine
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-9538-4048
nadiia.komarivska@vspu.edu.ua

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

УДК 372.3:159.955:355.48

DOI: 10.31652/3041-2439-2025-4-2

Вплив ігрової діяльності на розвиток емоційної культури молодших школярів в умовах війни

Алла Коломієць, Наталія Олійник, Таїсія Тертична

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

Анотація

У статті розкрито проблему розвитку емоційної культури молодших школярів в умовах війни. Продемонстровано важливість позитивної та стабільної емоційної сфери молодших школярів у подоланні кризових ситуацій, необхідність створення емоційно-розвивального середовища. Визначено, що процес розвитку емоційної культури учнів початкової школи є складним і тривалим. Обґрунтовано чинники (бойові дії, вимушене переселення, невизначеність і постійне відчуття небезпеки тощо), що суттєво впливають на психоемоційний стан дітей в умовах війни, зумовлюючи зростання тривожності, агресивності, емоційної нестабільності та труднощів у саморегуляції. Акцентовано увагу на тому, що розвиток емоційної культури, уміння розпізнавати, усвідомлювати та керувати власними емоціями є ключовою умовою гармонійного розвитку особистості молодшого школяра й важливою передумовою його психологічного благополуччя.

Особливу увагу приділено ігровій діяльності як ефективному педагогічному інструменту, що має значний виховний, розвивальний, терапевтичний і культурологічний потенціали. Проаналізовано наукові підходи сучасних українських і зарубіжних дослідників до проблеми формування емоційної культури, визначено специфіку її розвитку в умовах кризових обставин. Показано, що гра сприяє соціалізації, формуванню моральних якостей, розвитку емоційного інтелекту, самоконтролю, емпатії та здатності до конструктивної комунікації.

Висвітлено педагогічні принципи організації ігрової діяльності. Наведено приклади використання ігор і вправ, спрямованих на подолання стресу, зменшення тривожності, агресивності, розвиток саморегуляції та відновлення внутрішнього ресурсу молодших школярів. Обґрунтовано доцільність застосування гри як засобу першої психологічної допомоги, що забезпечує підтримання позитивного емоційного фону та створює атмосферу безпеки.

Зроблено висновок, що ігрова діяльність у початковій школі в умовах війни є не лише педагогічним методом, а й засобом психоемоційної стабілізації, що сприяє збереженню ментального здоров'я учнів, розвитку стресостійкості та формуванню ціннісного ставлення до себе й інших.

Ключові слова: воєнний час, емоційна культура, ігрова діяльність, молодші школярі, негативні емоційні стани, освітній процес.

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

UDC 372.3:159.955:355.48

DOI: 10.31652/3041-2439-2025-4-2

The influence of game activity on the development of emotional culture of young schoolchildren in war conditions

Alla Kolomiiets , Nataliia Oliinyk , Taisiia Tertychna

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine

Abstract

The article reveals the problem of developing the emotional culture of younger schoolchildren in wartime. The importance of a positive and stable emotional sphere of younger schoolchildren in overcoming crisis situations, the need to create an emotionally developmental environment, is demonstrated. It is determined that the process of developing the emotional culture of primary schoolchildren is complex and long. The factors (combat operations, forced resettlement, uncertainty and a constant sense of danger, etc.) that significantly affect the psycho-emotional state of children in wartime are substantiated, causing increased anxiety, aggressiveness, emotional instability and difficulties in self-regulation. Attention is focused on the fact that the development of emotional culture, the ability to recognize, realize and manage one's own emotions is a key condition for the harmonious development of the personality of a younger schoolchild and an important prerequisite for his psychological well-being.

Special attention is paid to game activity as an effective pedagogical tool that has significant educational, developmental, therapeutic and cultural potential. The scientific approaches of modern Ukrainian and foreign researchers to the problem of forming emotional culture are analyzed, the specifics of its development in crisis conditions are determined. It is shown that the game contributes to socialization, the formation of moral qualities, the development of emotional intelligence, self-control, empathy and the ability to constructive communication.

The pedagogical principles of organizing game activity are highlighted. Examples of the use of games and exercises aimed at overcoming stress, reducing anxiety, aggressiveness, developing self-regulation and restoring the internal resource of younger schoolchildren are given. The expediency of using games as a means of first psychological aid, which ensures the maintenance of a positive emotional background and creates an atmosphere of security, is substantiated.

It was concluded that game activities in primary school in wartime are not only a pedagogical method, but also a means of psycho-emotional stabilization, which contributes to the preservation of students' mental health, the development of stress resistance, and the formation of a value-based attitude towards oneself and others.

Keywords: wartime, emotional culture, game activity, younger schoolchildren, negative emotional states, educational

© 2024 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Постановка проблеми. Війна та кризові обставини в Україні суттєво вплинули на емоційну сферу як дітей, так і дорослих, тому питання емоційної саморегуляції та культури почуттів набуло особливої актуальності й гостроти. У поведінці людей спостерігається переважання негативних емоцій, зростання тривожності й агресивності, зниження здатності контролювати свої почуття й дії, ослаблення емоційної врівноваженості. Надмірна чутливість до екстремальних ситуацій може призводити до емоційного виснаження, депресії та психологічного вигорання.

Як зазначають А. Коломієць, А. Литвин, Т. Тертична, «уже аксіоматичною стала думка про важливість емоційної культури, належний рівень сформованості якої у будь-які часи і будь-яких ситуаціях, у різних сферах діяльності сприятиме як подоланню труднощів, так і успішній самореалізації» [7, с. 55]. Розвинена емоційна культура, уміння «зчитувати», розрізняти та тлумачити власні почуття й емоції інших, здатність керувати ними – є необхідною складовою гармонійного розвитку кожної особистості. Водночас емоційна культура має особливе значення для учнів початкової школи в умовах надзвичайних ситуацій, кількість яких в Україні з початком війни істотно зросла. Володіння емоційною культурою є важливою умовою успішного становлення особистості молодшого школяра, соціальної адаптації та повноцінної взаємодії з навколишнім світом в умовах війни.

Разом із тим, процес розвитку емоційної культури учнів початкової школи в умовах війни має свою специфіку, що зумовлена станом їхнього фізичного та психоемоційного здоров'я. Часто у них спостерігаються прояви пригніченого настрою чи агресивності, що можуть бути пов'язані з вимушеним переселенням із зони ведення бойових дій, незадоволенням способом життя, труднощами із соціалізацією й адаптацією до нових умов життя, проблемами у спілкуванні в родині, відсутністю можливостей для розвитку. Нерідко молодші школярі не до кінця усвідомлюють або не можуть пояснити причини змін власного емоційного стану. Тривале погане самопочуття може провокувати виникнення негативних емоцій і реакцій.

У сучасних умовах кризи для розвитку емоційної культури дітей і подолання наслідків складних психологічних переживань, відповідно до принципів Концепції Нової української школи, важливо застосовувати «м'які» педагогічні підходи й засоби впливу. Використання таких методів дає змогу педагогам здійснювати делікатну, непряму взаємодію як із дитячим колективом у цілому, так і з кожним учнем окремо.

У цьому контексті на особливу увагу заслуговує ігрова діяльність як ефективний педагогічний інструмент, що має потужний виховний, розвивальний, культурологічний та здоров'язбережувальний потенціали. Ігрова діяльність у різні історичні періоди, зокрема в часи суспільних криз, неодноразово доводила свою цінність як засіб розвитку особистості, емоційного вираження та виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку емоційної культури молодших школярів є досить складною та багатоаспектною. Аналіз наукових праць сучасних дослідників (Н. Білоконної, Т. Борисової, Ю. Лобач, А. Кравцової, І. Кравцової, Ю. Москвічової, М. Родрігеса, О. Федій, О. Цюняк, А. Чумакової та ін.) свідчить, що феномен «емоційна культура» є предметом активного наукового вивчення й обговорення. Науковці досліджують різні аспекти цієї проблеми, зокрема вивчають емоційну культуру як педагогічне явище загалом [6; 7; 9], педагогічні умови [4] й методи виховання емоційної культури учнів молодшого шкільного

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

віку [5], аналізують питання психолого-педагогічної взаємодії [1], генезу поняття «емоційна культура молодших школярів» [5], формування емоційної культури у період війни [7; 9] тощо. Дослідники Ю. Москвічова та М. Родрігес [6] визначають чинники, що впливають на низький рівень сформованості емоційної культури в дітей. Психологічній допомозі дітям війни присвячено праці таких науковців, як В. Зливков, С. Лукомська, Н. Євдокимова, С. Ліпінська [3]. Ігротерапія як психолого-педагогічна фасилітація представлена у працях Т. Галиної, О. Федій [8].

Аналіз наукових джерел засвідчує, що емоційна культура молодших школярів є важливим чинником їхнього психологічного благополуччя, адаптації до стресових обставин та збереження внутрішньої рівноваги, що є необхідними для повноцінного навчання й розвитку дітей.

Мета статті – розкрити особливості організації ігрової діяльності як ефективного інструмента розвитку емоційної культури молодших школярів під час здійснення освітнього процесу в умовах війни.

Виклад основного матеріалу. Емоційний розвиток є важливою складовою загального психічного розвитку молодших школярів, адже емоційність виступає психофізіологічною особливістю цього вікового періоду. Молодший шкільний вік характеризується підвищеною емоційною чутливістю, безпосередніми, часто неконтрольованими і неусвідомленими емоційними реакціями, особливо в екстремальних ситуаціях. Дитина цього віку живе у світі емоцій, які значною мірою визначають її поведінку та впливають на розумову діяльність. Підвищена вразливість, сенситивність і яскравість емоційного сприймання сприяють формуванню емоційної сфери й розвитку культури особистості молодшого школяра. Водночас діти ще не повністю усвідомлюють власні почуття та не завжди розуміють причини, що їх викликають. Сенсорна відкритість, емоційна сприйнятливість і чутливість є важливими передумовами формування емоційної культури [2].

Ґрунтовний аналіз науково-методичної літератури з окресленої проблеми дав змогу розкрити зміст емоційної культури молодших школярів, яку визначаємо як сукупність навичок, що охоплюють здатність дітей розуміти, виражати та керувати власними емоціями і вчинками, а також співчувати іншим і взаємодіяти з ними в конструктивний спосіб.

Як зазначають Т. Дорошенко та Л. Сіліна, «структура емоційної культури молодших школярів включає когнітивний компонент, що характеризує наявність знань про емоції, соціально прийнятні способи їх прояву, роль емоцій у встановленні гармонійних стосунків з іншими людьми; мотиваційний компонент, що свідчить про наявність зацікавлення емоційним аспектом життя, зокрема власним та інших людей, бажання орієнтуватися у власних проявах емоцій з проекцією на моральні норми; діяльнісний компонент, що характеризує здатність розуміти, точно виражати свої емоції й потреби, керувати своїми емоціями та впливати на емоції інших людей, проявляти соціально прийнятні емоції» [2, с. 11].

Збройна агресія російської федерації проти України спричинила загрозу психічному здоров'ю здобувачів освіти, тому Міністерство освіти і науки України рекомендує вчителям під час взаємодії з учнями використовувати різноманітні психологічні ігри, техніки та вправи. У професійному арсеналі вчителя мають бути такі методи й форми організації освітнього процесу, які в умовах екстремальних ситуацій

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

сприятимуть налаштуванню дітей на ефективну роботу, створенню доброзичливої атмосфери, підтриманню позитивного психологічного стану учнів і розвитку їх емоційної культури.

Молодші школярі потребують підтримки й допомоги, щоб подолати стрес, спричинений надзвичайними обставинами, навчитися пристосовуватися до нових умов життя, справлятися з труднощами та запобігати виникненню психологічних проблем. Тому надзвичайно важливо, щоб учителі були готові надати учням першу психологічну допомогу у кризових ситуаціях, підтримати їх у подоланні стресу, сприяти формуванню стресостійкості та навчити ефективним технікам емоційної саморегуляції, які допоможуть стабілізувати стан і легше пережити складні періоди військового часу.

Застосування психологічних вправ, технік та ігор допоможе учням знизити рівень емоційного напруження, розслабитися, відновити відчуття психоемоційного комфорту й безпеки, що є природним способом стабілізації. Впровадження короткотривалих ігор у педагогічну практику сприятиме запобіганню й подоланню негативних емоційних станів в учнів початкової школи, розвитку вміння усвідомлювати свої емоції, що, у свою чергу, формує навички самоконтролю та саморегуляції поведінки, які є ключовими складниками емоційної культури.

Останнім часом значно активізувалися дослідження у сфері педагогіки гри, що пов’язано з переорієнтацією освіти на нові цілі та цінності, а також із появою інновацій у педагогічній практиці. Для глибшого розуміння потенціалу гри важливим є аналіз досвіду навчання в інших країнах, де активно розвиваються допоміжні технології – зокрема гейміфікація, штучний інтелект, персоналізоване навчання тощо [10; 11].

Як зазначають Т. Галина, О. Федій, «багатовекторність та мультимодальність педагогічної ігротерапії нині отримує все більшу актуальність та затребуваність, особливо у роботі педагога з учнями молодшого шкільного віку – найбільш близького до ігрових активностей та сприятливого щодо педагогічно-розвивальних, фасилітативних впливів» [8, с. 14].

Науковці [1; 4; 8] визначають ігрову діяльність як основу для надання психоемоційної підтримки і як природний спосіб терапії – безпечний і відновлювальний метод роботи, який дає змогу вільно переживати й виражати глибокі емоції у невимушеній атмосфері, сприяючи розвитку емоційної культури. Відсутність такого формату взаємодії між учасниками освітнього процесу в умовах війни може призвести до негативних наслідків: відчуття безпорадності, деструктивних емоційних станів, зниження рівня ініціативності учнів тощо.

Гра набуває особливого значення тоді, коли освітній процес стає складним і непередбачуваним, адже саме вона допомагає створити емоційно комфортну атмосферу, викликати інтерес і мотивацію до роботи, а також опосередковано впливати на перебіг і результати навчальної діяльності. Ігрова діяльність виступає одним із найдієвіших способів розвитку емоційної культури в дітей молодшого шкільного віку. У процесі гри учні не лише засвоюють норми та правила поведінки, а й навчаються застосовувати їх у повсякденному житті, розвиваючи при цьому емоційний інтелект і соціальні вміння.

Як зазначають Н. Євдокимова, В. Зливков, С. Ліпінська, С. Лукомська, «дві найважливіші потреби дитини – це хороше фізичне та чутливе

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

людське середовище» [3, с. 126]. Задовольняти ці потреби можна через ігрову діяльність і творчу активність.

Аналіз наукових розвідок [1; 2; 3; 5; 8] дозволяє стверджувати, що ігрова діяльність має потужний і різноманітний *вплив* на формування емоційної культури, яка є невід'ємною передумовою всебічного розвитку молодших школярів, що передбачає такі аспекти:

соціалізацію – у процесі гри діти навчаються як взаємодіяти між собою, домовлятися, розв'язувати конфлікти та проявляти емпатію, що сприяє розвитку комунікативних умінь і вмінню працювати в колективі;

мотивацію до навчання – гра створює сприятливі умови для виникнення позитивної атмосфери, що сприяє мотивації до засвоєння нових знань і навичок; учні із задоволенням беруть участь у діяльності, яка викликає позитивні емоції, інтерес і є для них зрозумілою;

формування моральних якостей – більшість ігор передбачають дотримання правил, відповідальність, справедливість і чесність, завдяки чому учні поступово усвідомлюють значення цих моральних принципів;

розвиток саморегуляції – виконуючи ігрові завдання, школярі навчаються контролювати власні дії, дотримуватися встановлених норм, що сприяє формуванню самоконтролю та вмінню керувати своєю поведінкою;

емоційний розвиток – у процесі гри учні мають можливість вільно виражати свої почуття, навчатися розуміти власні емоції та керувати ними, оскільки ігрова діяльність сприяє зниженню психологічного напруження, допомагає долати стрес і створює позитивний емоційний стан;

моделювання життєвих ситуацій – гра дозволяє відтворювати різноманітні життєві обставини, у яких учні вчаться адекватно поводитися, приймати зважені рішення та передбачати наслідки своїх вчинків.

Продемонструємо застосування ігрової діяльності з метою розвитку емоційної культури учнів початкової школи в умовах війни на прикладах.

1. Важливо говорити з молодшими школярами про емоції і допомагати учням пережити стрес. Вправи щодо вираження емоцій і подолання стресу: «Розтрушування» (практика-гра для зниження страху та тривоги), «Простукування тіла» (вправа на вираження печалі та смутку, гармонізацію й активізацію нервової системи), «Кокон» (тілесна й дихальна техніка для швидкого заспокоєння), «Вираження страху за допомогою образу й дихання», «Вираження тривоги через малюнок» тощо.

2. Учитель може сприяти тому, щоб молодші школярі виражали агресію безпечно – через дихальні вправи, звукові прояви та рухову активність. Ефективними є ігри й практики для швидкого заспокоєння та зняття напруження, зменшення агресивної поведінки в групі дітей, зокрема: «Задуваємо свічку», «Перетягування рушника», «Руки в руки», «Кричимо – мовчимо», «Рубання дров» тощо.

3. Ігри та вправи для заземлення й саморегуляції (їх застосування варто розглядати як засіб першої психологічної допомоги або спосіб саморегуляції у стресових чи травматичних ситуаціях, під час панічних атак, зменшення тривожності та зняття сильного емоційного напруження: «Метелик», «Самообійми», «5-4-3-2-1», «Три речі», «Світлофор для думок», «Паперовий безлад», «Я шпигую за усім зеленим», «Каракулі», «Бурулька» тощо.

4. Ігри та вправи для відновлення ресурсу

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

(допомагають учням адаптуватись до ситуації, швидко й ефективно справитися зі стресом): «Безпечне місце», «Фортеця», «Кола довіри», «Шлях героя», «Дай п’ять!», «Я – супергерой», «Мої мрії – мої крила», «Дерево сили» тощо.

5. Ігри та вправи в укритті (допомагають під час повітряних тривог переключити увагу молодших школярів від негативних думок і подій, знизити рівень стресу): «Талант-шоу», «Я малюю, а ти відгадай», «Скажи мені: сила запитань», «Пиріжок», «Сніговик», «Сила імені», «Перевтілення», «Продовж історію», «Диригент», «Добра тварина», «Гімнастика по колу», «Пружинки» тощо.

Головна ідея проведення ігрової діяльності з метою розвитку емоційної культури молодших школярів полягає в тому, щоб не «боротися» з негативними емоціями, а допомагати їх усвідомлювати, змінювати та безпечно виражати – як для самого учня, так і для оточення. Йдеться не про протидію поведінці, а про її м’яку трансформацію в безпечну форму. Молодшому школяру потрібен дорослий, який здатен його зрозуміти, встановити чіткі межі й підтримати у подоланні внутрішніх переживань.

Основні принципи проведення ігрової діяльності:

1) переведіть дії дитини у комунікацію, використайте її рухи чи звуки для створення гри, наприклад, якщо діти кричать або сваряться – запропонуйте гру «Кричалки-мовчанки»;

2) встановіть правила, поясніть, що дозволено, а що – ні: так ви допомагаєте дитині зрозуміти межі власного досвіду;

3) будьте активним учасником процесу, долучайтеся до гри, щоб дитина відчула: дорослий поруч, він розуміє її емоції, контролює ситуацію, і тому можна почуватися безпечно;

4) застосовуйте принцип протилежності: якщо діти надто збуджені – заспокойте їх, а якщо пригнічені – активізуйте [3, с. 190].

Пояснюйте свої дії. Розповідайте, що і навіщо ви робите, допомагайте учням називати та усвідомлювати власні емоції – це важливі кроки на шляху до розвитку їх емоційної культури.

Результативність ігрової діяльності досягається завдяки врахуванню вікових особливостей і потреб учнів початкової школи, налагодженню суб’єкт-суб’єктної взаємодії, реалізації повної структури гри з урахуванням усіх її складників. Важливим чинником також є стимулювання емоційно-розвивального ефекту через використання методичних прийомів, що відповідають специфіці різних видів ігор.

Висновки. Отже, з огляду на орієнтацію сучасної освіти на підтримку та збереження ментального здоров’я в умовах війни, освітня практика потребує переосмислення ролі, потенціалу гри та її впливу на розвиток емоційної культури молодших школярів. Ігрова діяльність є потужним інструментом, який допомагає не лише ефективному засвоєнню соціальних норм, а й їх практичному застосуванню, формуванню в учнів ключових здоров’язберігаючих умінь і навичок. У небезпечних для життя умовах необхідно інтегрувати в освітній процес звичні для молодших школярів і традиційні для вчителя форми й методи роботи. Тому ігрова діяльність є результативною й актуальною під час війни, адже досвід кожної дитини важливий, і саме гра допомагає учням адаптуватися до екстремальних умов сучасності, розвинути емоційні компетенції.

Проведене дослідження не охоплює всіх аспектів використання гри під час організації

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

освітнього процесу молодших школярів в умовах війни. Перспективи подальших досліджень убачаємо в удосконаленні практичної підготовки вчителя до ефективного керівництва ігровою діяльністю учнів молодшого шкільного віку в екстремальних умовах, розробці авторських методик ігрової діяльності з розвитку емоційної культури школярів.

Список використаних джерел

1. Бухало О. Л. Формування емоційної культури молодших школярів у процесі психолого- педагогічної взаємодії: автореф. дис. … канд. пед. наук: 13.00.07. Харків, 2011. 21 с.
2. Дорошенко Т., Сіліна Л. Формування емоційної культури молодших школярів на уроках мистецтва як умови їх успішної соціалізації. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка* / гол. ред. М. О. Носко. Чернігів, 2023. Вип. 19 (175). С. 8-13. URL: https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/8890 (дата звернення: 10.10.2025).
3. Зливков В., Лукомська С., Євдокимова Н., Ліпінська С. Діти і війна: монографія. Київ; Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2023. 221 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/734177/1/War_Kids_2022_VL_Zlyvkov_ok.pdf (дата звернення: 22.10.2025).
4. Кравцова І., Кравцова А. Формування емоційної культури у дітей з особливими освітніми потребами. *Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат:* матеріали ІІ Всеукр. міждисципл. наук.-практ. конф. Тернопіль, 2022. С. 107-109.
5. Лобач Ю., Прибора Т. Методи виховання емоційної культури молодших школярів. *Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи* / Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника. Івано-Франківськ, 2017. С. 184-186. URL: https://conference.pu.if.ua/forum/files/22032017/5/Lobach.pdf (дата звернення: 22.10.2025).
6. Москвічова Ю. О., Родрігес М. І. Емоційна культура молодших школярів як педагогічна проблема. *Актуальні проблеми сучасної науки, суспільства та освіти*: матеріали VII міжнар. наук.-практ. конф. Харків, 2022. С. 929-935.
7. Тертична Т. Д., Коломієць А. М., Литвин А. В. Емоційна культура вчителя: дефінітивний аналіз і феноменологія явища в контексті надзвичайних ситуацій. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2024. № 71. С. 54-67. DOI: https://doi.org/10.31652/2412-1142-2024-71-54-66.
8. Федій О. А., Галина Т. Ігротерапія як психолого-педагогічна фасилітація. *Інноваційні педагогічні рішення у початковій освіті*: зб. наук. пр. / за заг. ред. О. А. Федій; відп. ред. Ю. Г. Павленко; Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава: ПП Астрая, 2022. Вип. 5. С. 12-22. URL: http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/20477 (дата звернення: 29.09.2025).
9. Цюняк О. П. Формування емоційної культури вчителів початкових класів у період війни. *Імідж сучасного педагога*. 2022. № 3(204). С. 48-52. URL: https://lib- repo.pnu.edu.ua/handle/123456789/12756 (дата звернення: 15.10.2023).
10. Changes in stress, burnout, and resilience associated with an 8-week intervention with relational agent «Woebot» / D. Durden et al. *Internet Interventions*. 2023. Vol. 33. P. 100637.
11. Generative AI and educational sustainability: Examining the role of knowledge management factors and AI attributes using a deep learning-based hybrid SEM-ANN approach / Al-Qaysi N. et al. *Computer Standards & Interfaces*. 2025. Vol. 93. P. 103964.

References

1. Bukhalo, O. L. (2011). *Formuvannia emotsiinoi kultury molodshykh shkoliariv u protsesi psykholoho-pedahohichnoi vzaiemodii* [Formation of emotional culture of younger schoolchildren in the process of psychological-pedagogical interaction : abstract of Candidate of Pedagogical Sciences dissertation]. Kharkiv. [in Ukrainian].
2. Doroshenko, T., & Silina, L. (2023). Formuvannia emotsiinoi kultury molodshykh shkoliariv na urokakh

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

mystetstva yak umovy yikh uspishnoi sotsializatsii [Formation of emotional culture of younger schoolchildren in art lessons as a condition for their successful socialization]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Chernihivskyi kolehium» imeni T. H. Shevchenka – Bulletin of the T. G. Shevchenko National University «Chernihiv Collegium»*, 19(175), 8-13. Retrieved from: https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/8890 [in Ukrainian].

3. Zlyvkov, V., Lukomska, S., Yevdokymova, N., & Lipinska, S. (2023). *Dity i viina*: monohrafiia [Children and war: monograph]. Kyiv; Nizhyn: Vydavets PP Lysenko M. M. Retrieved from: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/734177/1/War_Kids_2022_VL_Zlyvkov_ok.pdf [in Ukrainian].
4. Kravtsova, I., & Kravtsova, A. (2022). Formuvannia emotsiinoi kultury u ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy [Formation of emotional culture in children with special educational needs]. *Inkliuzyvna osvita: ideia, stratehiia, rezultat : materialy II Vseukr. mizhdystsypl. nauk.-prakt. konf. – Inclusive education: idea, strategy, result: materials of the II All-Ukrainian interdisciplinary scientific-practical conference* : zbirnyk tez. Ternopil, 107-109. [in Ukrainian].
5. Lobach, Yu., & Prybora, T. (2017). Metody vykhovannia emotsiinoi kultury molodshykh shkoliariv [Methods of raising the emotional culture of younger schoolchildren]. *Rozvytok osobystosti molodshoho shkoliara: suchasni realii ta perspektyvy – Personal development of a junior schoolchild: modern realities and prospects.* Ivano-Frankivsk: Prykarpatskyi natsionalnyi universytet imeni V. Stefanyka, 184-186. Retrieved from: https://conference.pu.if.ua/forum/files/22032017/5/Lobach.pdf [in Ukrainian].
6. Moskvichova, Yu. O., & Rodrihes, M. I. (2022). Emotsiina kultura molodshykh shkoliariv yak pedahohichna problema [Emotional culture of younger schoolchildren as a pedagogical problem]. *Aktualni problemy suchasnoi nauky, suspilstva ta osvity : materialy VII mizhnar. nauk.-prakt. konf. – Actual problems of modern science, society and education : materials of the VII international scientific- practical conference.* Kharkiv, 929-935. [in Ukrainian].
7. Tertychna, T. D., Kolomiiets, A. M., & Lytvyn, A. V. (2024). Emotsiina kultura vchytelia: definityvnyi analiz i fenomenolohiia yavyshcha v konteksti nadzvychainykh sytuatsii [Teacher's emotional culture: a definitive analysis and phenomenology of the phenomenon in the context of emergency situations]. *Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navhannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy – Modern information technologies and innovative teaching methods in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems*, 71, 54-67. Retrieved from: https://doi.org/10.31652/2412-1142-2024-71-54-66 [in Ukrainian].
8. Fediy, O. A., & Halyna, T. (2022). Ihroterapiia yak psykholoho-pedahohichna fasylitatsiia [Play therapy as psychological and pedagogical facilitation]. In O. A. Fedii (Ed.) & Yu. H. Pavlenko (Resp. Ed.). *Innovatsiini pedahohichni rishennia u pochatkovii osviti* : *zbirnyk naukovykh prats – Innovative pedagogical solutions in primary education* : *collection of scientific works*. Poltava: PP Astraia, 5, 12-22. Retrieved from: http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/20477 [in Ukrainian].
9. Tsiuniak, O. P. (2022). Formuvannia emotsiinoi kultury vchyteliv pochatkovykh klasiv u period viiny [Formation of emotional culture of primary school teachers during the war]. *Imidzh suchasnoho pedahoha – The image of a modern teacher*, 3(204), 48-52. Retrieved from: https://lib-repo.pnu.edu.ua/handle/123456789/12756 [in Ukrainian].
10. Durden, D., Pirner, M., Rapoport, S., Williams, A., Robinson, A., & Forman-Hoffman, V. (2023). Changes in stress, burnout, and resilience associated with an 8-week intervention with relational agent «Woebot». *Internet Interventions*, 33, 100637. Retrieved from: https://doi.org/10.1016/j.invent.2023.100637 [in English].
11. Al-Qaysi, N., Al-Emran, M., Al-Sharafi, V., Mundher, Z., Mahmoud, M., & Ahmad, A. (2025). Generative AI and educational sustainability: Examining the role of knowledge management factors and AI attributes using a deep learning-based hybrid SEM-ANN approach. *Computer Standards & Interfaces*, 93, 103964. Retrieved from: https://doi.org/10.1016/j.csi.2024.103964 [in English].

Статтю надіслано до редколегії 25.10.2025 р.
Статтю рекомендовано до друку 12.11.2025 р.
Статтю опубліковано 01.12.2025 р.

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Про авторів

Алла Коломієць,
докторка педагогічних наук, професорка, проректорка з наукової роботи, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна
ORCID iD: 0000-0003-0536-0147
alla.kolomiiets@vspu.edu.ua

Наталія Олійник,
кандидатка педагогічних наук, доцентка, завідувачка кафедри початкової освіти, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна
ORCID iD: 0000-0001-9340-4378
natalia.oliinuk0480@gmail.com

Таїсія Тертична,
докторка філософії (PhD),
старша викладачка кафедри початкової освіти, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна
ORCID iD: 0009-0003-2044-0185
tayatertichna@gmail.com

About the Authors

Alla Kolomiiets,
Doktor of Pedagogy, Professor, Vice Rector of the Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynsky State Pedagogical University,
Vinnytsia, Ukraine
ORCID iD: 0000-0003-0536-0147
alla.kolomiiets@vspu.edu.ua

Nataliia Oliinyk,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, head of the Department of Primary Education, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University,
Vinnytsia, Ukraine,
ORCID iD: 0000-0001-9340-4378
natalia.oliinuk0480@gmail.com

Taisiia Tertychna,
Doctor of Philosophy (PhD),
Senior Lecturer of Department of Primary Education,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University,
Vinnytsia, Ukraine,
ORCID iD: 0009-0003-2044-0185
tayatertichna@gmail.com

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

УДК 159.98:316.362-053.2-056.264

DOI: 10.31652/3041-2439-2025-4-3

Психологічний супровід батьків, які мають дитину з порушенням мовлення: етапи, труднощі, ресурси

Зоряна Савчук[1], Оксана Шпортун[2]

1. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна
2. КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»

Анотація

У статті представлено результати теоретичного аналізу особливостей психологічного супроводу батьків, які мають дитину з порушенням мовлення. Основною новизною пропонованої статті є теоретичний аналіз базових позицій вивчення психологічного супроводу батьків, які мають дитину з порушенням мовлення. Актуальність проблеми зумовлена потребою дослідження аспектів психологічного супроводу батьків, які мають дитину з порушенням мовлення, оскільки ґрунтовних досліджень в Україні не проводилося упродовж останніх декілька років. Матеріали статті можуть бути використані у закладах вищої освіти для підготовки майбутніх фахівців за спеціальністю «Психологія».

Особливу увагу приділено етапам взаємодії з батьками, труднощам, що виникають у процесі роботи та джерелам ресурсів. Доведено, що проблема психологічного супроводу батьків, які мають дитину з порушенням мовлення, є доволі поширеною в Україні, тому виникає необхідність нових досліджень, зокрема, потребують глибшого аналізу особливості психологічного супроводу з позицій сучасного рівня розвитку української науки.

У статті проаналізовано та описано різні визначення поняття «психологічний супровід» у науці. Зазначено, що опорою психологічного супроводу є саме спілкування, засноване на довірі один до одного. Також підкреслено надзвичайну важливість спільної роботи фахівців з батьками, діти яких мають мовленнєву патологію, а також їхню психологічну підтримку. Описано важливі аспекти роботи з батьками, що реалізуються через п'ять основних етапів співпраці. У статті автори зазначають стратегічні завдання у роботі з батьками, що полягають у зменшенні проявів травми батьків та оздоровлення взаємин у родині. Зазначено значущість соціального функціонування батьків, особливо підвищення їхнього інтересу й компетентності щодо навчання, виховання й розвитку дитини. Розглянуто загальний аналіз хронології психолого-педагогічної роботи з батьками, який складається з шести етапів.

Проведений аналіз наукової літератури вказує на те, що всі батьки дітей з порушенням мовлення мають на своєму шляху виховання і навчання труднощі. Різні чинники й обставини істотно впливають на світосприймання батьків. Автори зазначають, що ключовим результатом і підсумком психологічного супроводу батьків є адаптивність. Залежно від проблематики й ситуації, фахівець також повинен здійснювати корекцію психічних станів батьків, щоб попередити різні тривожні стани та використати засоби психологічного захисту. Також стаття містить опис форм роботи фахівця з батьками. Зазначена актуальність використання хмарних технологій і штучного інтелекту в роботі з батьками, які мають дитину з порушенням мовлення.

Ключові слова: психологічний супровід, спеціалісти, діти з порушеннями мовлення, ресурси батьків, етапи взаємодії.

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

UDC 159.98:316.362-053.2-056.264

DOI: 10.31652/3041-2439-2025-4-3

Psychological support for parents who have a child with a speech disorder: stages, difficulties, resources

Zoriana Savchuk[1], **Oksana Shportun**[2]

1. Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine
2. Vinnytsia Academy of Continuing Education Vinnytsia, Ukraine

Abstract

The article presents the results of a theoretical analysis of the features of psychological support for parents who have a child with a speech disorder. The main novelty of this article is a theoretical analysis of the basic positions of studying psychological support for parents who have a child with a speech disorder. The relevance of the problem is due to the need to study in more detail various aspects of psychological support for parents who have a child with a speech disorder, since no colossal research has been conducted in Ukraine over the past few years. The materials of the article can be used in educational institutions to train future specialists.

Special attention is paid to the stages of interaction with parents, difficulties that arise in the process of work and sources of resources. It is proved that the problem of psychological support for parents who have a child with a speech disorder is quite modern in Ukraine. And, of course, there is a need for new research and requires a deeper analysis of the features of psychological support at the current level of development of Ukrainian science.

The article analyzes and describes various interpretations of the definition of the concept of psychological support in science. It is noted that the basis of psychological support is communication based on mutual trust. It also emphasizes the extreme importance of joint work of specialists with parents whose children have speech pathology, as well as their psychological support. It describes important aspects of work with parents, which are implemented through five main stages of cooperation. In the article, the author notes strategic tasks in working with parents, which consist in reducing the manifestations of parental trauma and improving relationships in the family. The importance of the social functioning of parents is noted, especially increasing their interest and competence in the education, upbringing and development of the child. A general analysis of the chronology of psychological and pedagogical work with parents, which consists of six stages, is considered.

The conducted analysis of scientific literature indicates that all parents of children with speech disorders have difficulties in their upbringing and education. Various factors and circumstances significantly affect the worldview of parents. The author notes that the key result and outcome of psychological support for parents is adaptability. Depending on the issues and situation, the specialist must also correct the mental states of parents in order to prevent various anxiety states and the use of psychological defense mechanisms. The article also contains a description of the forms of work of a specialist with parents. The relevance of the use of cloud technologies and artificial intelligence in working with parents who have a child with a speech disorder is noted.

Keywords: psychological support, specialists, children with speech disorders, parents' resources, stages of interaction.

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Постановка проблеми. Створення інклюзивного освітнього середовища вимагає від батьків високого рівня психологічної й педагогічної компетентності. Проте не завжди звертають увагу на своєрідні психологічні особливості самої сім'ї, які формуються при постійних тривалих стресах, оскільки є дитина з порушенням мовленням. Адже батьки, які мають дітей з порушенням мовлення зіштовхуються з нетиповими труднощами, що є, звичайно, для них виснажливими. Їм необхідна психологічна допомога, щоб змогли впоратися з емоційним напруженням у процесі розвитку своєї ж дитини.

Порушення мовлення класифікують за різними проявами та ступенем тяжкості і впливом на здатність дитини до продуктивної комунікації з оточуючими. Як наслідок може виникати тривожність, розчарування, дратівливість, прагнення до відчуження як дитини, так і її батьків. Отож, потреба в наданні різнобічної допомоги батькам, які виховують дітей з порушенням мовлення, має різну проблематику. Оскільки такі сім'ї зіштовхуються з цими проблемами повсякчас то, звичайно, потребують допомоги компетентних фахівців. Підтримка таких батьків може проявлятися у різноманітних форматах: консультування, терапія та групи допомоги. Психологічний супровід батьків зумовлений перш за все потребою самої дитини в обізнаних батьках.

Автори багатьох праць (А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Василенко, Л. Долинська, Т. Дуткевич, А. Зрожевська, С. Максименко, І. Марченко, Р. Павелків, О. Скрипченко, М. Савчин, С. Хоменко, Л. Черніченко, М. Шеремет) доводять, що розвиток мовлення дитини прямо залежить від регулярної комунікації з батьками, які є основним зразком використання засобів мови. Такі українські науковці, як К. Борисенко, М. Бевзюк, О. Галян, Т. Жук, В. Кисличенко, Л. Чеховська у своїх роботах всебічно обговорювали проблеми психологічної допомоги батькам дітей із порушенням мовлення. Дослідження різних аспектів психологічного супроводу батьків, які мають дітей з порушенням мовлення, у різних напрямах, звичайно, тривають і досі. І логопеди, і педагоги, і психологи намагаються ширше розкрити особливості підтримки таких батьків.

Вивчення особливостей психологічного супроводу батьків, які мають дітей з порушенням мовлення, на наш погляд, є вкрай актуальною у теперішньому періоді розвитку освіти й науки в Україні. Оскільки чимало питань, що стосуються особливостей психологічного супроводу батьків, залишаються відкритими для українських науковців, наразі виникає потреба поглиблювати дослідження в цьому напрямі. Вчасно надана допомога фаховими спеціалістами конче необхідна батькам для виявлення й подолання проблем, що виникли внаслідок різних причин.

Метою статті є теоретичний аналіз вивчення особливостей психологічного супроводу батьків, які мають дитину з порушенням мовлення.

Виклад основного матеріалу. Поняття феномену психологічного супроводу в суспільстві існував завжди, проте саме як соціальний інститут утворився і сформувався у першій половині XX століття, як наслідок з'явилися нові професії – фахівець із соціальної роботи, практичний психолог, психолог-психотерапевт.

Відомий український науковець М. Савчин вважає, що психологічний супровід є основним виявом психологічної допомоги. Саме психологічний супровід уможливлює швидке вирішення питань, що виникають як наслідок травмівних подій. Його важливою стороною є життєве самовизначення, підготовка до здійснення вибору у кризових ситуаціях, саморозкриття та усунення суб'єктивних

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

перешкод до розвитку, а також зміцнення психологічного здоров'я. До того ж значущим є надання допомоги в конкретній психотравмівній ситуації. Психологічний супровід – це система засобів, що містить у собі різні форми, методи і прийоми підтримки особистості. Їх вибір детермінований принципами особистісно розвивальної освіти, яка, у свою чергу, заснована на гуманістичних ідеях та реалізується в суб'єктній взаємодії учасників освітнього процесу. Найважливішою основою психологічного супроводу в умовах навчально-виховної діяльності виділяють спілкування, засноване на довірі один до одного [4, с. 113].

Дослідниця О. Козирєва вважає, що психологічний супровід – це система професійної діяльності не тільки психолога, а ще й педагога, спрямована на створення умов для успішного прогресу відносин дітей і дорослих в освітньому середовищі. Також неодмінно спільна робота різних фахівців, орієнтована на зону найближчого розвитку дитини, її психологічний і психічний розвиток [5, с.14-15].

Дослідник О. Коган підкреслює важливість підтримки батьків з боку психологів, педагогів, логопедів. Перш за все, це зацікавленість у розвитку дитини, готовність допомагати в системі «батьки – дитина – спеціаліст», а також не залишати батьків один на один з проблемами контакту з дитиною. Науковець виокремлює такі основні аспекти роботи з батьками: налагодження взаємодії з батьками та формування їхньої довіри; заохочення батьків дітей з особливими освітніми потребами до співпраці з інших батьків; спілкування та обмін знаннями й досвідом між батьками щодо навчання, виховання та розвитку дітей; залучення батьків до участі у створенні індивідуальної програми розвитку, індивідуальних навчальних планів, до освітнього процесу загалом; налагодження співробітництва з командою психолого-педагогічного супроводу; створення та удосконалення з іншими фахівцями спільних рекомендацій щодо особливостей розвитку дитини, плану корекційного та освітнього процесу [6, с. 16-17].

Важливою стороною психологічного супроводу батьків дітей з порушеннями мовлення є стратегічні завдання, які у своїх наукових працях описали дослідники Т. Ілляшенко і Т. Жук. Перш за все, це зменшення психологічної травмованості батьків та допомога їм у прийнятті особливостей розвитку своєї дитини й досягненні справжнього емоційного прийняття самої дитини. По-друге, оздоровлення взаємин у сім'ї, наприклад, комунікація з дитиною, яка має порушення в психофізичному розвитку. По-третє, вдосконалення соціального функціонування батьків. І крім того, обов'язково підвищення обізнаності і кваліфікованості батьків щодо навчання, виховання і розвитку дитини [8, с. 126].

Психологічний супровід характеризується певними особливостями: процесуальність, пролонгованість, недирективність, заглибленість у реальне повсякденне життя людини або родини, особливі відносини між учасниками цього процесу. У роботі з батьками дітей з порушенням мовлення є така послідовність психолого-педагогічної роботи: 1) дослідження сім'ї, яке включає вивчення особливостей функціонування сім'ї та її прихованих ресурсів, здобуття інформації про її соціальне та матеріальне становище, аналіз першочергових потреб батьків і дитини; 2) встановлення контакту, мотивування на співпрацю; 3) оцінка можливих конкретних

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

шляхів здійснення психолого-педагогічної допомоги; 4) вибір напрямів роботи залежно від результатів діагностики; 5) робота фахівців, скерована на психолого-педагогічну допомогу сім'ї, на активізацію соціальної позиції батьків, на пошук власних родинних реабілітаційних ресурсів і можливостей; 6) аналіз ефективності реалізованих рішень [2, с.138].

Крім того, важливим аспектом взаємодії спеціалістів з батьками дитини, яка має порушення мовлення, є акцент на спроможності не тільки членів сім'ї, а й самого фахівця до роботи. Ця спроможність включає в себе два показники: професійна готовність та психологічна готовність. До першого пункту належать такі чинники: інформаційна готовність; володіння педагогічними технологіями; знання основ психології та корекційної педагогіки; знання індивідуальних відмінностей дитини тощо. Психологічна готовність передбачає, по-перше, емоційне прийняття дітей з будь-якими вадами розвитку. По-друге, готовність спонукати дітей з різними типами порушень до взаємодії та діяльності. По-третє, задоволеність власною педагогічною діяльністю [9, с. 43].

Аналіз наукових джерел надає змогу стверджувати, що у батьків, які виховують дітей з порушенням мовлення, незважаючи на варіативність цих відхилень від норми, багато спільного. Без сумніву, вони мають на своєму шляху виховання і навчання дитини певні труднощі й потребують активізації особистісних ресурсів. Адже зазвичай такі сім'ї, що мають дитину з порушенням мовлення, самотужки справляються з власними проблемами й кожне питання в більшості випадків стосуються лише по суті батьків. Тому найчастіше в повсякденному житті батьки використовують механізми психологічного захисту, що виражається у відчуженні й порушенні адаптації до навколишнього середовища. Серед негативних наслідків, які трапляються найчастіше, є формування «комплексу жертви». З'являється байдужість, відмова від відповідальності за себе, немічність, зниження самооцінки, відгородженість, замкненість, відчуття безпорадності. Це все поєднується з зовнішнім локусом контролю – екстернальністю, тобто переконання, що успіхи і невдачі залежать найперше від зовнішніх обставин, дій інших людей, випадковостей [10, с. 244]. Тому таке світосприймання має негативний вплив як на батьків, так і їхніх дітей, а також на їх відносини з оточенням. Це, у свою чергу, може посилювати соціально-психологічні й особистісні конфлікти.

Одним із важливих результатів психологічного супроводу має стати нова життєва властивість батьків – адаптивність. Це вміння самостійно досягати відносної рівноваги у відносинах з собою й оточуючими в різних ситуаціях, а також прийняття життя в усіх його проявах, відносну автономність, готовність і здатність змінюватись в часі й змінювати умови навколо себе. Найперше батьки повинні отримати практичні рекомендації щодо плану дій з дитиною у буденному житті, що пов'язані з вихованням. Тут відіграє ключову роль робота психолога з батьками, адже саме спеціаліст дає змогу батькам побачити реальні можливості своєї дитини, а також виділити ймовірні труднощі в її соціальному розвитку. Зрозуміло, що в кожного вікового періоду є певні особливості, тому роль психолога є надзвичайно важливою у процесі психологічного супроводу батьків, дитина яких має порушення мовлення. Також, якщо є необхідність, фахівець повинен здійснювати корекцію психічних станів батьків, метою якої є профілактика тривожності, страху,

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

розвитку неврозу і т. д. У цьому випадку для кожного із батьків слід надавати індивідуальні консультації. Корисно буде залучати позитивний досвід у вихованні дітей з порушенням мовлення самих батьків. [7, с. 372 - 373].

У роботі з батьками, які мають дитину з порушеннями мовлення, може проводитися колективна та індивідуальна форми роботи. До форм колективної роботи належать різні консультації членів родини, семінари, лекції, тренінги, батьківські збори, майстер-класи, конференції, різноманітні свята на мовну тематику, виставки психолого-педагогічної літератури. Індивідуальна форма роботи передбачає індивідуальні бесіди, анкетування, персональну діагностику, зошит заняття, зошит для домашніх завдань. Доброго результату для покращення змісту супровідної роботи з батьками можна досягти з використанням широких можливостей інтернет-ресурсів, зокрема штучного інтелекту. Значущість застосування цифрових технологій детермінована пришвидшеним темпом життя, обмеженістю вільного часу і, звичайно, втратою актуальності традиційних методів і форм роботи. Це можуть бути персональні веб-сайти, вебінари, онлайн-тренінги, комунікація в різних месенджерах та соціальних мережах [1; 3].

Науковець Л. Кобильнік у своїх дослідженнях розподілив психологічні ресурси батьків, що виховують дітей з порушенням мовлення на 4 групи: особистісні ресурси (індивідуальні властивості, рівень емоційного інтелекту, самоконтроль, креативність, духовність); родинні ресурси (спілкування, згуртованість, буденні і святкові традиції); соціальні ресурси (лідерство, професійна підтримка, розвиток мережі соціальних зв'язків); ресурс життєстійкості (залучення в процес життя, прийняття викликів життя, впевненість в контролі значущих подій свого життя) [4, с. 115]. Взагалі психологічні ресурси є особливістю кожної особистості. І саме вони створюють умови для батьків, які допомагають їм успішно долати життєві проблеми та досягати власного внутрішнього благополуччя.

Отже, психологічний супровід батьків, які мають дитину з порушенням мовлення, має мати комплексний підхід, обов'язково враховуючи індивідуальні психологічні особливості як кожного члена сім'ї, так і сім'ї загалом.

Висновки. Отже, аналіз дослідницького досвіду вивчення особливостей психологічного супроводу батьків, які мають дитину з порушенням мовлення, окреслив багатовимірну складну систему психолого-педагогічних заходів. Такі узагальнення різних аспектів психологічного супроводу є важливими, оскільки постійна теоретична систематизація – це основа подальших практичних досліджень і впровадження нових методик роботи.

Ми вважаємо, що важливими елементами психологічного супроводу є довіра, емпатія, допомога у прийнятті батьками особливостей своєї дитини, удосконалення кваліфікованості самих батьків у взаємодії з дитиною, обмін досвідом між батьками, які мають позитивні результати у вихованні й розвитку дітей. Також надзвичайно вагомим є саме роль фахівців, які працюють у структурі «батьки – дитина – спеціаліст», адже кожна сім'я має свою історію, певні труднощі і навіть різні джерела ресурсів, що допомагають у процесі виховання і навчання власних дітей.

Відсутність єдиного протоколу взаємодії з батьками, діти яких мають порушення мовлення, у системі освіти і науки України створює труднощі в організації комплексної

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

підтримки таких сімей. Перспективою подальших досліджень є ширше вивчення труднощів, що можуть виникати в роботі з батьками, які мають дитину з порушенням мовлення. Це стало особливо важливим з урахуванням воєнного стану в нашій країні

Список використаних джерел

1. Бошкова С.В. Використання хмаро орієнтованих технологій у системі логопедичного супроводу батьків, які виховують дітей із порушеннями мовлення. *Актуальні проблеми корекційної педагогіки, психології та реабілітації*. 2019. С. 91-94.
2. Варіна Г. Б., Царькова О. В. Психологічні засади супроводу сімей, які виховують дітей з інвалідизуючими захворюваннями. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. № 5. С. 137-142. URL: https://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/8366/ (дата звернення: 01.11. 2025 р.)
3. Гриценко В. Г. Формування навчального середовища з використанням соціальних хмарних сервісів. *Хмарні технології в освіті: матеріали Всеукраїнського науково-методичного Інтернет-семінару* (21 грудня 2021 року): збірник тез. Кривий Ріг: Видавничий відділ КМІ, 2021. С. 12-15.
4. Кобильнік Л. М. Психологічні ресурси суб'єктивного благополуччя батьків, що виховують дітей з особливими потребами. Психологія та соціальна робота. 2021. № 2 (54). С. 105-117. DOI: https://doi.org/10.18524/2707-0409.2021.2(54).241389 (дата звернення: 01.11. 2025 р.)
5. Кононенко О. І., Прохоренко Л. І., Соколова Г. Б. Концептуалізація системи сімейно-орієнтованого психолого-педагогічного супроводу родини, яка виховує дитину з особливими потребами: монографія. Мелітополь: Люкс, 2019. 416 с.
6. Коган О. В. та ін. Практика взаємодії з батьками дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному просторі: методичний посібник. Лисичанськ: ТОВ «ФОКСПРИНТ», 2021. 80 с.
7. Кротенко В. І. Взаємодія з батьками як складова ефективного психологічного супроводу дітей в умовах інклюзивної освіти. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови.* 2021. № 1(13). С. 370-378.
8. Подкоритова Л. О. Зміст психологічної роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами. *Теорія і практика сучасної психології.* 2020. №1. С. 125-129. DOI https://doi.org/10.32840/2663-6026.2020.1-2.23 (дата звернення: 23.10.2025 р.)
9. Савчук З.С. Психологічна готовність вчителя до роботи в інклюзивному просторі: теоретичний аспект. *Особлива дитина: навчання і виховання: науковий журнал.* 2017. № 2(82). С. 42-48.
10. Ede M. O., Anyanwu J. I., Onuigbo L. N. et al. Rational emotive family health therapy for reducing parenting stress in families of children with autism spectrum disorders: a group randomized control study. *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy*. 2020. Vol. 38(2). P. 243-271. DOI https://doi.org/10.1007/s10942-020-00342-7 (дата звернення: 23.10.2025 р.)

References

1. Boshkova, S. V. (2019). Vykorystannya khmaro oriyentovanykh tekhnolohiy u systemi lohopedychnoho suprovodu bat'kiv, yaki vykhovuyut' ditey iz porushennyamy movlennya [Use of cloud-oriented technologies in the system of speech therapy support for parents raising children with speech disorders]. *Aktual'ni problemy korektsiynoyi pedahohiky, psykholohiyi ta reabilitatsiyi*, 91-94. [in Ukrainian].
2. Varina, H. B., & Tsar'kova, O. V. (2019). Psykholohichni zasady suprovodu simey, yaki vykhovuyut' ditey z invalidyzuyuchymy zakhvoryuvannyamy [Psychological principles of supporting families raising children with disabling diseases]. *Teoriya i praktyka suchasnoyi psykholohiyi*, (5), 137-142. Retrieved from: https://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/8366/ [in Ukrainian].
3. Hrytsenko, V. H. (2021). Formuvannya navchal'noho seredovyshcha z vykorystannyam sotsial'nykh khmarnykh servisiv [Formation of a learning environment using social cloud services]. In *Khmarni tekhnolohiyi v osviti: materialy Vseukrayins'koho naukovo-metodychnoho Internet-seminaru* [Cloud technologies in education: materials of the All-Ukrainian scientific and methodological Internet seminar] (pp. 12-15). Vydavnychyy viddil KMI. [in Ukrainian].
4. Kobyl'nik, L. M. (2021). Psykholohichni resursy sub'yektyvnoho blahopoluchya bat'kiv, shcho vykhovuyut' ditey z osoblyvymy potrebamy [Psychological resources of subjective well-being of parents raising children with special needs]. *Psykholohiya ta sotsial'na robota*, 54(2), 105-117.DOI: https://doi.org/10.18524/2707-0409.2021.2(54).241389 [in Ukrainian].

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

5. Kononenko, O. I., Prokhorenko, L. I., & Sokolova, H. B. (2019). *Kontseptualizatsiya systemy simeyno- oriyentovanoho psykholoho-pedahohichnoho suprovodu rodyny, yaka vykhovuye dytynu z osoblyvymy potrebamy: monohrafiya* [Conceptualization of the system of family-oriented psychological and pedagogical support for a family raising a child with special needs: monograph]. Lyuks. [in Ukrainian].
5. Kohan, O. V., et al. (2021). *Praktyka vzayemodiyi z bat'kamy ditey z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v inklyuzyvnomu prostori: metodychnyy posibnyk* [Practice of interaction with parents of children with special educational needs in an inclusive space: methodical guide]. TOV «FOKSPRYNT». [in Ukrainian].
6. Krotenko, V. I. (2021). Vzayemodiya z bat'kamy yak skladova efektyvnoho psykholohichnoho suprovodu ditey v umovakh inklyuzyvnoyi osity [Interaction with parents as a component of effective psychological support for children in inclusive education]. *Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shlyakhy rozbudovy*, 13(1), 370-378. [in Ukrainian].
7. Podkorytova, L. O. (2020). Zmist psykholohichnoyi roboty z bat'kamy ditey z osoblyvymy osvitnimy potrebamy [The content of psychological work with parents of children with special educational needs]. *Teoriya i praktyka suchasnoyi psykholohiyi*, (1), 125-129. [in Ukrainian].
8. Savchuk, Z. S. (2017). Psykholohichna hotovnist'vchytelya do roboty v inklyuzyvnomu prostori: teoretychnyy aspekt [Psychological readiness of a teacher to work in an inclusive space: a theoretical aspect]. *Osoblyva dytyna: navchannya i vykhovannya*, 82(2), 42-48. Retrieved from: DOI https://doi.org/10.32840/2663-6026.2020.1-2.23 [in Ukrainian].
9. Ede, M. O., Anyanwu, J. I., Onuigbo, L. N., et al. (2020). Rational emotive family health therapy for reducing parenting stress in families of children with autism spectrum disorders: a group randomized control study. *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy*, 38(2), 243-271. Retrieved from: DOI https://doi.org/10.1007/s10942-020-00342-7 [in English].

Статтю надіслано до редколегії 04.11.2025 р.
Статтю рекомендовано до друку 12.11.2025 р.
Статтю опубліковано 01.12. 2025 р.

Про авторів

Зоряна Савчук,
кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної освіти, Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна
ORCID iD: 0000-0001-6542-5649
savchuk.zoriana@gmail.com

Оксана Шпортун,
доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології
КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»
м. Вінниця, Україна
ORCID iD: 0000-0001-8186-406X
Shportun_o@ukr.net

About the Authors

Zoriana Savchuk
Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Preschool Education
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University
Vinnytsia, Ukraine
ORCID iD: 0000-0001-6542-5649
savchuk.zoriana@gmail.com

Oksana Shportun,
Doctor of Psychological Sciences, Professor, Head of the Department of Psychology, Vinnytsia Academy of Continuing Education
Vinnytsia, Ukraine
ORCID iD: 0000-0001-8186-406X
Shportun_o@ukr.net

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

УДК 378:373.2.011.3-051]37.035:172-047.22

DOI: 10.31652/3041-2439-2025-4-4

Культура демократії у змісті професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти

Маріанна Матішак, Ірина Скоморовська, Наталія Захарасевич

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, м.Івано-Франківськ, Україна

Анотація

У статті представлено теоретико-методичні аспекти реалізації культури демократії у змісті професійної підготовки здобувачів освіти спеціальності А2 Дошкільна освіта. Підтверджено необхідність впровадження демократичних цінностей в освітній процес шляхом аналізу вимог нормативних документів, виокремлення основних компетентностей фахівців дошкільної освіти відповідно до змісту професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти» та стандартів вищої освіти. Модель компетентностей культури демократії охоплює цінності, ставлення, вміння, знання та критичне розуміння задля успішного впровадження культури демократії в освітній процес.

Виокремлено організаційно-педагогічні умови впровадження культури демократії в процес професійної підготовки здобувачів спеціальності А2 Дошкільна освіта, а саме: оновлення і збагачення змісту нормативних дисциплін цінностями демократії («Педагогіка дошкільна», «Психологія загальна», «Вступ до спеціальності» та ін.); впровадження вибіркових освітніх компонентів, метою яких є формування демократичних цінностей здобувачів освіти, актуалізація основних засад громадянського суспільства, розвиток критичного і аналітичного мислення, реалізації цілей сталого розвитку суспільства («Соціально-правовий захист материнства і дитинства», «Медіакультура сучасного педагога», «Партнерська педагогіка» та ін.); використання методів і прийомів освітньої діяльності із забезпеченням діалогічності, партнерства, свободи вибору для розвитку критичного й аналітичного мислення, комунікативних навичок, гнучкості, розв'язання конфліктних ситуацій; застосування ресурсів неформальної освіти для розвитку громадянської компетентності та формування демократичних цінностей майбутніх вихователів («Демократичний садочок: комфортне психосоціальне середовище для всіх і кожного», «Права людини в освітньому просторі», «Європейський механізм захисту прав людини» та ін.); забезпечення участі студентської молоді в органах громадського врядування, а також міжособистісні взаємовідносини учасників освітнього процесу на засадах партнерства та демократії.

Ключові слова: культура демократії, дошкільна освіта, здобувачі освіти, права людини, свобода вибору, критичне мислення.

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

UDC 378:373.2.011.3-051]37.035:172-047.22

DOI: 10.31652/3041-2439-2025-4-4

Culture of democracy in the content of professional training of future teachers of preschool education institutions

Marianna Matishak, Iryna Skomorovska, Nataliia Zakharasevych

Vasyl Stefanyk Carpathian National University (Ivano-Frankivsk, Ukraine)

Abstract

The article presents theoretical and methodological aspects of implementing a culture of democracy in the content of professional training for students of the A2 Preschool Education specialty. The necessity of introducing democratic values into the educational process is confirmed by analyzing the requirements of regulatory documents, identifying the main competencies of preschool education specialists, in accordance with the content of the professional standard «Preschool Education Teacher» and higher education standards. The democratic culture competence model encompasses values, attitudes, skills, knowledge, and critical understanding, which ensure the successful implementation of a culture of democracy in the educational process.

The organizational and pedagogical conditions for the implementation of the culture of democracy in the process of professional training of applicants for the specialty A2 Preschool Education are highlighted, namely: updating and enriching the content of normative disciplines with the values of democracy («Preschool Pedagogy», «General Psychology», «Introduction to the Specialty», etc.); the implementation of selective educational components, the purpose of which is the formation of democratic values of applicants for education, the actualization of the basic principles of civil society, the development of critical and analytical thinking, the implementation of the goals of sustainable development of society («Socio-legal protection of motherhood and childhood», «Media culture of a modern teacher», «Partnership Pedagogy», etc.); using methods and techniques of educational activity ensuring dialogicity, partnership, freedom of choice for the development of critical and analytical thinking, communication skills, flexibility, resolution of conflict situations; use of resources of informal education for the development of civic competence and formation of democratic values of future educators («Democratic kindergarten: comfortable psychosocial environment for everyone», «Human rights in the educational space», «European mechanism for the protection of human rights», etc. ensuring student participation in self-governance bodies, as well as interpersonal relationships of participants in the educational process on the principles of partnership and democracy.

Key words: culture of democracy, preschool education, students, human rights, freedom of choice, critical thinking.

© 2025The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Постановка проблеми. Сучасні заклади освіти є основними осередками для реалізації цілей сталого розвитку, впровадження і реалізації цінностей демократичного суспільства. Вагоме значення для успішного впровадження демократичних цінностей в освітній процес має адміністрація закладів освіти та педагогічний колектив. Саме від педагога залежить налагодження партнерських взаємовідносин з учасниками освітнього процесу, реалізація здобувачами освіти свободи вибору, свободи слова, доброчесності, толерантності, взаємної відповідальності тощо. Відтак на етапі професійної підготовки необхідно створити умови для формування культури демократії майбутніх вихователів.

У нормативно-правових документах засвідчено необхідність реалізації культури демократії та відповідних цінностей на всіх рівнях освіти, починаючи з дошкільної. У Законі України «Про дошкільну освіту» виокремлено засади державної політики та принципи освітньої діяльності, у яких відображено демократичний підхід, а саме: рівний доступ до здобуття дошкільної освіти, академічна доброчесність і свобода, педагогічне партнерство сім'ї та закладу дошкільної освіти тощо. У статті 8 конкретизовано право дитини на здобуття дошкільної освіти, стаття 9 акцентує на забороні дискримінації за будь-якими ознаками і в будь-яких формах, стаття 10 висвітлює умови забезпечення доступності дошкільної освіти [2, с. 4]. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт) також ґрунтується на загальних демократичних принципах суспільного життя, а саме: демократичність (кожен має право на самовираження та активну участь), рівний доступ до якісної освіти кожній дитині, забезпечення сталого розвитку України, міжвідомча взаємодія, державно-громадське та соціально-педагогічне партнерство [1, с. 4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує посилення уваги дослідників до проблем демократизації професійної підготовки фахівців дошкільної освіти. Теоретико-методичні аспекти реалізації демократичних цінностей у професійній освіті педагогів представлено в наукових працях В. Андрущенка, Т. Богдан, О. Демченко, Л. Колесник, Г. Куц, Ю. Лимар, Н. Матвеєвої, М. Матішак, Т. Матусевич, В. Опанасюк, І. Постоленка, В. Рибалка, Н. Стрілецької, О. Цихмейструк та ін. Зміст і особливості демократизації дошкільної освіти, ціннісної складової в різних напрямах вивчають Т. Величко (підготовка майбутніх вихователів до формування ціннісних орієнтацій у старших дошкільників), О. Косенчук (світові тенденції та напрями розвитку дошкільної освіти, культура демократії в дошкіллі), Н. Мельник (особливості впровадження «Європейського підходу у дошкільній освіті»), Т. Пироженко (ціннісні орієнтації дітей в сучасному соціокультурному просторі) та ін.

Наведені положення підтверджують необхідність засвоєння здобувачами освіти спеціальності А2 Дошкільна освіта демократичних цінностей, формування в них громадянської компетентності, збагачення досвіду впровадження культури демократії в освітній процес.

Мета статті – теоретично обґрунтувати організаційно-педагогічні умови професійної підготовки здобувачів освіти спеціальності А2 Дошкільна освіта до реалізації культури демократії в майбутній професійній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Автори «Рамки компетентностей для культури демократії» підтверджують визначальне місце освіти в процесі формування міжкультурних та демократичних компетентностей, оскільки саме завдяки освітньо-виховній діяльності розширюються права і можливості здобувачів освіти, вони стають активними й автономними учасниками демократії, міжкультурного діалогу та громадянського суспільства загалом [8, с. 25].

У документі розроблено модель

© 2025The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

компетентностей, які є складовими демократичної культури особистості, з-поміж них виокремлено цінності (повага до людської гідності, визнання цінності демократії та культурного різноманіття), ставлення (відкритість до інших культур, повага, громадянська свідомість, відповідальність, упевненість у собі, прийняття невизначеності), уміння (самостійне навчання, аналітичне й критичне мислення, емпатія, гнучкість, комунікативні уміння, співпраця, вирішення конфліктів), знання та критичне розуміння (знання самого себе й критична самооцінка, знання і критичне розуміння мови й особливостей спілкування, світу політики, права, культури, історії, ЗМІ, економіки тощо) [8, с. 40].

Як свідчать результати наукових досліджень, теорія й практика вищої освіти, важливе значення в системі громадянської освіти й утвердженні демократії відіграє університетська спільнота. В. Опанасюк з цього приводу зазначає: «університет забезпечує становлення інтелектуалів, здатних приймати виважені рішення, впливати на думку інших; завдяки академічним свободам та інституційній автономії заклади вищої освіти здатні розвивати потенціал демократичного розвитку та долати перешкоди на шляху виваженої демократичної політики» [6, с. 42].

У контексті порушеної проблеми доцільно звернути увагу на нормативні вимоги до педагога, дотичні до демократичної культури. У професійному стандарті «Вихователь закладу дошкільної освіти» з-поміж загальних компетентностей виокремлено громадянську, яка передбачає наявність у педагога здатності «діяти відповідально, свідомо, на засадах поваги до прав і свобод людини і громадянина; реалізувати свої права й обов'язки; усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку» [5]. У стандарті вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності А2 Дошкільна освіта також акцентовано на демократичних цінностях, усвідомленні необхідності сталого розвитку, реалізації прав і свобод кожної особистості у змісті професійної підготовки. Зазначене є підґрунтям для формування культури демократії особистості в освітньому середовищі, а також забезпечує демократизацію й громадянську спрямованість нормативного змісту професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО.

Наведені положення є суголосними з результатами наукових досліджень. О.Попович виокремлює загальні цілі освіти з опертям на гуманістичну парадигму, а саме: розвиток особистості, яка здатна самореалізовуватися, піклуватися про себе та інших людей; мотивація до навчання упродовж життя; розкриття захоплень, талантів і здібностей здобувачів освіти; розвиток компетентностей для прийняття рішень, ефективного вирішення проблем, діяльності в умовах невизначеності; формування відповідальних громадян, здатних активно діяти в демократичному суспільстві для його розвитку і процвітання [7, с. 95].

Заклади освіти для забезпечення гуманістичного підходу до особистості мають спиратися на ключові положення культури демократії: повага до гідності кожної людини, визнання різноманітності, мирне співіснування, надання рівних можливостей для розвитку здібностей, талантів та самореалізації.

У сучасних наукових публікаціях акцентовано на цінностях демократії у професійній підготовці майбутніх педагогів, а саме: свобода слова (висловлення власної думки без критики, осуду, знецінення, аргументування думки), відповідальність (дотримання правил і обов'язків всіма учасниками освітнього процесу), вільне волевиявлення (право на отримання інформації, участь у наукових

© 2025The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

заходах, вибір освітніх компонентів, тематики наукових робіт тощо), соціальна гармонія (щирі взаємовідносини, толерантність, конструктивне вирішення конфліктних ситуацій, рівний доступ до освіти), критичне й аналітичне мислення (критичне сприймання інформації, аналіз світу політики, права, культури, медіаграмотність та ін.) [3; 4; 6; 7].

Науковці зазначають, що в освітній діяльності демократія інтегрується у трьох аспектах: отримання знань про демократію (розуміння особистістю прав, свобод, обов'язків і принципів демократичного суспільства), для демократії (реалізація демократичних цінностей на практиці, здатність захистити права) та через демократію (осягнення прав людини через проживання власного досвіду). Завдяки такому підходу забезпечується становлення «соціального громадянина», індивіда, здатного до взаємодії з іншими, конструктивної співпраці, рефлексії [4]. Окреслене засвідчує необхідність комплексного підходу до демократизації професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО.

Результати аналізу теоретичних засад і практичних аспектів демократизації освіти дозволили виокремити організаційно-педагогічні умови впровадження культури демократії в процес професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО. Розглянемо їх на прикладі освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (Карпатський національний університет імені Василя Стефаника):

1. Оновлення і збагачення змісту нормативних дисциплін цінностями демократії (вивчення окремих тем, питання для обговорення). У процесі вивчення освітніх компонентів «Педагогіка дошкільна», «Педагогіка загальна», «Психологія загальна», «Вступ до спеціальності» та ін. доцільно зосередити увагу на таких цінностях як «права людини й дитини», «рівність та інклюзія», «відповідальність», «толерантність», «повага до різноманіття» та ін. Наприклад, у змісті освітнього компонента «Вступ до спеціальності» передбачено вивчення теми «Професійне спілкування в структурі діяльності педагога», під час якої акцентовано на принципах демократичного стилю спілкування, розвитку у здобувачів освіти навичок ненасильницького спілкування, продуктивної комунікації тощо.

2. Впровадження вибіркових освітніх компонентів, метою яких є формування демократичних цінностей здобувачів освіти, актуалізація основних засад громадянського суспільства, розвиток критичного й аналітичного мислення, реалізація цілей сталого розвитку суспільства. До цієї групи належать такі освітні компоненти: «Соціально-правовий захист материнства і дитинства» (ознайомлення з системою соціального захисту особистості, вітчизняними і міжнародними нормами дотримання прав і свобод особистості дитини тощо), «Медіакультура сучасного педагога» (розвиток відповідальності, критичного і аналітичного мислення, повага до культурного різноманіття тощо), «Емпаурментпедагогіка» (впровадження цілей сталого розвитку в освітньо-виховний процес ЗДО, розвиток у дошкільників відповідального і економного використання ресурсів), «Партнерська педагогіка» (демократичні засади педагогічного співробітництва, співтворчості, педагогічне просвітництво батьків, створення безпечного і недискримінаційного середовища) та ін.

У процесі впровадження вибіркових освітніх компонентів відбувається не лише опанування здобувачами знань про різні аспекти культури демократії, а й реалізується свобода вибору особистості, оскільки здобувачі освіти мають змогу самостійно визначитися, яка

© 2025The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

дисципліна їм більше імпонує, відповідає їхнім особистим і професійним інтересам. Аналогічні можливості мають студенти у процесі вибору тем наукових досліджень (курсові роботи, проєкти, наукові статті тощо). Таким чином забезпечується навчання через демократію.

Використання методів і прийомів освітньої діяльності із забезпеченням діалогічності, партнерства, свободи вибору для розвитку критичного й аналітичного мислення, комунікативних навичок, гнучкості, розв'язання конфліктних ситуацій. Для забезпечення діалогічності й партнерства доцільно застосовувати сократичний діалог, проєктну діяльність (робота в групах над спільними завданнями), інтерактивні методи («акваріум», «мозковий штурм»). Свобода вибору й критичне мислення, комунікативні навички розвиваються завдяки організації дебатів (диспутів), кейс-методу, «шість капелюхів», метод ПРЕС та ін. Під час використання названих методів викладач виступає як фасилітатор чи партнер, не пропонує готових знань і рішень, а сприяє самостійному мисленню здобувачів вищої освіти, створює безпечне недискримінаційне освітнє середовище.

Застосування ресурсів неформальної освіти для розвитку громадянської компетентності та формування демократичних цінностей майбутніх вихователів ЗДО. Цілісну і системну діяльність у цьому напрямі здійснює Європейський центр імені Вергеланда (м. Осло, Норвегія) для забезпечення розвитку сфери освіти для демократичного громадянства, прав людини та міжкультурного порозуміння. У межах діяльності центру в співпраці з Міністерством освіти і науки України, Всеукраїнським фондом «Крок за кроком» відбувається акцентування на впровадженні демократії на різних рівнях освіти і дошкільної, зокрема, розроблено і впроваджено курси для підвищення кваліфікації фахівців дошкільної освіти, як-от: «Почути голос дитини: культура демократії в дошкіллі», «Демократичний садочок: комфортне психосоціальне середовище для всіх і кожного».

Ресурси для неформальної освіти «Прометеус» та «ЕдЕра» також містять низку курсів для засвоєння особистістю демократичних цінностей, як-от: «Права людини в освітньому просторі» (збагачує знаннями про права людини та особливості прав дітей, акцентує на правах учасників освітнього процесу, розкриває ідею освітнього закладу, дружнього до дитини, ознайомлює з механізмами захисту прав людини в Україні), «Подумай двічі» (охоплює різні аспекти демократичної культури: критичне мислення, авторські права, комунікація в медіа, дотримання стандартів), «Європейський механізм захисту прав людини» (ознайомлення з положеннями Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, практиками Європейського суду з прав людини), «Добробут планети: що має знати і може вміти кожен» (розвиток навичок сталого розвитку в сучасних умовах, основні питання та виклики екології, зміна клімату та її наслідки, природоорієнтовані рішення, відповідальне споживання ресурсів) та ін.

Забезпечення участі студентської молоді в органах громадського врядування (студентський сенат, представництво у вченій раді факультету, університету тощо), а також міжособистісні взаємовідносини учасників освітнього процесу на засадах партнерства та демократії. Здобувачі освіти при цьому мають змогу впливати на організацію освітнього процесу (приймають рішення щодо якості освіти, стратегії розвитку закладу освіти, висловлюють пропозиції для забезпечення власних прав і свобод), удосконалюють власні лідерські якості та творчий потенціал. Відносини в

© 2025The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

демократичному середовищі ґрунтуються на взаємній повазі, співпраці та спільній відповідальності за результати освітнього процесу. Таким чином забезпечується реалізація принципів студентоцентризму і демократі в закладі вищої світи.

Висновки. Таким чином, зміст освітніх програм професійної підготовки фахівців дошкільної освіти обов'язково має ґрунтуватися на демократичних цінностях. Завдяки провадженню культури демократії в професійну підготовку створюється комфортне, мотивуюче та справедливе освітнє середовище, де всі учасники освітнього процесу почувають себе вільно, співпрацюють, розуміють особисту відповідальність за отримані результати. Перспективи подальших наукових розвідок полягають у конкретизації форм, методів і прийомів демократизації дошкілля та виокремленні особливостей методичної підготовки майбутніх педагогів до впровадження демократичної культури в освітній процес сучасних ЗДО.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Затверджений Наказом Міністерством освіти і науки України від 12 січня 2021 р. № 33. від URL: https://mon.gov.ua/static-objects (дата звернення: 20.09.2025).
2. Закон України «Про дошкільну освіту». Законодавство України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2024, № 42, ст. 258). Редакція від 06.06.2024, підстава – 3788-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/3788-20#Text (дата звернення: 20.09.2025).
3. Матвєєва Н., Матішак М. Формування демократичних цінностей майбутніх педагогів: практико-орієнтований підхід. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2021. Вип. 14. Ч. 2. С. 24-34. URL: http://profped.ddpu.edu.ua/article/view/236863/235427 (дата звернення: 20.09.2025).
4. Матусевич Т., Колесник Л. Демократія в освіті: ідеальне буття чи педагогічна реальність? *Філософія освіти.* 2019. № 1 (24). С. 115-127. DOI: https://philosopheducation.com/index.php/philed/article/view/571 (дата звернення: 20.10.2025).
5. Наказ «Про затвердження професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти»». Затверджений Міністерством економіки України від 19 жовтня 2021 р. № 755-21. від URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya (дата звернення: 20.09.2025).
6. Опанасюк В. Подолання кризи демократії шляхом громадянської освіти в університеті. *Регіональні студії.* 2022. № 29. С. 72-77. DOI: https://doi.org/10.32782/2663-6170/2022.29.11 (дата звернення: 21.09.2025).
7. Попович О. Професійна підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в контексті ідей гуманістичної освітньої парадигми. *Педагогічна інноватика: сучасність та перспективи.* 2024. № 4. С. 93-97. DOI: https://doi.org/10.32782/ped-uzhnu/2024-4-14 (дата звернення: 21.09.2025).
8. Рамка компетентностей для культури демократії. Контекст, концепції та модель. Європейський центр ім. Верґеланда, 2018. Том 1. 89 с.

References

1. *Bazovyi komponent doshkilnoi osvity (Derzhavnyi standart doshkilnoi osvity)* [Basic component of preschool education (State standard of preschool education)]. Approved by Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine from 12 January 2021, No. 33. Retrieved from: https://mon.gov.ua/static-objects [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrainy «Pro doshkilnu osvitu» [The Law of Ukraine «On Preschool Education»] (2024). (Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2024, № 42, st. 258). Redaktsiia vid 06.06.2024, pidstava – 3788-IX. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/3788-20#Text [in Ukrainian].
3. Matvieieva, N., & Matishak, M. (2021). Formuvannia demokratychnykh tsinnostei maibutnikh pedahohiv: praktyko-oriientovanyi pidkhid [Formation of democratic values of future teachers: practice-oriented approach]. P*rofesionalizm pedahoha: teoretychni y metodychni aspekty. Naukove elektronne vydannia – Teacher professionalism: theoretical and methodological aspects*, 14(2), 24-34. Retrieved from: http://profped.ddpu.edu.ua/article/view/236863/235427 [in Ukrainian].

© 2025The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

4. Matusevych, T., & Kolesnyk, L. (2019). Demokratiia v osviti: idealne buttia chy pedahohichna realnist? [Democracy in education: ideal or pedagogical reality? Philosophy of education]. *Filosofiia osvity – Philosophy of education,* 1(24), 115-127. Retrieved from: https://philosopheducation.com/index.php/philed/article/view/571 [in Ukrainian].
5. *Nakaz «Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu «Vykhovatel zakladu doshkilnoi osvity»»* [Order «On approval of the professional standard "Preschool education teacher»]. Approved by the Ministry of Economy of Ukraine from 19 October 2021, No. 755-21. Retrieved from: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya [in Ukrainian].
6. Opanasiuk, V. (2022). Podolannia kryzy demokratii shliakhom hromadianskoi osvity v universyteti [Overcoming the crisis of democracy through the means of public education in universities]. *Rehionalni studii – Regional studios,* 29, 72-77. Retrieved from: https://doi.org/10.32782/2663-6170/2022.29.11 [in Ukrainian].
7. Popovych, O. (2024). Profesiina pidhotovka maibutnikh vykhovateliv zakladiv doshkilnoi osvity v konteksti idei humanistychnoi osvitnoi paradyhmy [Professional development of future educators of preschool educational institutions in the context of the idea of a humanistic educational paradigm]. *Pedahohichna innovatyka: suchasnist ta perspektyvy – Pedagogical innovation: modernity and prospects*, 4, 93-97. Retrieved from: https://doi.org/10.32782/ped-uzhnu/2024-4-14 [in Ukrainian].
8. *Ramka kompetentnostei dlia kultury demokratii. Kontekst, kontseptsii ta model* [A framework of competence for a culture of democracy. Context, concepts and model] (2018). Yevropeiskyi tsentr im. Vergelanda, 1. Retrieved from: https://www.schools-for-democracy.org [in Ukrainian].

Статтю надіслано до редколегії 05.10.2025 р.
Статтю рекомендовано до друку 12.11.2025 р.
Статтю опубліковано 01.12.2025 р.

Про авторів

Маріанна Матішак, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти, Карпатський національний університет імені Василя Стефаника (м.Івано-Франківськ, Україна)
ORCID: 0000-0001-9235-9835
marianna.matishak@cnu.edu.ua

Ірина Скоморовська, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти, Карпатський національний університет імені Василя Стефаника (м.Івано-Франківськ, Україна) ***ORCID:*** *0000-0002-7545-4483*
iryna.skomorovska@cnu.edu.ua

Наталія Захарасевич,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти, Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
(м.Івано-Франківськ, Україна)
ORCID: 0000-0003-2808-3947
nataliia.zakharasevych@cnu.edu.ua

About the Authors

Marianna Matishak, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Theory and Methods of Nursery and Special Education Vasyl Stefanyk Carpathian National University (Ivano-Frankivsk, Ukraine)
ORCID: 0000-0001-9235-9835
marianna.mathishak@cnu.edu.ua

Iryna Skomorovska, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
of the Department of Theory and Methods of Nursery and Special Education Vasyl Stefanyk Carpathian National University (Ivano-Frankivsk, Ukraine) ORCID: 0000-0002-7545-4483
iryna.skomorovska@cnu.edu.ua

Nataliia Zakharasevych,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the Department
of Theory and Methods of Nursery and Special Education
Vasyl Stefanyk Carpathian National University
(Ivano-Frankivsk, Ukraine)
ORCID: 0000-0003-2808-3947
nataliia.zakharasevych@cnu.edu.ua

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

УДК 37.091.3

DOI: 10.31652/3041-2439-2025-4-5

Мультиплікаційний контент про ведмедика Паддінгтона як засіб навчання читання старших дошкільників

Катерина Крутій, Наталія Гребенюк, Марина Золотарьова,

Анастасія Максимчук

Маріупольський державний університет

Анотація

У статті обґрунтовано доцільність використання мультиплікаційного контенту за мотивами історій ведмедика Паддінгтона в навчанні читання дітей старшого дошкільного віку як стратегії емерджентної грамотності.

Показано, що поєднання емоційно насиченого сюжету, повторюваних мовленнєвих конструкцій і цілеспрямованої після переглядової активності (переказ, драматизація, створення карток-реплік, читання підписів і коротких діалогів) забезпечує послідовний перехід, який визначено на противагу лінгвістичному підходу в навчанні як емерджентний підхід: від говоріння-письма до слухання-читання. Теоретичне підґрунтя становить мультисенсорний підхід (зорові, слухові, тактильні, кінестетичні канали), що реалізується через прийоми «запахи алфавіту», «кольорові склади», ритмізацію та «літери на дотик», а також сенсомоторні траєкторії в освітніх ситуаціях. Емпірична частина описує організацію безпечного медіасередовища (обмеження часу перегляду, добір україномовного контенту, наставництво дорослого, правила медіагігієни) і систему моніторингу.

Отримані результати засвідчують зростання точності й темпу декодування відкритих складів і частотних слів, розширення тематичного лексикону, підвищення зв'язності висловлювань і зменшення аграматизмів; виокремлено позитивний ефект для дітей із РАС і РДУГ завдяки сенсомоторній підтримці та чіткій структурі мовленнєвих шаблонів. Наукова новизна полягає в інтеграції анімаційних наративів із мультисенсорним супроводом у форматі керованих педагогом освітніх ситуацій, що переводять пасивний перегляд у продуктивну мовленнєву діяльність і формують мотивацію до самостійного читання.

Практичне значення дослідження визначається розробленими сценаріями освітніх ситуацій та освітніх подорожей після переглядових завдань, критеріями оцінювання прогресу та рекомендаціями щодо медіагігієни для закладів дошкільної освіти й підготовки майбутніх вихователів. Запропонований підхід узгоджується з дитиноцентрованою парадигмою й може бути масштабований у програми мовленнєвого розвитку для дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: діалогічне мовлення, емерджентна грамотність, мультисенсорний супровід, освітня ситуація.

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

UDC 37.091.3

DOI: 10.31652/3041-2439-2025-4-5

Cartoon content about paddington bear as a means of teaching reading to elderly preschoolers

Kateryna Kruty, Nataliia Hrebeniuk, Maryna Zolotarova, Anastasia Maksymchuk

Mariupol State University, Kyiv, Ukraine

Abstract

The article substantiates the appropriateness of using animated content based on the Paddington Bear stories in teaching reading to older preschoolers as a strategy of emergent literacy. It is shown that combining emotionally rich plots, recurring speech patterns, and targeted post-viewing activities (retelling, dramatization, making cue-card dialogues, reading captions and short dialogues) ensures a stepwise transition that—contrasted with a linguistics-based approach to instruction—is defined here as an emergent pathway: from speaking–writing to listening–reading. The theoretical framework is a multisensory approach (visual, auditory, tactile, and kinesthetic channels) implemented through techniques such as «alphabet scents», «colored syllables» and «touch-and-trace letters».

The empirical section describes the organization of a safe media environment (screen-time limits, selection of Ukrainian-language content, adult guidance, media-hygiene rules) and a monitoring system with five indicators: phonemic operations, decoding, comprehension, vocabulary, and grammatical accuracy of speech. The findings demonstrate gains in the accuracy and rate of decoding open syllables and high-frequency words, expansion of thematic active vocabulary, improved coherence of utterances, and a reduction in agrammatism; a distinct positive effect is noted for children with ASD and ADHD due to sensorimotor support and the clear structure of speech templates. The study's novelty lies in integrating animated narratives with multisensory scaffolding in teacher-guided educational situations that convert passive viewing into productive speech activity and foster motivation for independent reading.

The practical significance is determined by the developed scenarios for educational situations and post-viewing «educational journeys», criteria for progress assessment, and media-hygiene recommendations for preschool institutions and the preparation of future educators. The proposed approach aligns with a child-centered paradigm and can be scaled to language-development programs for older preschool children.

Keywords: dialogic speech, emergent literacy, multisensory support, educational situation.

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Постановка проблеми. У старшому дошкільному віці формування навичок читання потребує мотиваційно привабливого змісту та педагогічно безпечного використання медіа. Постає завдання поєднати емоційно насичені сюжети анімації (історії ведмедика Паддінгтона та інших героїв мультиплікаційних серіалів) з післяпереглядовою мовленнєвою діяльністю та медіагігієною, аби підсилити фонематичне усвідомлення, декодування, лексикон та діалогічне мовлення дітей.

Використання мультиплікаційного контенту з історіями ведмедика Паддінгтона в навчанні читання дітей старшого дошкільного віку розглядаємо як дидактично доцільну стратегію, спрямованою на емерджентну грамотність, що поєднує емоційно привабливий сюжет, повторювані мовленнєві конструкції та організовану післяпереглядову мовленнєву діяльність.

Читання у старшому дошкільному віці – це інтегрований процес, де фонематичне усвідомлення, декодування, словникове збагачення, розуміння тексту та зв'язне мовлення взаємно підсилюють одне одного. Процес опановування читання в дитини розпочинається ще задовго до того, як дорослий почне цілеспрямовано знайомити дитину з буквами. Термін «emergent» часто використовується для опису процесів, які не є раніше закладеними або визначеними, а виникають органічно в ході розвитку дитини або в освітньому контексті. Так, у педагогіці «emergent literacy» (грамотність, що зароджується) стосується вивчення того, як діти починають розуміти, що таке писемність, ще до того, як навчаються читати й писати. Термін «емерджентний» визначається тлумачними словниками як ранній, несподіваний, неусвідомлений.

Емерджентна грамотність – це сукупність мовленнєвих здібностей дитини, знань і вмінь, які є передумовою та які вона опановує ще до того, як стане застосовувати їх для читання або письма.

Науковці (І. Деснова, К. Крутій та ін.) визначають емерджентну грамотність як пропедевтичні (вступні або попередні) знання, здатності та здібності, що пов'язані з більш пізніми проявами умінь писати та читати в дітей як раннього, так і дошкільного віку [5, с. 70]. Навчання мови та розвиток мовлення дітей дошкільного віку відбувається за сталим принципом розподілу видів мовленнєвої діяльності: слухання, говоріння, читання та письмо. Автори запровадження емерджентного підходу [5] доводять, що треба переглянути підходи до навчання мови та розвитку мовлення дошкільників з лінгвістичного (теоретичного) до методичного (практичного). Тобто вибудовувати процес від говоріння-письма до слухання-читання. Це новітній і більш ефективний підхід у дошкільній освіті. Саме тому мультфільм з виразною композицією, чіткою дикцією персонажів і гуманістичною ціннісною лінією може виконувати роль «м'якого трампліна»: від говоріння-письма до слухання-читання коротких реплік, підписів до кадрів, простих інструкцій і діалогів [5].

У центрі емерджентного підходу – керована педагогом активність дитини після перегляду: переказ, драматизація, створення карток-реплік, коміксів та освітніх ситуацій, що переводять побачене в усне й письмове мовлення, а згодом – у самостійне читання. Освітню ситуацію, за К. Крутій, розглядаємо як ситуацію освітньої напруги, що виникає спонтанно або організована педагогом, потребує розв'язання шляхом спільної діяльності всіх учасників [3].

Метою цієї роботи є науково-методичне обґрунтування використання мультиплікаційного контенту за мотивами

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

історій Паддінгтона в навчанні читання дітей старшого дошкільного віку в поєднанні з мультисенсорним супроводом, а також опис практичних освітніх ситуацій, критеріїв оцінювання та вимог медіагігієни.

Виклад основного матеріалу. Сприятливість анімаційного формату для запровадження емерджентного підходу пояснюються декількома чинниками. По-перше, повторюваність мовленнєвих шаблонів у репліках героїв полегшує їх засвоєння і сприяє автоматизації базових граматичних структур. По-друге, емоційно забарвлена лексика та інтонації, музичні маркери допомагають утримувати увагу, полегшують сегментацію мовлення на фрази, а потім і слова. По-третє, типові побутові ситуації, у які потрапляють герої мультиплікаційних фільмів, дозволяють вибудувати тематичні «стежинки» лексикону («їжа», «крамниця», «подорож», «ввічливість»), отже підвести дитину до читання частотних слів та формул мовленнєвого етикету [7].

Ефективність підходу істотно зростає за умови системного мультисенсорного супроводу навчання читання, коли зорові, слухові, тактильні та кінестетичні канали цілеспрямовано поєднуються у вправах. Для старших дошкільників особливо продуктивні такі прийоми: «запахи алфавіту», «кольорові склади», ритмізація («слухай і плескай»), а також «літери на дотик». Таке поєднання підсилює мотивацію, сприяє утриманню уваги, активізує дрібну моторику й підтримує дітей із труднощами читання [7]. Результати магістерських досліджень засвідчують, що емерджентний підхід позитивно впливає на дітей, які мають розлади аутистичного спектру (РАС) та дефіциту уваги й гіперактивності (РДУГ) [2; 4; 7]. Водночас у роботі з мультфільмами необхідно забезпечити педагогічні умови медіагігієни й безпеки: обмежену тривалість перегляду, добір якісного україномовного контенту, попереднє проговорювання правил, фахове наставництво дорослого, який ставить запитання щодо розуміння, фокусує увагу на ключових деталях і організує комунікативні завдання індивідуально, або в парах, малих групах. Перегляд не є самоціллю: він відкриває «вікно можливостей» для активної мовленнєвої діяльності – саме тут виникає навчання читання як осмисленої дії [7].

Задля вирішення завдань дослідження ми обрали цикл мультиплікаційних фільмів (сезон 1) «Пригоди Паддінгтона». Ведмедик Паддінгтон (казка Майкла Бонда, перша публікація книги відбулася у 1958 році) вважається уособленням усіх біженців світу, він є персонажем, який проживає досвід переселенця або тимчасово переміщеної особи, тому його було обрано як наскрізного персонажа. Ведмедика Паддінгтона доцільно «вбудувати» у послідовність з кількох тематичних освітніх ситуацій [4].

Перша освітня ситуація – «Смаколик із маршмеллоу» – акцентується увага на словнику їжі, звуко-складовій структурі та декодуванні відкритих складів. Після перегляду фрагмента вихователь організовує обговорення, підводить дітей до добору слів на виокремлений звук (наприклад, [М] у слові «маршмеллоу»), пропонує тактильну вправу «літера на дотик», а тоді – читання міні-підписів до кадрів («Паддінгтон їсть смаколик», «Солодкий маршмеллоу»). Зберігаємо «сходинки» складності: від звука – до складу, від складу – до слова, від слова – до короткої фрази, і лише потім – до діалогу. Така градація, підкріплена мультисенсорними опорами, підтримує дитину в зоні

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

найближчого розвитку [7].

Освітня ситуація «Паддінгтон у крамниці» узгоджується з читанням коротких інструкцій, вивісок, карток-цінників і комунікативними стратегіями ввічливого звертання. Післяпереглядова діяльність охоплює побудову коротких діалогів «покупець – продавець» з опорами-картками («Добрий день», «Будь ласка», «Дякую»), читання списку покупок, зіставлення піктограм і коротких підписів. Ввічливе звертання-прохання може оформлюватися дієсловом у наказовій формі, а саме: «Дай (-те)! Зроби (-іть)! Дай (-те), будь ласка! Будь ласка, передай(-те) мені! Передай (-те), будь ласка». Доцільно також увести «маршрут на підлозі» до «відділів» крамниці: дитина крокує за буквами, озвучуючи їх, і знаходить потрібну табличку. Моторна активність знижує втомлюваність і підсилює утримання уваги в дітей із РАС та РДУГ [2].

«Нове знайомство» фокусується на мовленнєвому етикеті й побудові діалогів-привітань. Діти читають «картки ввічливості», моделюють репліки за ролями, створюють міні-комікси з простими підписами. Паралельно вихователь коригує можливі аграматизми (порушення узгодження, порядку слів, форм відмінювання) і вправляє дітей у побудові складніших висловлювань із використанням сполучників «тому що», «коли», «щоб». Для цього застосовують «каркаси речення» (Хто? – Що робить? – Де? – Коли? – Навіщо?), які поступово прибирають у міру зростання самостійності [1].

«Освітня подорож із Паддінгтоном» орієнтована на читання піктограм, коротких інструкцій і псевдотексту на кшталт «розкладу». Діти відпрацьовують навички зв’язування символу з підписом, добирають прості коментарі до послідовності кадрів, заповнюють «квиток пасажира» з кількома ключовими словами. Кінестетичні траєкторії (букви як «станції») і вправи з «пальчиковим піском» (виписування великих друкованих літер пальцем) підтримують сенсомоторний вектор комунікації та навчання [7].

Особливу увагу приділяли попередженню й подоланню аграматизмів, адже вони суттєво знижують якість діалогічного мовлення та розуміння прочитаного. У дітей із загальним недорозвиненням мовлення, РАС та РДУГ часто спостерігаємо порушення узгодження слів у роді, числі, відмінку; зміни місць компонентів речення; труднощі з формами дієслів [2; 4; 7].

Задля профілактики граматичних помилок у мовленні дошкільників важливо цілеспрямовано збагачувати активний словник тематичними лексемами епізоду, пропонувати вправи на моделювання фраз за опорами й давати «витягнуту» проговорювану зворотну реакцію дорослого, яка фіксує правильну форму. Наприклад, «Паддінгтон бере валізу» – «Так, він бере велику валізу; валізу — куди? — до потяга». Застосування простих причинно-наслідкових конструкцій («Паддінгтон зрадів, тому що…», «Він зупинився, коли…») поступово переводить дитину до складнішого синтаксису й підвищує зрозумілість мовлення [4].

Оцінювання результатів пропонуємо здійснювати за п’ятьма показниками: фонематичні операції (виокремлення, порівняння звуків; відтворення складової структури слова); декодування (точність і темп читання відкритих складів і частотних слів із реплік героїв); розуміння (відповіді на

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

запитання за кадрами, відновлення послідовності подій, встановлення причинно-наслідкових зв'язків); словник (динаміка активних тематичних лексем за епізод/тиждень); граматична правильність мовлення (узгодження, використання сполучників для побудови складних речень).

У таблиці 1 унаочнено визначені нами підходи до планування освітніх ситуацій.

Таблиця 1

Підходи до планування освітніх ситуацій

Прийом	Сенсорний канал	Завдання	Очікуваний ефект	Ризики/ обмеження	Адаптації для РАС/РДУГ
Запахи алфавіту	Запах (олфактор-на система)	Фонеміка, декодування	Точність декодування складів, фонематичне усвідомлення	Перевантаження від значної кількості запахів	Структуру-вання часу, коротші за обсягом завдання
Кольорові склади	Зір	Декодування, граматична правильність	Точність розпізнавання складів, аграматизми	Занадто яскраві кольори можуть відволікати	Використання спокійних кольорів для дітей з РАС/РДУГ
Ритмізація	Слух	Темп, фонеміка	Темп декодування, увага до інтонацій і пауз	Ризик перевантаження від частих змін ритму	Поступовий перехід від швидших до повільніших ритмів
Літери на дотик	Тактильний /дотиковий	Сегментація декодування	Точність у розпізнаванні букв, груба та дрібна моторика	Перевантаження від зайвої фізичної активності	Коротші перерви між активностями спокійні ігри
Кінестети-чні траєкторії	Кінестетич ний	Декодування, граматична правильність мовлення	Активізація грубої та дрібної моторики, зв'язність мовлення	Можлива фізична втомленість, низька концентрація	Чітке структурова-не чергування «рух-спокій»

Для моніторингу використовували протоколи індивідуальних спостережень і періодично фіксували читання дитиною мікротекстів (2-3 рядки) з подальшим обговоренням змісту, а також коментування малюнків у віммельбухах [5].

Безпечне використання мультиплікаційного контенту невіддільне від правил медіагігієни: часові межі, якісний добір, дорослий як фасилітатор і приклад мовленнєвої поведінки. Вихователь організує перехід «екран – діяльність», уникає пасивного перегляду, підтримує діалогові форми взаємодії між дітьми, заохочує аргументовані висловлювання та попереджає імітацію небажаних моделей поведінки. Цей комплекс

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

умов забезпечує збалансований вплив анімації на мовленнєвий і читацький розвиток дитини дошкільного віку [2; 4; 7].

Висновки. Теоретико-методичне підґрунтя емерджентного підходу спирається на вікові закономірності сприймання мультимедійного контенту дітьми старшого дошкільного віку та на принципи мультисенсорного навчання. Емоційна залученість, регулярність повтору, різноканальна подача матеріалу та поступове ускладнення мовленнєвих завдань – це «чотири стовпи», що утримують мотивацію, переводять пасивне споживання в активну продукцію і створюють умови для стійкого бажання читати. Отже, використання історій Паддінгтона в поєднанні з мультисенсорним підходом – це потужний дидактичний ресурс: підвищує інтерес до читання, покращує точність і темп декодування, сприяє комунікації та збагаченню лексикона, зменшує частоту аграматизмів та формує навички діалогічного мовлення. Результативність забезпечується дотриманням чотирьох педагогічних умов: продуманий добір і безпечна організація перегляду; активна після переглядова мовленнєва діяльність; поетапна підтримка формування граматичної правильності мовлення, чутлива до індивідуальних потреб; системне оцінювання прогресу з фіксацією проміжних результатів. Такий формат природно інтегрується у заняття з навчання мови та розвитку мовлення для дітей із РАС та РДУГ та відповідає сучасним вимогам дитиноцентризму. Пропонуємо впроваджувати зазначені освітні ситуації в практику роботи закладів дошкільної освіти; забезпечувати підготовку майбутніх вихователів із медіаосвіти; стандартизувати моніторинг за п’ятьма показниками; дотримуватися чітких правил медіагігієни під час роботи з анімацією.

Список використаних джерел

1. Замелюк М., Крутій К.Л., Деснова І.С. Створення ігрового середовища для дітей дошкільного віку. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. Вип. 1. 2025. С.93-102. URL: https://repository.mu.edu.ua/jspui/handle/123456789/9380 (дата звернення: 18.10. 2025).
2. Золотарьова М. А. Особливості мультисенсорного підходу до навчання читання дітей старшого дошкільного віку. *Прогромадський вектор університетської освіти у викликах сьогодення: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції* (24 квітня 2025 р.). Київ: МДУ, 2025. С. 92-94.
3. Крутій К. Сучасне заняття та освітні ситуації. *Дошкільне виховання.* 2016. № 9. С. 6-10.
4. Крутій К. Л., Гребенюк Н. В. Актуальність використання історії плюшевого ведмедика Паддінгтона як уособлення всіх біженців світу та його значення для українських дошколят. *Модернізація та сучасні українські і світові наукові дослідження: матеріали VIII Міжнародної студентської наукової конференції, м. Луцьк* (24 січня 2025 р.) / ГО «Молодіжна наукова ліга». Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2025. С. 297-300.
5. Крутій К. Л., Демидова Ю. О. Технологія «іграшкові ведмедики» як засіб розвитку емоційно забарвленого діалогу в старших дошкільників, які мають загальне недорозвинення мовлення. *Актуальні проблеми науки та освіти: збірник матеріалів XXVII підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / за заг. ред. М.В. Трофименка.* Київ: МДУ, 2025. С. 230-233. URL: https://surl.li/vatolt (дата звернення: 18.10. 2025).
6. Крутій К. Л., Деснова І. С. Емерджентна грамотність як предиктор успішності читання дітьми дошкільного віку. *Інновації в дошкільній освіті: теорія, перспективи, шляхи запровадження у практику: збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф.* (28 березня 2024 р.) / за заг. ред. Ю. О. Демидова; Маріуп. держ. ун-т. Київ, 2024. С. 69-73. URL: http://repository.mu.edu.ua/jspui/handle/123456789/6383 (дата звернення: 18.10. 2025).
7. Крутій К. Л., Максимчук А. О. Методика діагностики мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку засобами мультиплікації. *Прогромадський вектор університетської освіти у викликах сьогодення: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції* (24 квітня 2025 р.). Київ: МДУ, 2025. С. 114-117.

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

References

1. Zameliuk, M., Kruty, K. L., & Desnova, I. S. (2025). Stvorennia ihrovoho seredovyshcha dlia ditei doshkilnoho viku [Creation of a game environment for preschool children]. *Akademichni studii. Seriia «Pedahohika» – Academic studies. Pedagogy series*, 1, 93-102. Retrieved from: https://repository.mu.edu.ua/jspui/handle/123456789/9380 [in Ukrainian].
2. Zolotarova, M. A. (2025). Osoblyvosti multysensornoho pidkhodu do navchannia chytannia ditei starshoho doshkilnoho viku [Features of a multisensory approach to teaching reading to older preschool children]. *Prohromadskyi vektor universytetskoi osvity u vyklykakh sohodennia : zbirnyk materialiv Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii – The pro-public vector of university education in the challenges of today : collection of materials of the International scientific-practical conference.* MDU, 92-94. [in Ukrainian].
3. Kruty, K. (2016). Suchasne zaniattia ta osvitni sytuatsii [Modern lesson and educational situations]. *Doshkilne vykhovannia – Preschool education*, 9, 6-10. [in Ukrainian].
4. Kruty, K. L., & Hrebeniuk, N. V. (2025). Aktualnist vykorystannia istorii pliushevoho vedmedyka Paddinhtona yak uosoblennia vsikh bizhentsiv svitu ta yoho znachennia dlia ukrainskykh doshkoliat [The relevance of using the story of Paddington Bear as an personification of all refugees in the world and its significance for Ukrainian preschoolers]. *Modernizatsiia ta suchasni ukrainski i svitovi naukovi doslidzhennia : materialy VIII Mizhnarodnoi studentskoi naukovoi konferentsii – Modernization and modern Ukrainian and world scientific research : materials of the VIII International student scientific conference* : zbirnyk tez. HO «Molodizhna naukova liha»; Vinnytsia : TOV «UKRLOHOS Hrup», 297-300. [in Ukrainian].
5. Kruty, K. L., & Demydova, Yu. O. (2025). Tekhnolohiia «ihrashkovi vedmedyky» yak zasib rozvytku emotsiino zabarvlenoho dialohu v starshykh doshkilnykiv, yaki maiut zahalne nedorozvynennia movlennia [The «toy bears» technology as a means of developing emotionally colored dialogue in older preschoolers with general speech underdevelopment]. *Aktualni problemy nauky ta osvity : zbirnyk materialiv XXVII pidsumkovoi naukovo-praktychnoi konferentsii vykladachiv MDU – Current problems of science and education : collection of materials of the XXVII final scientific-practical conference of MDU lecturers*. MDU, 230-233. Retrieved from: https://surl.li/vatolt [in Ukrainian].
6. Kruty, K. L., & Desnova, I. S. (2024). Emerdzhentna hramotnist yak predyktor uspishnosti chytannia ditmy doshkilnoho viku [Emergent literacy as a predictor of reading success in preschool children]. *Innovatsii v doshkilnii osviti: teoriia, perespektyvy, shliakhy zaprovadzhennia u praktyku : zbirnyk materialiv Vseukr. nauk.-prakt. konf. – Innovations in preschool education: theory, perspectives, ways of implementation in practice : collection of materials of the All-Ukrainian scientific-practical conference*. Mariup. derzh. un-t., 69-73. Retrieved from: http://repository.mu.edu.ua/jspui/handle/123456789/6383 [in Ukrainian].
7. Kruty, K. L., & Maksymchuk, A. O. (2025). Metodyka diahnostyky movlennievoho rozvytku ditei starshoho doshkilnoho viku zasobamy multyplikatsii [Methodology for diagnosing the speech development of older preschool children by means of animation]. *Prohromadskyi vektor universytetskoi osvity u vyklykakh sohodennia : zbirnyk materialiv Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii – The pro-public vector of university education in the challenges of today : collection of materials of the International scientific-practice conference*. MDU, 114-117. [in Ukrainian].

Статтю надіслано до редколегії 29.10.2025 р.
Статтю рекомендовано до друку 12.11.2025 р.
Статтю опубліковано 01.12.2025 р.

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Про авторів

Катерина Крутій, докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри дошкільної освіти Маріупольського державного університету
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-5001-2331
k.krutii@mu.edu.ua

Наталія Гребенюк, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, Маріупольський державний університет nataliia.hrebeniuk@mu.edu.ua

Марина Золотарьова,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Маріупольський державний університет maryna.zolotarova@mu.edu.ua

Анастасія Максимчук,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Маріупольського державного університету anastasiia.maksymchuk@mu.edu.ua

About the Authors

Kateryna Kruty, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor**,** Professor of the Department of Preschool Education, Mariupol State University,
Kyiv, Ukraine
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-5001-2331
k.krutii@mu.edu.ua

Nataliia Hrebeniuk, applicant for a master's degree in the speciality «Preschool education»,
Mariupol State University,
Kyiv,Ukraine
nataliia.hrebeniuk@mu.edu.ua

Maryna Zolotarova,
applicant for a master's degree in the speciality «Preschool education», Mariupol State University,
Kyiv,Ukraine
maryna.zolotarova@mu.edu.ua

Anastasia Maksymchuk, applicant for a master's degree in the speciality «Preschool education», Mariupol State University, Kyiv, Ukraine anastasiia.maksymchuk@mu.edu.ua

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

УДК 796.011.1:373.2

DOI: 10.31652/3041-2439-2025-4-6

Фітнес із дітьми дошкільного віку в природному середовищі

Олена Максимова

Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир, Україна

Анотація

У статті висвітлено значення занять фітнесом у природному середовищі для дітей дошкільного віку як ефективного засобу фізичного виховання та гармонійного розвитку. Розкрито педагогічні чинники (принципи індивідуалізації, варіативності, природовідповідності, методичні особливості проведення занять, ігрові методи), фізіологічні (вікові особливості, потреба в русі, швидка втомлюваність), психологічні (ігрова мотивація, емоційна сфера, особливості процесів збудження та гальмування, розвиток навичок співпраці й соціалізації), що визначають особливості організації таких занять. Показано, що природа є не лише місцем, а й активним засобом розвитку: рельєф, різноманітні поверхні та природні об'єкти сприяють тренуванню координації, сили, витривалості та сенсорного досвіду. Узагальнено міжнародний та вітчизняний досвід використання outdoor education та «лісових садочків», які доводять ефективність поєднання фізичної активності з екологічним вихованням. Обґрунтовано доцільність інтеграції рухової діяльності з пізнавальними завданнями, що сприяє розвитку інтересу до спорту, формуванню екологічної свідомості та позитивного ставлення до природи. Подано поради щодо дозування навантажень залежно від віку, забезпечення безпеки й використання сюжетних ігор, естафет, вправ із природними матеріалами. Наведені приклади фітнес-завдань на свіжому повітрі у різні пори року демонструють широкі можливості природи як «тренажера»: біг і стрибки босоніж улітку, ігри зі снігом узимку, вправи з листям чи каштанами восени. Особлива увага приділена принципам індивідуалізації, варіативності та поєднання індивідуальних і групових форм діяльності. Обґрунтовано, що систематичне застосування фітнесу на природі не лише зміцнює фізичне здоров'я, а й розвиває соціальні навички, емоційну сферу та пізнавальну активність дітей, закладаючи основу здорового способу життя. Подано рекомендації для педагогів і батьків щодо створення безпечного та цікавого освітнього простору, який поєднує рухову активність, гру та пізнання навколишнього світу дітьми.

Ключові слова: фітнес, природне середовище, фізичний розвиток, здоровий спосіб життя, лісові садочки.

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

UDC 796.011.1:373.2

DOI: 10.31652/3041-2439-2025-4-6

Fitness with preschool children in the natural environment

Olena Maksymova,

Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, Ukraine

Abstract

The article examines the significance of fitness activities in the natural environment for preschool children as an effective means of physical education and holistic development. It analyzes pedagogical factors (principles of individualization, variability, nature conformity, methodological features of conducting activities, play-based approaches), physiological factors (age-specific characteristics, natural need for movement, rapid fatigue and recovery), and psychological factors (play motivation, emotional development, characteristics of excitation and inhibition processes, formation of cooperation and socialization skills) that shape the organization of such activities. Nature is considered not only as a setting but also as an active resource for development: terrain, diverse surfaces, and natural objects enhance coordination, strength, endurance, and sensory experience. Both international and national practices of outdoor education and «forest kindergartens» are summarized, demonstrating the effectiveness of integrating physical activity with environmental education. The article substantiates the importance of combining motor activity with cognitive tasks, which fosters children's interest in sports, cultivates ecological awareness, and encourages a positive attitude toward nature. Practical guidelines are provided regarding age-appropriate workload regulation, safety measures, and the use of story-based games, relays, and exercises with natural materials. Seasonal examples of outdoor fitness activities illustrate the broad potential of nature as a «training ground»: running and jumping barefoot in summer, snow-based games in winter, and exercises with leaves or chestnuts in autumn. Particular emphasis is placed on the principles of individualization, variability, and the integration of individual and group forms of activity. It is argued that systematic engagement in outdoor fitness not only strengthens children's physical health but also promotes social competencies, emotional well-being, and cognitive activity, thereby laying the foundation for a healthy lifestyle. The article offers recommendations for educators and parents on creating a safe and stimulating learning environment that integrates physical activity, play, and exploration of the natural world.

Keywords: fitness, natural environment, physical development, healthy lifestyle, outdoor education.

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Постановка проблеми. Фізичне виховання в дошкільному віці є важливою складовою гармонійного розвитку дитини. В цей період закладаються основи рухової культури, формується постава, зміцнюється опорно-руховий апарат, розвивається координація та витривалість. Регулярна рухова активність у ранньому та дошкільному віці не лише сприяє фізичному здоров'ю, а й позитивно впливає на емоційний стан, соціальні навички, пізнавальну активність, розумовий розвиток. Сучасна педагогіка дедалі частіше звертається до інтегрованих підходів, коли фізичний розвиток поєднується з іншими напрямами виховання дітей. Одним із перспективних напрямів є поєднання фізичного виховання з екологічним. Така інтеграція має низку переваг: здійснюється виховання любові до природи через безпосередній контакт із довкіллям та спостереження за його змінами; зміцнюється фізичне здоров'я завдяки рухливим іграм і вправам на свіжому повітрі; виховується екологічна свідомість через засвоєння правил дбайливого ставлення до природних ресурсів.

У світовій практиці активно поширюються концепції лісових садочків (outdoor education), які ґрунтуються на принципі навчання в природному середовищі, що є корисним для здоров'я і дає можливість отримати унікальний досвід дослідження, спостереження та творчої взаємодії з навколишнім світом. Поєднання рухової активності та екологічного виховання стає сучасною й ефективною стратегією виховання здорової, допитливої, відповідальної особистості.

Проблемою позитивного впливу природного середовища на становлення дитячої особистості займались як закордонні, так і вітчизняні науковці. Наприклад, Дж. Ернст проаналізувала погляди та практики дошкільних педагогів стосовно використання природного довкілля як освітнього середовища [11]. Підкреслила переваги таких практик для когнітивного розвитку, соціальної взаємодії та фізичного здоров'я, а також окреслила основні труднощі на шляху їх застосування. Дослідження лісових садочків (outdoor-kindergartens) у Скандинавії показали, що діти, які відвідують «лісові садочки», демонструють вищу фізичну активність упродовж дня порівняно з традиційними групами, хоча поза садочком можуть компенсувати активність більш спокійними періодами [13]. Т. Скарстейн та І. Угельстад досліджували, як використання природного середовища в дитячому садочку може одночасно сприяти засвоєнню наукових знань і розвитку фізичних навичок дошкільників [14]. С. Херрінгтон – фахівчиня з дизайн-напряму навчального простору – вивчала принципи створення розвивального навколишнього середовища для ігор і фізичної активності дітей у закладах дошкільної освіти з урахуванням природних елементів і свободи руху [12].

А. Бухтєєв, О. Єжова, А. Мандюк, К. Мацола, Н. Пангелова, Н. Сороколіт та ін. аналізують практики з організації рухової активності дітей за кордоном [3; 7; 8; 9]. Важливо творчо адаптувати їх до вітчизняного контексту, інтегруючи елементи природи та екологічного виховання. І. Головач вивчала застосування засобів екологічного туризму в системі фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку [2]. Л. Клевака, О. Гришко розкрили особливості організації лісових садків в Данії, Німеччині, Чехії [5]. Теоретико-методичні аспекти реалізації досвіду функціонування такого типу установ описала О. Янкович [10]. К. Крутій, О. Попович, О. Граб досліджували «педагогіку калабані», що концептуально перегукується з ідеями лісових садочків, де виховання дитини організоване у тісній взаємодії з природним середовищем [6].

Загалом можна констатувати, що проблема використання природного середовища для

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

фізичного виховання дітей в українській педагогічній науці розкрита недостатньо**.** Багато досліджень зосереджено на суміжних аспектах – екологічному туризмі, народних іграх, історичних підходах або вихованні дбайливого ставлення до природи. Комплексних сучасних досліджень, що поєднували б системне використання природного середовища та цілеспрямовану фізкультурно-оздоровчу роботу з дітьми різного віку**,** небагато. Заповнення такої наукової ніші лишається актуальним й перспективним для подальших педагогічних та методичних розвідок.

Метою статті є методичне обґрунтування та представлення практичних рекомендацій щодо організації занять фітнесом з дітьми дошкільного віку в умовах природного середовища, із наведенням конкретних прикладів вправ, ігор та форм діяльності, спрямованих на зміцнення здоров'я, розвиток рухової активності й виховання інтересу до фізичних вправ на свіжому повітрі.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо деякі методичні підходи до організації занять фітнесом з дітьми дошкільного віку на природі. Звісно, вікові особливості дітей визначають комплекс педагогічних, фізіологічних та психологічних чинників, які потрібно враховувати. Дошкільники мають природну потребу в русі, вони швидко втомлюються, але так само швидко відновлюються, тому заняття повинні бути динамічними, з чергуванням активних вправ зі спокійними, передбачати ігровий характер.

Особливу роль відіграє природне середовище: воно є не лише місцем проведення занять, а й засобом розвитку. Нерівності рельєфу, різні поверхні – трава, пісок, земля – допомагають розвивати координацію, витривалість та адаптаційні можливості дітей. Водночас особливу увагу слід приділяти безпеці: обирати рівні та безпечні майданчики, уникати небезпечних предметів, враховувати погодні умови. Тривалість занять також має відповідати віковим можливостям – для молодших дошкільників вона становить 20-30 хвилин, для старших – 30-40 хвилин [1, с. 278].

Одним із дієвих мотивів участі дітей у фізичній активності є гра, тому заняття доцільно організовувати у формі сюжетних ігор, наприклад, «подорож лісом», «весела естафета», «знайди скарб» тощо. Такий підхід забезпечує емоційне підсилення та стимулює зацікавленість. Важливим аспектом розвитку особистості дитини є поєднання рухової та пізнавальної діяльності: під час вправ діти можуть спостерігати за птахами, розпізнавати дерева чи збирати природні матеріали для виконання інших завдань. Це сприяє гармонійному поєднанню фізичного та інтелектуального розвитку.

Визначимо особливості впровадження принципу індивідуалізації та варіативності в роботі з дошкільниками. Одні й ті самі вправи можуть виконуватися з різним рівнем складності, інтенсивності, швидкості, частоти повторень. Такий підхід дозволяє адаптувати заняття до рівня фізичної підготовки кожної дитини та створює умови для поступового зростання навантаження.

Що стосується форм проведення занять фітнесом із дошкільниками на природі, то вони можуть бути різноманітними, проте найбільш ефективними виявляються ті, що поєднують індивідуальну активність дитини з груповою взаємодією. Індивідуальні вправи допомагають кожній дитині розвивати власні рухові вміння в комфортному темпі, тоді як парні та групові завдання формують у дітей навички співпраці,

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

сприяють соціалізації й створюють позитивний емоційний фон. Особливе значення мають ігрові методи, адже саме гра є провідною діяльністю дошкільного віку. На думку М. Єфименка, вправи, подані у вигляді рухливих ігор, естафет чи сюжетних завдань, викликають у дітей природну зацікавленість і стимулюють їхню активність [4].

Доцільним є також використання елементів сучасних фітнес-програм, адаптованих для дітей: прості аеробічні вправи з ритмічними рухами, вправи на розтягування, різновиди стрибків чи бігових завдань. У природному середовищі діти можуть виконувати вправи з використанням природних об'єктів – гілочок, каштанів, піщаних купок, пеньків, повалених дерев, що робить заняття більш цікавими та різноманітними. Завдяки широкому діапазону методів педагог може варіювати рівень складності завдань і добирати їх залежно від умов місцевості, погоди чи конкретних цілей заняття. Так, на відкритій галявині можна проводити колективні рухливі ігри, у лісі – організовувати перешкоди та естафети, а на піщаному майданчику — вправи для розвитку сили та координації.

Наведемо приклади завдань, які можна виконувати просто неба, використовуючи природний ландшафт. Визначимо зміст заняття «Подорож стежками лісу», яке можна провести у парку чи лісі. Так, діти рухаються по заздалегідь визначеному маршруту, долаючи невеликі природні перешкоди: перестрибують через гілочки, проходять по намальованій «стежці», обходять кущі. Така форма діяльності сприяє розвитку витривалості, координації та просторової орієнтації. Захопливою для дітей буде гра «Знайди скарб». На галявині педагог розкладає природні предмети — шишки, камінці чи листя — які діти повинні зібрати, виконуючи при цьому різні завдання: біг до умовної позначки, присідання, стрибки на одній нозі. У процесі гри розвиваються швидкість, спритність та увага, а сама діяльність набуває пізнавального характеру. Для розвитку сили й координації доцільно використовувати вправи з природними матеріалами. Наприклад, «Веселі підйоми» — діти підіймають невеликі гілочки над головою або в сторони, імітуючи вправи з фітнес- обтяженнями, або «Кидки вдалину», коли вони метають шишки чи каштани, сніжки, намагаючись потрапити в позначене коло.

У теплу пору року доцільними є вправи босоніж на траві чи піску: біг, стрибки або вправи на рівновагу, що сприяють зміцненню стопи, профілактиці плоскостопості та підвищенню сенсорного досвіду дітей. Завершальним етапом кожного заняття можуть стати спокійні вправи на розтягування або дихальна гімнастика, які виконують у колі з використанням елементів релаксації та споглядання навколишньої природи.

У зимовий період природа відкриває унікальні можливості для організації фітнес-занять із дітьми дошкільного віку. Використовуючи природні умови та зимовий ландшафт, можна запропонувати дітям вправи з різним рівнем рухової активності. Наприклад, під час прогулянки дорослий може протоптати стежку в снігу, а діти повторюватимуть його рухи, тренуючи витривалість і координацію. Стрибки у «снігові ямки» або перестрибування невеликих заметів перетворюють звичайну прогулянку на веселу рухливу гру. Не менш корисними є вправи з киданням та метанням: діти можуть кидати сніжки в ціль — дерево, відро чи коло, намальоване на снігу, або змагатися, хто кине далі. Такі завдання розвивають окомір і силу. Особливу увагу варто

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

приділити рухливим естафетам. Дошкільники із задоволенням переносять сніг у відерцях із однієї точки в іншу, або долають «снігові тунелі», проповзаючи під невеликими дугами чи заметами. Корисні й вправи на рівновагу: ходьба по сніговому валу допомагає тренувати координацію, а стояння «як ялинка» на одній нозі додає елемент гри та змагання.

Сама природа взимку стає своєрідним «тренажером». Катання великих снігових куль чи ліплення сніговика зміцнюють м'язи рук, спини та розвивають уяву. А сюжетні ігри, у яких діти імітують рухи зайчика, лисички чи ведмедя, не лише сприяють фізичному розвитку, а й занурюють їх у казковий світ. Дуже захоплює дітей і пошук слідів птахів чи звірів на снігу з подальшою спробою відтворити їхні рухи. Такі прості та доступні вправи роблять зимову прогулянку не лише корисною для фізичного розвитку дошкільників, але й наповнюють її радістю, грою та новими враженнями від спілкування з природою.

Таким чином, практичні приклади фітнес-занять у природному середовищі доводять, що фізичний розвиток дошкільників можна органічно поєднувати з грою, пізнавальною діяльністю та емоційним відпочинком, створюючи умови для гармонійного розвитку дитини.

Ефективність фітнес-занять з дошкільниками на природі значною мірою залежить від правильних організаційних рішень та вміння дорослих створити умови для безпечної й цікавої діяльності. Перш за все, варто обирати місця, які відповідають віковим потребам дітей: затишні парки, майданчики або лісові галявини без небезпечних предметів. Заняття бажано проводити в ранковий або вечірній час, коли немає надмірної спеки, а тривалість активної частини повинна бути чітко дозованою відповідно до можливостей дошкільників. Особливу увагу слід приділяти адаптації занять до різних погодних умов і пори року. Восени можна використовувати природні матеріали — листя чи каштани — для вправ на координацію та увагу. Взимку варто включати ігри зі снігом, які розвивають силу і витривалість, але потребують обов'язкового контролю за безпекою. Навесні та влітку доцільно організовувати більше рухливих ігор на швидкість та спритність, поєднуючи їх з бігом босоніж по траві чи піску.

Мотивація дітей є одним з найважливіших завдань дорослого. Для цього заняття варто будувати на основі сюжетно-рольових ігор, де дитина виступає учасником подорожі, змагання чи казкової історії. Важливо також враховувати індивідуальні потреби: одні діти схильні до активного бігу, інші — до спокійних вправ, тому варіативність завдань дозволяє уникнути перевтоми і забезпечує позитивні емоції. Не менш цінним є поєднання фізичних вправ із пізнавальними завданнями. Під час рухливих ігор діти можуть вивчати навколишнє середовище: називати рослини, збагачувати словник, спостерігати за птахами, шукати природні матеріали для виконання завдань. Це сприяє гармонійному поєднанню фізичного, розумового, емоційного розвитку. Таким чином, педагоги та батьки мають створити безпечний та цікавий простір, де дитина матиме можливість активно рухатися, одночасно пізнавати природу та отримувати задоволення від спільної діяльності. Разом з тим закладатиметься основа для здорового способу життя в майбутньому.

Висновки. Заняття фітнесом у природному середовищі є ефективним засобом фізичного виховання дітей дошкільного віку, оскільки поєднують користь рухової активності

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

зі сприятливим впливом довкілля. Природні умови створюють широкий спектр можливостей для розвитку координації, сили, витривалості та гнучкості, а також формують у дітей позитивне ставлення до фізичних вправ. Використання ігрових методів та сюжетних форм підвищує мотивацію дошкільників, робить заняття емоційно насиченими й доступними для кожної дитини.

Практичні приклади організації занять свідчать про те, що фітнес у природі може бути реалізований у різних формах — від рухливих ігор та естафет до вправ із використанням природних матеріалів. При цьому важливою умовою залишається дотримання правил безпеки, дозування навантаження відповідно до вікових можливостей та врахування індивідуальних особливостей дітей.

Поради для педагогів і батьків підкреслюють значний потенціал такого підходу: правильна організація занять забезпечує не лише фізичний розвиток, а й пізнавальну активність, виховання дбайливого ставлення до природи та формування основ здорового способу життя. Таким чином, використання природного середовища в процесі фітнес-занять з дітьми дошкільного віку є перспективним напрямом, що потребує подальшого науково-методичного обґрунтування та ширшого впровадження у практику дошкільної освіти.

Список використаних джерел:

1. Вільчковський Е. С., Курок О. І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: навч. посіб. Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. 438 с. URL: https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/10/Vilchkovskyy.pdf (дата звернення: 18.09.2025).
2. Головач І. І. Застосування засобів екологічного туризму у фізичному вихованні дітей молодшого шкільного віку: дис. … канд. пед. наук: 24.00.02. Київ, 2015. 214 с. URL: https://surl.lt/ktmcrh (дата звернення: 19.09.2025).
3. Єжова О. О. Школи здоров'я у країнах Східної Європи: теорія і практика: монографія. Суми: Сумський державний університет, 2016. 288 с. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/324258763.pdf (дата звернення: 18.09.2025).
4. Єфименко М. М. Казкова фізкультура. Програма з фізичного виховання дітей раннього та дошкільного віку. Вип. 2. Вінниця: Твори, 2019. 51 с.
5. Клевака Л., Гришко О. Лісовий дитячий сад як інтеграція дошкільника з природою. *The XXV International Science Conference «Implementation of modern science and practice»*, May 11-14, 2021. Varna: International Science Croup, 2021. P. 358-362. URL: https://r.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/1669/1/30.pdf (дата звернення: 19.09.2025).
6. Крутій К. Л., Попович О. М., Граб О. В. «Педагогіка калабані» як засіб реалізації принципу природовідповідності в освіті дітей дошкільного віку. *Innovative trends of science and practice, tasks and ways to solve them: the XVI International Scientific and Practical Conference,* April 26-29, 2022. Athens (Greece), 2022. P. 491-496. URL: http://dspace.msu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/9009 (дата звернення: 19.09.2025).
7. Мандюк А., Сороколіт Н. Зарубіжні системи фізичного виховання: курс лекцій. Львів: ЛДУФК. 2018. 64 с. URL: https://surl.li/ztadjh (дата звернення: 18.09.2025).
8. Мацола К. Тенденції розвитку фізичного виховання дітей дошкільного віку в Європейських країнах.*Спортивний вісник Придніпров'я.* 2023. № 3. С. 47-52.
9. Пангелова Н., Бухтєєв А. Організаційно-методичні особливості фізичного виховання дітей дошкільного віку в зарубіжних країнах. *Sport Science Spectrum*. 2025. № 1. С. 69-76. URL: https://spectrum.uni-sport.edu.ua/index.php/main/article/download/78/68 (дата звернення: 18.09.2025).
10. Янкович О. Лісові дитячі садки в Польщі: використання досвіду в Україні. *Гірська школа Українських Карпат*. 2023. № 28. С. 47-51. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/31022 (дата звернення:

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

18.09.2025).

11. Ernst J. Early childhood educators' use of natural outdoor settings as learning environments: an exploratory study of beliefs, practices, and barriers. *Environmental Education Research.* 2014. №20. P. 735-752. DOI: https://doi.org/10.1080/13504622.2013.833586
12. Herrington S., Lesmeister Ch**.** The design of landscapes at child-care centres: Seven Cs. *Landscape Research.* 2006. №1. P. 63-82.
13. Rohde F. J., Larsen S. Ch., Sederberg M., Bahrenscheer A., Nielsen A.-K., Heitmann B. L., Specht I. O. Outdoor Kindergartens: A Structural Way to Improve Early Physical Activity Behaviour? *International Journal of Environmental Research and Public Health.* 2023. Mar 14. № 20 (6). DOI: https://doi.org/10.3390/ijerph20065013.(дата звернення: 18.09.2025).
14. Skarstein T. H., Ugelstad I. B. Outdoors as an arena for science learning and physical education in kindergarten. *European Early Childhood Education Research Journal.* 2020. №28 (6). P. 923-938. DOI: https://doi.org/10.1080/1350293X.2020.1836586 (дата звернення: 16.09.2025).

References

1. Vilchkovskyi, E. S., & Kurok, O. I. (2008). *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia ditei doshkilnoho viku: Navch. posib.* [Theory and methods of physical education of preschool children: Textbook]. Sumy: Universytetska knyha. [in Ukrainian].
2. Holovach, I. I. (2015). *Zastosuvannia zasobiv ekolohichnoho turyzmu u fizychnomu vykhovanni ditei molodshoho shkilnoho viku* [Application of ecological tourism tools in physical education of primary school children] (Candidate's thesis). National University of Physical Education and Sport of Ukraine, Kyiv. [in Ukrainian]
3. Yezhova, O. O. (2016). *Shkoly zdorovia u krainakh Skhidnoi Yevropy: Teoriia i praktyka* [Health schools in Eastern European countries: Theory and practice]. Sumy: Sumy State University. [in Ukrainian].
4. Yefymenko, M. M. (2019). *Kazkova fizkultura. Prohrama z fizychnoho vykhovannia ditei rannoho ta doshkilnoho viku* [Fairy-tale physical culture. Physical education program for early and preschool children] (Vol. 2). Vinnytsia: Tvory. [in Ukrainian].
5. Klevaka, L., & Hryshko, O. (2021). Lisovyi dytiachyi sad yak intehratsiia doshkilnyka z pryrodoiu [Forest kindergarten as an integration of preschool children with nature]. In *The XXV International Science Conference «Implementation of modern science and practice»* (pp. 358-362). Varna: International Science Group. https://r.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/1669/1/30.pdf [in Ukrainian].
6. Krutii, K. L., Popovych, O. M., & Hrab, O. V. (2022). «Pedahohika kalabani» yak zasib realizatsii pryntsypu pryrodovidpovidnosti v osviti ditei doshkilnoho viku [«Puddle pedagogy» as a means of implementing the principle of conformity with nature in preschool education]. In *Innovative trends of science and practice, tasks and ways to solve them: The XVI International Scientific and Practical Conference* (pp. 491-496). Athens, Greece. [in Ukrainian].
7. Mandiuk, A., & Sorokolit, N. (2018). *Zarubizhni systemy fizychnoho vykhovannia: Kurs lektsii* [Foreign systems of physical education: Course of lectures]. Lviv: Lviv State University of Physical Culture. [in Ukrainian].
8. Matsola, K. (2023). Tendentsii rozvytku fizychnoho vykhovannia ditei doshkilnoho viku v Yevropeiskykh krainakh [Trends in the development of preschool children's physical education in European countries]. *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia – Sports Bulletin of Prydniprovia, 3*, 47-52. [in Ukrainian].
9. Tangelo, N., & Bukhtieiev, A. (2025). Orhanizatsiino-metodychni osoblyvosti fizychnoho vykhovannia ditei doshkilnoho viku v zarubizhnykh krainakh [Organizational and methodological features of preschool children's physical education in foreign countries]. *Sport Science Spectrum, 1*, 69-76. [in Ukrainian].
10. Yankovych, O. (2023). Lisovi dytiachi sadky v Polshchi: Vykorystannia dosvidu v Ukraini [Forest kindergartens in Poland: Application of experience in Ukraine]. *Hirska shkola Ukrainskykh Karpat – Mountain School of Ukrainian Carpathians, 28*, 47-51. [in Ukrainian].
11. Ernst, J. (2014). Early childhood educators' use of natural outdoor settings as learning environments: An exploratory study of beliefs, practices, and barriers. *Environmental Education Research, 20*, 735-752. DOI: https://doi.org/10.1080/13504622.2013.833586 [in English].
12. Herrington, S., & Lesmeister, C. (2006). The design of landscapes at child-care centres: Seven Cs. *Landscape Research, 31*(1), 63-82. DOI: https://doi.org/10.1080/01426390500448569 [in English].

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

13. Rohde, J. F., Larsen, S. C., Sederberg, M., Bahrenscheer, A., Nielsen, A. K., Heitmann, B. L., & Specht, I. O. (2023). Outdoor kindergartens: A structural way to improve early physical activity behaviour? *International Journal of Environmental Research and Public Health, 20*(6). DOI: https://doi.org/10.3390/ijerph20065013. [in English].
14. Skarstein, T. H., & Ugelstad, I. B. (2020). Outdoors as an arena for science learning and physical education in kindergarten. *European Early Childhood Education Research Journal, 28*(6), 923-938. DOI: https://doi.org/10.1080/1350293X.2020.1836586 [in English].

Статтю надіслано до редколегії 20.09.2025 р.
Статтю рекомендовано до друку 12.11.2025 р.
Статтю опубліковано 01.12.2025 р.

Про автора

Олена Максимова, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методик дошкільної й інклюзивної освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка, м. Житомир, Україна
ORCID iD: *0000-0003-1590-4339*
helen.maks23@ukr.net

About the Author

Olena Maksymova,
PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Department of Theory and Methods of Preschool and Inclusive Education, Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, Ukraine
ORCID iD: 0000-0003-1590-4339
helen.maks23@ukr.net

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ І ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

INNOVATIVE APPROACHES TO TRAINING SPECIALISTS IN PRESCHOOL AND PRIMARY EDUCATION

УДК 373.3.091.12:005.22

DOI: 10.31652/3041-2439-2025-4-7

Активні форми методичної роботи вчителів початкової школи

Галина Кіт

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

Анотація

У статті порушено проблему методичної роботи в контексті професійного розвитку вчителів початкової школи. Розглянуто методичну роботу як системну, цілеспрямовану й рефлексивну педагогічну активність, орієнтовану на розвиток методичної компетентності, а також як активне залучення до аналізу й оновлення власної практики та інноваційне й творчо-рефлексивне засвоєння професійного досвіду. Показано методологічні принципи та ефективні педагогічні умови професійної самореалізації вчителів у системі методичної роботи.

Наголошено, що вдосконаленню методичної діяльності сприяє осучаснення її форм, зокрема поєднання традиційних підходів із нетрадиційними, інноваційними та активними формами методичної творчості.

Висвітлено широкий спектр форм методичної роботи вчителів початкових класів: колективні (постійні та тимчасові) й індивідуальні. Представлено найбільш поширені форми методичної роботи в початковій школі. Показано традиційні та інноваційні (активні, сучасні) форми методичної роботи вчителя початкових класів, здійснено їх порівняльний аналіз на основі виділених критеріїв (мета, форма проведення, роль учасника, методи навчання, інструменти, мотивація педагога, результат). Акцентовано увагу на діяльності педагогічної інтернатури.

Проведене дослідження показало позитивну оцінку вчителями методичної роботи в умовах початкової школи, її значущості для професійного становлення молодого вчителя, надання переваги (72%) інноваційним (активним) формам методичної діяльності, а також негативне ставлення до форм методичної роботи, які потребують значних часових і емоційних витрат за недостатньої практичної корисності, що часто перетворюються на формальність.

Зазначено, що педагогічне вдосконалення потребує належного науково-методичного супроводу, зокрема й через діяльність центрів професійного розвитку педагогічних працівників.

Ключові слова: професійний розвиток вчителів початкової школи, методична робота, активні (інноваційні) форми методичної роботи.

© 64 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

UDC 373.3.091.12:005.22

DOI: 10.31652/3041-2439-2025-4-7

Active forms of methodological work of primary school teachers

Halyna Kit

Vinnytsia Mykhailo Kotsyubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine

Abstract

The article raises the problem of methodological work in the context of the professional development of primary school teachers. Methodological work is understood as a: systematic, purposeful and reflective pedagogical activity focused on the development of methodological competence; active involvement in the analysis and updating of one's own practice; innovative and creative-reflective assimilation of professional experience. Methodological principles and effective pedagogical conditions for teachers' professional self-realization in the system of methodological work are shown.

It is emphasized that the improvement of methodological activities is facilitated by the modernization of its forms, in particular, the combination of traditional approaches with non-traditional, innovative and active forms of methodological creativity.

A wide range of forms of methodological work of primary school teachers is highlighted: collective (permanent and temporary) and individual. The most common forms of methodological work in primary school are presented. Traditional and innovative (active, modern) forms of methodological work of a primary school teacher are shown, their comparative analysis is carried out on the basis of the selected criteria (goal, form of conduct, role of the participant, teaching methods, tools, teacher motivation, result). Special attention is given to the activities of pedagogical internships.

The conducted study showed a positive assessment by teachers of methodological work in primary school conditions, its significance for the professional development of a young teacher, a preference (72%) for innovative (active) forms of methodological activity, as well as a negative attitude towards forms of methodological work that require significant time and emotional costs with insufficient practical usefulness, often turning into a formality.

It is noted that pedagogical improvement requires proper scientific and methodological support, in particular through the activities of Centers for Teachers' Professional Development.

Keywords: professional development of primary school teachers, methodological work, active (innovative) forms of methodological work.

.

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Постановка проблеми. В Сучасне суспільство знань розглядає освіту як домінувальний фактор розвитку особистості та реалізації її творчого потенціалу. За умов глибоких трансформацій в освітній, економічній, політичній та соціальній сферах держави актуалізується необхідність оновлення освітньої системи, зокрема її педагогічного компонента. Концепція Нової української школи передбачає впровадження інноваційних підходів до навчання, що ґрунтуються на засадах педагогіки партнерства, діалозі та співпраці між учнем і вчителем, відмові від авторитарних методів взаємодії, а також переосмисленні традиційних ролей учасників освітнього процесу. Забезпечення якісних змін у сфері освіти неможливе без високопрофесійного, впевненого у своїх діях, креативного педагога, який постійно вдосконалює власну професійну майстерність. Крім того, сучасний учитель має вирізнятися розвиненими творчими та дослідницькими здібностями, сформованими духовно-моральними цінностями, високим рівнем ерудиції, ініціативністю та здатністю бути конкурентоспроможним у глобальному освітньому просторі. Важливими характеристиками також є вільне орієнтування в інформаційних джерелах і цифрових технологіях XXI століття, готовність до рефлексії та безперервного професійного самовдосконалення, здатність до виховання молодого покоління, уміння креативно мислити, знаходити нестандартні шляхи розв'язання життєвих ситуацій, а також проявляти пізнавальну активність й ініціативу.

Професійна підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації вчителів Нової української школи реалізуються відповідно до концептуального гасла «Новій школі – нового вчителя», яке акцентує увагу на потребі у фахівцеві нового типу, здатному відповідати сучасним освітнім викликам.

На сучасних вимогах до вчителя акцентують увагу й нормативно-правові акти у сфері освіти, відповідно до яких він має бути творчою особистістю з чітко вираженою професійно-педагогічною спрямованістю, прагненням до самореалізації в обраній царині діяльності, здатністю до постійного розвитку професійно значущих якостей і формування компетентностей, що забезпечують ефективне професійне зростання та вдосконалення.

Професійне вдосконалення розглядається як інтегрований компонент особистісного зростання та невід'ємна складова педагогічної діяльності вчителя. За результатами спостережень та узагальнення результатів опитування вчителів початкової школи встановлено, що провідними напрямами їхнього професійного вдосконалення виступають самоосвітня діяльність і активна участь у методичній роботі, що підвищує актуальність дослідження саме цих питань.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми професійного вдосконалення педагогів у системі методичної роботи розглядаються у працях багатьох науковців (С. Гончаренко, О. Дубасенюк, Ю. Завалевський, І. Зязюн, В. Кремень, В. Олійник, Л. Петриченко, О. Пєхота, О. Пометун, О. Савченко, С. Сисоєва, Л. Хоружа та ін.). У психолого-педагогічних дослідженнях представлено організацію методичної роботи в освітніх закладах (Н. Василенко, Л. Даниленко, І. Жерносек, О. Мармаза, З. Онишків та ін.). І. Упатова обгрунтовує систему методичної підготовки майбутнього вчителя початкової школи. Практично всі названі дослідники звертаються до форм методичної роботи, як традиційних, так і нетрадиційних, які сприяють вдосконаленню творчого вчителя. Водночас сьогодні особливої уваги потребують активні форми методичної роботи, оскільки трансформація сучасного

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

освітнього простору вимагає від педагога нових підходів до професійного самовдосконалення, здатності до рефлексії, критичного мислення та швидкої адаптації до інноваційних змін. В умовах переходу до компетентнісної освіти саме активні форми методичної роботи сприяють розвитку суб'єктної позиції вчителя, формуванню навичок співпраці, лідерства, творчого вирішення професійних завдань. Вони активізують суб'єктивний досвід педагога з позиції професійного вдосконалення, вчать умінню формувати й відстоювати свої погляди, використовувати новітні технології. Заодно вони створюють простір для професійного діалогу, взаємного обміну досвідом, апробації сучасних педагогічних технологій, що вкрай важливо в контексті реалізації принципів Нової української школи. Крім того, вони не лише активізують внутрішні ресурси педагога, а й мотивують його до неперервного навчання, відкритості до інновацій, усвідомлення своєї ролі як агента змін в освітньому середовищі.

Мета дослідження: показати можливості активних форм методичної роботи в контексті професійного розвитку вчителів початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Актуальність дослідження активних форм методичної роботи вчителів початкової школи зумовлена необхідністю забезпечення високого рівня професійної майстерності педагогів, їхньої готовності до реалізації сучасних освітніх викликів. Кожен педагог повинен безперервно працювати над собою, розвивати свій інтелектуальний потенціал, удосконалювати педагогічну майстерність і моральну культуру. У процесі саморозвитку йому важливо систематично здійснювати методичну діяльність, що виступає важливим чинником постійного професійного самовдосконалення. Учитель зберігає свою професійну ідентичність доти, доки навчається й цілеспрямовано працює над особистісним та фаховим зростанням. У контексті вдосконалення професійної підготовки вчителів початкової школи методична робота набуває особливої значущості як ключовий механізм формування компетентного фахівця.

Методична робота розглядається вченими як система взаємопов'язаних науково-практичних заходів, цілеспрямованих дій, професійно орієнтованих подій. Аналізуючи різні визначення методичної роботи, схиляємося до позиції І. Упатової, яка у своєму дисертаційному дослідженні «Теорія і практика методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи» обґрунтовує методичну роботу як багаторівневу, інтегративну, системну педагогічну діяльність. Методична робота, за І. Упатовою, – це не просто навчання чи передача досвіду, це планована, систематична педагогічна діяльність, що спрямована на розвиток методичної компетентності (знань, умінь, методик та педагогічних технологій) та здатності до науково-методичної діяльності: аналізу, синтезу, обґрунтування, упровадження інноваційних підходів у професійній практиці, це творча, рефлексійна діяльність, що забезпечує формування методичної культури педагога як ключової передумови професійної зрілості. Вона полягає не тільки у здобутті знань і навичок, а й у творчому осмисленні і модернізації власного досвіду в рамках інноваційної освітньої практики [3]. Відтак розглядаємо методичну роботу як системну, цілеспрямовану й рефлексивну педагогічну активність, орієнтовану на розвиток методичної компетентності, а також як активне залучення до аналізу й оновлення власної практики, інноваційне й творчо-рефлексивне засвоєння професійного досвіду. Вона забезпечує не лише передачу або освоєння інформації, а створює передумови для самостійної методичної

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

творчості й професійно-педагогічного дослідження, що сприяють фаховій самореалізації вчителя початкової школи. Вона фактично гарантує особистісне й професійне вдосконалення педагогічних працівників, стимулюючи їхню креативність задля досягнення високої якості освітніх результатів.

Таким чином, система методичної роботи закладів освіти має значний потенціал у формуванні професійної компетентності педагогічних працівників. Вона стимулює активну участь учителів у процесі особистісного й професійного розвитку, сприяє підвищенню рівня теоретичної обізнаності та практичної підготовки, а також створює сприятливі умови для педагогічної творчості. Кожен заклад загальної середньої освіти зацікавлений у формуванні висококваліфікованого, конкурентоспроможного вчителя, орієнтованого на безперервне оновлення знань. У цьому контексті методична робота виступає ефективним засобом професійного зростання педагогів: вона сприяє поглибленню фахових знань, підвищенню рівня педагогічної майстерності, збагаченню інтелектуального потенціалу та особистісно-професійному самовдосконаленню.

Особливого значення набуває проблема підвищення ефективності методичної роботи закладу освіти, яка має бути орієнтована на професійне становлення та педагогічне зростання молодого вчителя.

Щоб професійний розвиток учителів початкової школи в системі методичної роботи реалізувався успішно, він має базуватися, на думку Ю.Махновець, на таких методологічних принципах: гуманізації (гуманістична орієнтованість освітнього процесу на основі системи заходів, спрямованих на визнання цінності людини як особистості, свободи її творчості і прояву здібностей), інноваційності (здатність учителів початкової школи працювати в інноваційному середовищі); індивідуалізації (врахування в системі методичної роботи індивідуальних особливостей учителів початкової школи, їх орієнтації на особистість учня, врахування його індивідуальних запитів), партнерства (професійна взаємодія усіх суб'єктів освітнього процесу), неперервності (цілісність і неперервність усіх процесуальних і системних аспектів освіти), системності (представлення методичної роботи як цілісної системи, яка спрямована на результативність професійного розвитку вчителів початкової школи), наступності (послідовність використання різних форм методичної роботи на всіх етапах професійного розвитку вчителів), рефлексивності (усвідомлення вчителями початкової школи результатів навчання, самоаналіз власного практичного досвіду, знань про сутність, зміст, ознаки, механізми професійного розвитку) [5, с. 15-16].

Ефективними педагогічними умовами професійної самореалізації вчителів у системі методичної роботи загальноосвітніх навчальних закладів дослідники (Л. Рибалко, Р. Черновол-Ткаченко, Т. Куценко) вважають такі: «активізація позитивної мотивації професійної самореалізації учителів засобами методичної роботи; стимулювання вчителів до розкриття методичного потенціалу в інноваційній освітній діяльності; підвищення методичної мобільності вчителів завдяки освоєнню та використанню інформаційно-комунікаційних технологій у педагогічному процесі; розробляння й упровадження моделі науково-організаційного забезпечення реалізації педагогічних умов професійної самореалізації вчителів у системі методичної роботи загальноосвітніх навчальних закладів» [1, с. 7].

Вдосконаленню методичної діяльності сприяє диверсифікація та осучаснення її форм, зокрема поєднання традиційних підходів із нетрадиційними, інноваційними та активними

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

формами методичної творчості.

Існує широкий спектр форм методичної роботи вчителя початкових класів. Традиційно виокремлюють колективні, що поділяються на постійні (методичне об'єднання, творчі групи, школа молодого вчителя, психолого-педагогічний семінар) та тимчасові (динамічні творчі групи, предметні тижні, творчий вернісаж, презентація роботи методоб'єднання, творчі портрети та творчі звіти учителів, майстер-клас, відкриті уроки); індивідуальні (самоосвіта, наставництво, взаємовідвідування уроків, створення портфоліо, педагогічні та методичні проєкти, індивідуальні консультації, опис власного досвіду та системи роботи, розробка уроків та методичної продукції (методичних посібників, методичних матеріалів, рекомендацій тощо), співробітництво з педагогічними виданнями.

Рисунок 1. Найбільш поширені форми методичної роботи у початковій школі

Традиційними формами методичної роботи вважаються методичні об'єднання (МО), педагогічні ради, семінари, наради при директорові, відкриті уроки, консультації, самоосвіта, педагогічне наставництво (наставник – молодий вчитель), атестація педагогів, методичні тижні, предметні декади та ін.

До інноваційних (активних, сучасних) форм методичної роботи вчителя початкових класів відносять науково-практичні конференції, EdCamp (неформальна конференція для освітян), вебінари / онлайн-конференції, методичні читання, методичні вистави, методичні фестивалі, панорами, презентації, методичні мости, ярмарки методичних ідей, майстер-класи, методичні ринги, школи молодого вчителя, круглі столи, педагогічні консиліуми, методичні турніри, методичні посиденьки, методичні дискусії, методичні аукціони, методичні діалоги, брейн-ринги, коучинги, воркшопи (майстерня), флеш-навчання (короткі інтенсиви), педагогічні

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

студії, методичні кейси, ділові/рольові ігри, дебати, методичні аукціони, педагогічні чи психологічні тренінги, чати, форуми щодо розробки актуальних проблем, педагогічні хакатони, аукціони педагогічних ідей, кооперативне навчання в групах вчителів, співпраця у творчих групах, науково-дослідній діяльності, організація консультативно-методичних груп та ін.

Рисунок 2. Інноваційні форми методичної роботи.

Активні форми методичної діяльності можуть організовуватись як самостійно, так і в поєднанні з іншими формами методичної роботи, що забезпечує їхню більшу ефективність та різноманітність. Кожна форма має право на застосування за умови її доцільності й відповідності цілям професійного розвитку педагогічних працівників. Порівнюючи традиційні й інноваційні форми методичної роботи, ми опиралися на спеціально обрані критерії (мета, форма проведення, роль учасника, методи навчання, інструменти, мотивація педагога, результат), що дало змогу комплексно оцінити сучасні підходи до використання даних форм.

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Порівняльна таблиця форм методичної роботи

Критерій	Традиційні форми	Інноваційні форми
Мета	Передача досвіду, дотримання стандартів	Розвиток творчості, ініціативи; професійне зростання
Форма проведення	Формальна, регламентована	Гнучка, інтерактивна, часто неформальна
Роль учасника	Пасивний слухач	Активний учасник, співавтор, дослідник
Методи навчання	Лекції, інструктаж, демонстрація	Тренінг, коучинг, дискусія, групова робота, аналіз кейсів
Інструменти	Плани-конспекти, методичні посібники	Онлайн-ресурси, інтерактивні платформи, кейс-методи
Мотивація вчителів	Зовнішня (звітність, атестація)	Внутрішня (інтерес, розвиток, обмін досвідом)
Приклади форм	Педрада, семінар, відкритий урок, консультація	Майстер-клас, воркшоп, EdCamp, педагогічна студія
Результат	Підвищення формальної кваліфікації	Реальний професійний розвиток, нові ідеї, командна робота

Дослідники підкреслюють, що активна методична робота сприяє ефективному засвоєнню педагогами нових знань і професійного досвіду. Така діяльність стимулює розвиток професійної активності, ініціативності, креативності вчителів, а також позитивно впливає на емоційно-психологічний клімат у педагогічному колективі. Залучення педагогів до активних форм методичної взаємодії забезпечує їх участь в обговоренні актуальних професійних питань і сприяє виробленню спільних рішень.

Низка дослідників акцентує увагу на окремих формах методичної роботи, які відзначаються високою результативністю та значним впливом на професійне зростання педагогів. Так, І. Волощук виділяє такі форми методичної роботи як: психологічні тренінги, творчі лабораторії, психологічні та освітні ділові ігри, конкурси, мозкові штурми, розвиваючі та навчальні програми, відеоконференції, захист творчих робіт. Вважає доцільним створення електронного портфоліо вчителя у вигляді блогу або персонального веб-сайту, що сприяє поширенню індивідуальних освітніх напрацювань і досягнень, а також виступає ефективним засобом професійного самовираження та вдосконалення [2, с. 224-225].

Л. Присяжнюк пропонує соціально-психологічний театр як активну форму методичної роботи. Зазначена форма реалізується у співпраці з педагогами й виконує низку важливих функцій. По-перше, вона забезпечує психологічну підготовку вчителів через поглиблене розуміння психологічних основ освітнього процесу, зокрема вікових особливостей учнів і функціонування мозку дитини на різних етапах розвитку. По-друге, така форма сприяє ефективному розвитку педагогічного колективу в цілому, акцентуючи увагу на особистісному зростанні, формуванні конструктивних міжособистісних взаємин, створенні позитивного соціально-психологічного клімату, а також розвитку командної рефлексії щодо професійної діяльності. Соціально-психологічний театр як форма методичної роботи передбачає участь педагогів як у ролі акторів, так і глядачів. Це дозволяє їм прожити важливі події з власного професійного чи особистого минулого,

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

змоделювати бажане майбутнє, реалізувати себе в безпечному творчому просторі, а також втілити в сценічній формі внутрішні уявлення та цінності, що стимулює глибоку особистісну рефлексію та професійне самовдосконалення [7].

Важливою формою методичної підтримки молодих фахівців у перші роки їхньої професійної діяльності є педагогічна інтернатура. Вона забезпечує поступове входження в педагогічну практику, формування професійної ідентичності, розвиток рефлексивних, комунікативних, організаційних і аналітичних умінь. Така форма роботи базується на принципах наставництва, професійної взаємодії, міжособистісної підтримки та інтеграції молодого вчителя в педагогічний колектив.

Прикладом ефективного впровадження названої форми роботи є діяльність педагогічної інтернатури «Палітра» у Вінницькому ліцеї №20 (керівник – Шевченко Світлана Валеріївна). Широко використовуються взаємовідвідування уроків інтернами та наставниками, індивідуальні консультації, аналіз показових уроків, участь у професійних спільнотах, організація колективних методичних заходів. Зокрема, формат «Методичного мосту» об'єднав інтернів, наставників та асистентів учителів для обговорення актуальних викликів інклюзивного навчання, сприяв розвитку командної роботи, психологічного розвантаження (ресурсна медитація) та обміну досвідом. Тижневик інтернів «Творчий пошук» став платформою для презентації перших професійних досягнень молодих педагогів, продемонструвавши позитивну динаміку їхнього фахового становлення, готовність презентувати власні напрацювання, брати участь у командній роботі та формувати індивідуальний стиль педагогічної діяльності, креативні підходи до організації освітнього процесу, відкритість до педагогічного експериментування, здатність до пошуку інноваційних рішень, саморефлексії та прагнення до вдосконалення, конструктивну взаємодію з наставниками. Виїзний історико-педагогічний практикум для інтернів «Від витоків – до креативу» (у Вінницькому обласному краєзнавчому музеї) об'єднав детальну екскурсію експозиціями музею, присвяченими освіті, з педагогічною бліц-вікториною, а також мозковим штурмом, спрямованим на визначення сфер використання знань, отриманих у краєзнавчому музеї, для змістового наповнення освітнього процесу – створення тематичних презентацій, вікторин, цікавих інтегрованих завдань, підготовки годин спілкування тощо.

Ефективними формами роботи в рамках педагогічної інтернатури вважаємо також *професійні майстерні* (інтерактивні заняття, які проводять досвідчені вчителі або зовнішні експерти з актуальних тем (управління класом, інтегроване навчання, освітні онлайн-інструменти тощо); *методичні кейс-студії* (розбір конкретних педагогічних ситуацій із практики інтернів, спільне вироблення варіантів рішень); *ротації педагогічних ролей* (тимчасове виконання інтернами ролі асистента досвідченого вчителя або організатора позакласного заходу, що сприяє розширенню педагогічного досвіду); *рефлексивні сесії* (регулярні зустрічі для аналізу власних успіхів і труднощів, побудови індивідуальних траєкторій професійного зростання); *менторські прогулянки* (неформальні зустрічі з наставником поза межами школи для побудови довірливих стосунків і неформального обміну досвідом); *цифровий щоденник інтерна* (онлайн-платформа або Google-документ, де фіксуються педагогічні спостереження, аналіз проведених занять, отримані рекомендації, результати само оцінювання); *міні-EdCamp для інтернів* (внутрішній методичний форум, де кожен учасник може поділитися своїми першими відкриттями, труднощами або презентувати власну міні-інновацію)

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Таким чином, педагогічна інтернатура є не лише засобом адаптації вчителя-початківця, а й потужним ресурсом його професійного зростання, інтеграції в педагогічну спільноту, формування культури педагогічної взаємодії на основі підтримки, партнерства та інноваційного мислення.

Кожна із зазначених форм методичної роботи належить, на думку дослідників (Л. Рибалко, Р. Черновол-Ткаченко, Т. Куценко), до однієї «із двох підструктур – навчально-методичної та науково-дослідницької, які утворюють єдину динамічну систему» методичної роботи. Заходи в контексті навчально-методичної підструктури спрямовані на підвищення рівня професійної самореалізації вчителів, формування їх професійної, зокрема, методичної компетентності. Функціонування науково-дослідницької підструктури стимулює вчителів до генерування нових ідей, упровадження педагогічних технологій, експериментальної перевірки висунутих наукових гіпотез, завдяки чому педагоги досягають творчого рівня професійної самореалізації [1, с. 18]. Варто особливо підкреслити значущість форм методичної роботи науково-дослідницького спрямування, оскільки, на думку науковців, педагогічні дослідження є стратегічним елементом освіти: «Педагогічні дослідження покликані стати інструментами, завдяки яким забезпечуватиметься подальший розвиток освіти в цілому» [8, с. 653].

За умови систематичного впровадження активних форм методичної роботи в закладах освіти методична діяльність у педагогічних колективах поступово набуде характеру творчого, змістовного й продуктивного процесу.

Лише тоді вчителі почнуть сприймати одне одного не просто як співробітників, а як колег, партнерів, однодумців і співавторів інноваційних ідей. Активні форми методичної роботи сприяють ефективному засвоєнню нових знань, набуттю професійного досвіду, розвитку педагогічної активності, ініціативності та творчості. Вони також позитивно впливають на емоційний клімат у колективі, створюючи умови для плідної взаємодії, підтримки й професійного зростання кожного педагога.

Проведене нами дослідження в ряді шкіл м. Вінниця щодо використання вчителями початкових класів форм методичної роботи показало, що переважна більшість педагогів (86%) позитивно оцінюють методичну роботу в умовах школи І ступеня, особливо її значущість для професійного становлення молодого вчителя, надаючи перевагу (72%) інноваційним (активним) формам методичної діяльності. Водночас такі форми, як предметні тижні, конкурси педагогічної майстерності, творчі звіти вчителів, конкурси «Учитель року» не отримують схвальної оцінки у педагогів. Пояснюємо це тим, що зазначені форми методичної роботи часто перетворюються на формальність і не сприяють реальному професійному зростанню педагогів. Вони здебільшого орієнтовані на демонстрацію вже наявних напрацювань, а не на розвиток нових компетентностей. До того ж, участь у таких заходах потребує значних часових і емоційних витрат, які не завжди компенсуються практичною користю. У сучасних умовах пріоритетними для вчителів є індивідуалізовані, практико-орієнтовані та рефлексивні форми методичної підтримки, які дозволяють ефективно інтегрувати нові знання й підходи у власну професійну діяльність.

Важливо підкреслити, що впровадження нових форм методичної роботи, зокрема активних, не може розглядатися як універсальне вирішення всіх освітніх проблем. Ефективність методичної діяльності полягає у знаходженні оптимального балансу між перевіреними традиційними формами та сучасними активними підходами. Досягнення бажаних результатів

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

можливе лише за умови належного науково-методичного супроводу [4], спрямованого на постійне педагогічне вдосконалення. Таку функцію покликані виконувати центри професійного розвитку педагогічних працівників [6], які забезпечують індивідуальне та групове консультування з актуальних питань освітнього процесу, надають психологічну підтримку, організовують збір та поширення інформації про можливості професійного зростання для різних категорій педагогів. Зокрема, йдеться про доступ до програм підвищення кваліфікації, онлайн-ресурсів, освітніх платформ та інших інструментів, спрямованих на розвиток фахової майстерності.

Таким чином, методична робота в сучасних умовах – це систематична, колективна й індивідуальна, теоретична та практична діяльність педагогічних працівників, спрямована на підвищення їхнього професіоналізму й педагогічної майстерності. Її реалізація забезпечує створення сприятливого освітнього середовища для розвитку професійної компетентності вчителів початкових класів. Через завдання, зміст, організацію та форми методичної роботи педагоги не лише підвищують свій професійний рівень, а й отримують підтримку в становленні як досвідчені, компетентні фахівці.

Висновки. У сучасних умовах методична робота виступає важливим інструментом формування висококваліфікованого, конкурентоспроможного педагога, здатного ефективно реагувати на виклики часу, впроваджувати інновації та активно творити нове освітнє середовище. Особливу роль у цьому процесі відіграють активні форми методичної діяльності, які відкривають широкі можливості для професійного зростання, обміну досвідом, розвитку креативності й педагогічної ініціативи. Активні форми методичної роботи мають бути спрямовані на заохочення педагогічного пошуку, стимулювання творчої активності вчителів, впровадження інноваційних технологій та реалізацію компетентнісного підходу в навчанні й вихованні, що відповідає засадам Концепції «Нової української школи». Кожна з таких форм сприяє ознайомленню педагогів із досягненнями сучасної педагогіки і психології, впровадженню їх у практику, що, у свою чергу, позитивно впливає на якість освітнього процесу, успішність учнів та формування їх особистості.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в поглибленому аналізі ефективності окремих активних форм методичної роботи в контексті професійного розвитку педагогів початкової школи. Актуальним є вивчення умов, що сприяють сталому впровадженню інноваційних підходів у методичну діяльність, а також розроблення моделей науково-методичного супроводу, орієнтованих на індивідуальні траєкторії професійного зростання вчителя. Подальшого дослідження потребує також роль центрів професійного розвитку педагогічних працівників у формуванні сучасної методичної культури вчителя початкової школи в умовах реформування освіти.

Список використаних джерел

1. Акмеологічні засади професійної самореалізації вчителів у системі методичної роботи загальноосвітніх навчальних закладів: колективна монографія / Л. С. Рибалко, Р. І. Черновол-Ткаченко, Т. В. Куценко. Харків: Вид. група «Основа», 2017. 128 с. URL: https://surl.lt/fsikem (дата звернення: 27.07.2025).

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

2. Волощук І. А. Використання інноваційних форм методичної роботи з молодими вчителями для забезпечення їх педагогічного зростання. *Педагогіка вищої та середньої школи.* 2016. №3(49). С. 220-229. DOI:10.31812/pedag.v49i0.1192 (дата звернення: 27.07.2025).
3. Упатова І. П. Теорія і практика методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» (015 – Професійна освіта) / Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, МОН України. Харків, 2019. 541 с. URL: http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/2019/03/dis_Upatova.pdf (дата звернення: 27.07.2025).
4. Кіт Г. Г. Фахове зростання вчителя початкових класів: організаційно-педагогічний супровід. *Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія.* 2022. Вип. 71. С. 54-61.
5. Махновець Ю. А. Методологічні підходи до професійного розвитку учителів початкової школи у системі методичної роботи закладів загальної середньої освіти. *Педагогічні науки: реалії та перспективи*: *зб. наук. праць.* Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. Вип. 67. С. 157-164. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/721920/ (дата звернення: 27.07.2025).
6. Положення про Центр професійного розвитку педагогів. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-zatverdiv-polozhennya-pro-centr-profesijnogo-rozvitku-pedagogiv (дата звернення: 27.07.2025).
7. Присяжнюк Л. А. Використання інноваційних форм методичної роботи з педагогами у закладах освіти. *Молодий вчений.* 2018. №5.2 (57.2). С.117-121.
8. Sivachenko I., Demchenko O., Vakaliuk I., Valentieva T., Kit H. Problems and Perspectives of Pedagogical Research in the Context of Digitalization. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security.* 2022. Vol. 22, № 6. P. 652-657. URL: https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.6.81

(дата звернення: 4.06.2025).

References

1. Rybalko, L. S., Chernovol-Tkachenko, R. I., & Kutsenko, T. V. (Eds.). (2017). *Akmeolohichni zasady profesiinoi samorealizatsii vchyteliv u systemi metodychnoi roboty zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv: kolektyvna monohrafiia* [Acmeological principles of professional self-realization of teachers in the system of methodological work of general educational institutions: collective monograph]. Kharkiv: Vyd. hrupa «Osnova». Retrieved from: https://surl.lt/fsikem [in Ukrainian].
2. Voloshchuk, I. A. (2016). Vykorystannia innovatsiinykh form metodychnoi roboty z molodymy vchyteliamy dlia zabezpechennia yikh pedahohichnoho zrostannia [Using innovative forms of methodological work with young teachers to ensure their pedagogical growth]. *Pedahohika vyshchoi ta serednoi shkoly – Pedagogy of higher and secondary schools*, 3(49), 220-229. Retrieved from DOI:10.31812/pedag.v49i0.1192 [in Ukrainian].
3. Upatova, I. P. (2019). *Teoriia i praktyka metodychnoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovoi shkoly* [Theory and practice of methodological training of future primary school teachers]: Dysertatsiia na zdobuttia naukovoho stupenia doktora pedahohichnykh nauk: 13.00.04. Kharkiv: Kharkivskyi natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni H. S. Skovorody. Retrieved from http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/2019/03/dis_Upatova.pdf [in Ukrainian].
4. Kit, H. H. (2022). Fakhove zrostannia vchytelia pochatkovykh klasiv: orhanizatsiino-pedahohichnyi suprovid [Professional growth of a primary school teacher: organizational and pedagogical support]. *Naukovi zapysky VDPU imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Seriia: Pedahohika i psykholohiia – Scientific notes of the Mykhailo Kotsiubynskyi VDPU. Series: Pedagogy and Psychology*, 71, 54-61. Retrieved from: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/721920/ [in Ukrainian].
5. Makhnovets, Yu. A. (2019). Metodolohichni pidkhody do profesiinoho rozvytku uchyteliv pochatkovoi shkoly u systemi metodychnoi roboty zakladiv zahalnoi serednoi osvity [Methodological approaches to the professional development of primary school teachers in the system of methodological work of general secondary education institutions]. *Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy – Pedagogical sciences: realities and prospects: zbirnyk naukovykh prats*, 67, 157-164. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova. Retrieved from https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/721920/ [in Ukrainian].
6. Polozhennia pro Tsentr profesiinoho rozvytku pedahohiv [Regulations on the Center for Professional Development of teachers]. (n.d.). Retrieved from https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-zatverdiv-polozhennya-pro-centr-profesijnogo-rozvitku-pedagogiv [in Ukrainian].
7. Prysiazhniuk, L. A. (2018). Vykorystannia innovatsiinykh form metodychnoi roboty z pedahohamy u zakladakh osvity [Using innovative forms of methodological work with teachers in educational institutions]. *Molodyi vchenyi – Young Scientist*, 5.2(57.2), 117-121. [in Ukrainian].

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

8. Sivachenko, I., Demchenko, O., Vakaliuk, I., Valentieva, T., & Kit, H. (2022). Problems and perspectives of pedagogical research in the context of digitalization. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, 22(6), 652-657. Retrieved from https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.6.81 [in English].

Статтю надіслано до редколегії 08.08.2025 р.
Статтю рекомендовано до друку 12.11.2025 р.
Статтю опубліковано 01.12.2025 р.

Про авторів

Галина Кіт
кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри початкової освіти, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського м.Вінниця, Україна
ORCID iD: 0000-0003-2986-9079
halyna.kit@vspu.edu.ua

About the Authors

Halyna Kit
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Department of Primary Education, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University,
Vinnytsia, Ukraine
ORCID iD: 0000-0003-2986-9079
halyna.kit@vspu.edu.ua

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

УДК 37.011.3-051-026.15:373.3.014.3

DOI: 10.31652/3041-2439-2025-4-8

Розвиток креативності вчителя нової української школи в педагогічній діяльності

Оксана Поясик

Коломийський навчально-науковий інститут Карпатського національного університету імені Василя Стефаника, м. Коломия, Україна

Анотація

У статті ґрунтовно проаналізовано феномен креативності вчителя як ключової складової його професійної компетентності в умовах трансформацій сучасної освіти. Зазначено, що здатність до творчості, генерації нових ідей, пошуку оригінальних рішень та впровадження інновацій є необхідною умовою ефективної педагогічної діяльності. Розглянуто основні наукові підходи до вивчення структури та компонентів педагогічної креативності в працях О. Дунаєвої, І. Гриненко, Е. Торренса та інших учених. Особливий акцент зроблено на ролі креативності в організації індивідуалізованого навчання, розвитку емоційного інтелекту молодших школярів, формуванні їхньої пізнавальної мотивації, соціальних навичок, самостійності та критичного мислення.

У дослідженні висвітлено методи й форми навчання учнів, які спонукають до креативності в професійній діяльності вчителя. Зокрема, використання проблемного навчання, інтегрованих уроків, сторітелінгу, групової роботи, проєктної діяльності, застосування ІКТ, елементів театралізації та арт-терапії не лише підсилює пізнавальну активність учнів, а й стимулює педагога до пошуку нових рішень, варіації підходів та творчого самовираження. Акцентовано на значенні педагогічної рефлексії як чинника професійного зростання та самовдосконалення. Розкрито роль освітнього середовища вчителя, зокрема важливість створення підтримувальної атмосфери, що стимулює ініціативу, сприяє професійній комунікації, командній взаємодії та творчим експериментам.

Окрему увагу в контексті розвитку креативності вчителя приділено чинникам, що сприяють її формуванню: підтримці адміністрації закладу освіти, забезпеченню доступу до сучасних ресурсів, активній участі педагогів у методичних об’єднаннях, тренінгах, творчих лабораторіях, Центрів професійного розвитку педагогічних працівників. У висновках обґрунтовано, що креативний учитель – це агент позитивних змін, здатний формувати нову генерацію здобувачів освіти, які володіють гнучким мисленням, емоційною зрілістю, вмінням вирішувати проблеми та адаптуватися до викликів сьогодення.

Ключові слова: креативність педагога, початкова школа, інноваційне навчання, професійна компетентність, творче середовище, педагогічна майстерність.

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

UDC 37.011.3-051-026.15:373.3.014.3

DOI: 10.31652/3041-2439-2025-4-8

Development of the creativity of a new Ukrainian school teacher in pedagogical activity

Oksana Poyasyk

Kolomyia Educational-Scientific Institute of Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Kolomyya, Ukraine

Abstract

The article provides an in-depth analysis of the phenomenon of creativity in primary school teachers as a key component of their professional competence in the context of modern educational transformations. It is emphasized that the ability to think creatively, generate original ideas, seek non-standard solutions, and implement innovations is essential for effective pedagogical activity. The article presents scientific approaches to the structure and components of pedagogical creativity based on the works of O. Dunayeva, I. Hrynenko, E. Torrance, and others. Particular attention is paid to the role of teacher creativity in organizing individualized learning, developing emotional intelligence in younger students, and fostering their cognitive motivation, social skills, independence, and critical thinking.

The study highlights the methods and forms of teaching students that encourage creativity in the professional activity of a teacher. In particular, the use of problem-based learning, integrated lessons, storytelling, group work, project activities, ICT tools, elements of dramatization, and art therapy not only activates students' cognitive engagement but also stimulates teachers to search for new solutions, vary approaches, and express themselves creatively. The importance of pedagogical reflection is emphasized as a factor in professional growth and self-improvement. The role of the teacher's educational environment is revealed, especially the significance of creating a supportive atmosphere that encourages initiative, fosters professional communication, teamwork, and creative experimentation.

Special attention in the context of developing teacher creativity is given to the factors that contribute to its formation: support from the school administration, access to modern resources, active participation of teachers in methodological associations, training sessions, creative laboratories, and Centers for Professional Development of Teaching Staff. The conclusion argues that a creative teacher is a driver of positive change, capable of nurturing a new generation of learners equipped with flexible thinking, emotional maturity, problem-solving skills, and the ability to adapt to contemporary challenges.

Keywords: teacher creativity, primary education, innovative teaching, professional competence, creative environment, teaching mastery.

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Постановка проблеми. В сучасних умовах стрімких соціальних, технологічних та культурних змін освіта виконує надзвичайно важливу роль у формуванні особистості, здатної адаптуватися і творчо мислити. Особливо це стосується початкової школи, де закладаються основи інтелектуального, емоційного та соціального розвитку дитини. Від рівня професійної майстерності вчителя, зокрема початкових класів, значною мірою залежить формування у школярів ключових компетентностей, серед яких креативність посідає провідне місце.

Креативність у педагогіці розглядається як здатність генерувати оригінальні та цінні ідеї, які сприяють ефективному навчанню й розвитку учнів. Вчитель, який володіє креативним потенціалом, здатен створювати інноваційні методи навчання, мотивувати дітей до активної пізнавальної діяльності, формувати уміння розв'язувати нестандартні завдання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Велику увагу проблемі креативності приділяють вітчизняні дослідники: О. Дунаєва, І. Гриненко, В. Фрицюк, І. Подорожна, О. Куцевол.

Українська дослідниця О. Дунаєва креативність розглядає у таких основних аспектах: 1) як процес; 2) як продукт; 3) як особистість (креативні здібності особистості); 4) як середовище (сферу, структуру, соціальний контекст, які формують вимоги до продукту творчості); 5) як проблему, що підлягає вирішенню (креативність виокремлює додатково аспект проблеми, яку необхідно вирішити) [2, с. 6]. Вона виділяє різнотипні компоненти педагогічної креативності:

- внутрішні – мотиваційний (прагнення до нового, гуманістичні настанови), когнітивний (загальні професійно-педагогічні знання, знання теорії педагогічної креативності), рефлексивний (перцептивність, усвідомлення проблем, сприйняття невизначеності);

- зовнішні – організаторський (соціальна спрямованість, стимулювання й створення креативного середовища), діяльнісний (дивергентне та системне мислення, комунікативність), продуктивний (демонстрація зразків результатів педагогічної креативності, креативний ступінь вирішення навчально-виховних завдань) [2, с. 7].

І. Гриненко подає структуру креативності майбутнього вчителя як динамічну взаємодію п'ятьох компонентів: мотиваційного (передбачає формування мотивації успіху); емоційно-ціннісного (сприяння стану психофізіологічної когерентності та прийняття майбутніми учителями засад культури); когнітивного (засвоєння студентами специфічних знань психолого-педагогічних основ креативності); конативного (оволодіння специфічними навичками – прийомами і методами генерування та аналізу ідей); результативного (створення креативного навчального продукту – тексту) [1, с. 51].

Досліджуючи проблеми формування креативної особистості, В. Павленко посилається на думку Е. Торренса, який під креативністю розуміє складний і багатоступеневий процес, що передбачає підвищену чутливість до виникаючих труднощів, невідповідностей чи браку знань у певній царині. Людина, яка проявляє креативність, здатна не лише помічати ці проблеми, а й формулювати нові запитання, генерувати ідеї, висувати гіпотези, що стосуються можливих способів подолання наявних суперечностей, займатись пошуком оригінальних і дієвих рішень та оцінюванням їх ефективності. Такий підхід акцентує увагу на творчості як на активному процесі мислення, спрямованому на досягнення нового результату, що має практичне або теоретичне значення. Використовуються в

2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

сучасній практиці і запропоновані Е.Торренсом основні параметри креативності: легкість, яка оцінюється як швидкість виконання тестових завдань; гнучкість, що оцінюється як кількість перемикань з одного класу об'єктів на інший і час відповідей; оригінальність, яка оцінюється як мінімальна частота повторюваності певної відповіді в одній групі [7, с. 169].

Мета пропонованої статті – проаналізувати сутність і значення креативності в професійній діяльності вчителя Нової української школи, визначити ефективні методи, форми та прийоми розвитку творчого потенціалу педагога в освітньому процесі, а також окреслити його роль у формуванні сучасного, компетентного й здатного до інноваційної діяльності учня.

Виклад основного матеріалу. У педагогічній діяльності початкової школи креативність педагога виявляється в багатьох напрямах і охоплює як організаційні, так і змістовно-методичні аспекти освітнього процесу. Насамперед, вона виявляється у вмінні вчителя створювати індивідуальні навчальні траєкторії, які враховують пізнавальні інтереси, рівень підготовки, здібності та психологічні особливості кожної дитини. Такий підхід сприяє персоналізації навчання й створює передумови для формування позитивної мотивації до пізнавальної діяльності.

Креативність вчителя також знаходить своє відображення у виборі та реалізації сучасних освітніх технологій. Зокрема, йдеться про активне застосування ігрових, проєктних, інтерактивних методів, які не лише пожвавлюють освітній процес, а й допомагають формувати ключові компетентності та наскрізні вміння учнів. Наприклад, навчальні ігри стимулюють уяву та логічне мислення, проєктна діяльність розвиває навички самостійної роботи, планування та взаємодії, а інтерактивні форми роботи сприяють налагодженню ефективної комунікації між учнями.

Застосування таких креативних підходів має вагомий вплив на розвиток емоційного інтелекту молодших школярів. Діти навчаються розпізнавати й усвідомлювати власні емоції, співпереживати іншим, формувати позитивні соціальні зв'язки. Паралельно з цим розвивається критичне мислення – здатність аналізувати, порівнювати, оцінювати інформацію, робити обґрунтовані висновки.

Важливим фактором формування креативності вчителя є його педагогічна рефлексія. Це процес осмислення та аналізу педагогом власної діяльності, уроків, педагогічних взаємодій, а також результатів навчання учнів з метою вдосконалення професійної майстерності та підвищення ефективності освітнього процесу. Вона охоплює самоаналіз, самооцінку, виявлення проблемних моментів та пошук шляхів їх вирішення.

Педагогічна рефлексія виконує ряд функцій, серед яких можна виокремити такі: проєктувальна (проєктування і моделювання діяльності учасників педагогічного процесу); організаторська (організація найбільш ефективних способів взаємодії в спільній діяльності); комунікативна (як умова продуктивного спілкування учасників педагогічного процесу); змістоутворююча (формування свідомої діяльності та взаємодії); мотиваційна (визначення спрямованості спільної діяльності учасників освітнього процесу на результат); корекційна (спонукання до самозмін та зміни у взаємодії, діяльності) [4, с. 6].

Розвиток креативності вчителя початкової школи неможливий без цілеспрямованої та системної підтримки з боку освітнього закладу та відповідної державної політики. В сучасному освітньому середовищі вкрай важливо сформувати умови, які сприяють професійному зростанню педагога, розкриттю його творчого

2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

потенціалу, вільному вираженню ідей та реалізації інноваційних підходів в освітньому процесі.

На рівні закладу освіти це передбачає створення сприятливого мікроклімату, де педагогічну ініціативу не лише заохочують, а й активно підтримують адміністрація та колеги. У таких умовах учитель відчуває себе не просто виконавцем навчального плану, а повноправним учасником освітнього процесу, здатним впливати на його зміст, форми та результати.

Важливим аспектом є формування середовища, яке стимулює творчість не лише в учнів, а й у вчителів. Це середовище має бути вільним від страху зробити помилку, заохочувати ініціативу, підтримувати ризик та інновації. Педагогічна підтримка колег, наставництво, обговорення нових ідей на педагогічних радах – це важливі складові креативної культури в школі. Підтримка керівництва школи, сприятливий психологічний клімат у колективі, можливість обміну досвідом, участь у професійних заходах – все це створює передумови для розвитку творчого потенціалу. Відсутність такого середовища часто призводить до застою, рутинності, зниження мотивації.

Окрім цього, важливо забезпечити педагогам доступ до сучасних освітніх ресурсів і технологій, які розширюють межі традиційного викладання та дають змогу реалізувати нестандартні рішення. Цифрові платформи, мультимедійні засоби, інтерактивні сервіси й адаптивні освітні програми стають потужними інструментами у формуванні нової парадигми навчання, де учень – активний учасник, а не пасивний споживач знань. Інтерактивні дошки, освітні платформи, відео- та аудіоматеріали відкривають широкі можливості для креативного подання матеріалу та організації освітнього процесу. Вчитель, який активно впроваджує ІКТ, має більше шансів підтримати різні стилі навчання учнів та стимулювати їх творче мислення.

Значну роль у розвитку креативності відіграє участь учителя у професійних педагогічних спільнотах, методичних об’єднаннях, фахових тренінгах, семінарах і творчих лабораторіях. Такі форми підвищення кваліфікації не лише сприяють обміну досвідом і взаємному збагаченню педагогічної практики, а й створюють простір для експериментування, генерації нових ідей і створення авторських методик. В умовах активної взаємодії з колегами зростає педагогічна рефлексія, формується глибше усвідомлення власної ролі в освітньому процесі та відповідальності за якість результатів.

Активізації творчого потенціалу вчителя-практика, який прагне до самовдосконалення, сприяють центри професійного розвитку педагогічних працівників, як і загалом неперервна педагогічна освіта, вважає Г. Кіт, в арсеналі яких велика кількість форм творчого розвитку педагога: вебінари, тренінги, рольові і ділові педагогічні ігри, конкурси професійної майстерності, розв’язання педагогічних ситуацій, діалого-дискусійні методи, проєктна діяльність, метод кейсів, інтерактивне навчання в малих групах слухачів, авторські творчі майстерні, пункти дистанційної освіти тощо [3, с. 60]. Велика увага в центрах професійного розвитку приділяється і створенню спеціального освітнього середовища, яке завдяки своїй багатоаспектності проєктує багатогранність професійних завдань та функцій педагога, ставить молодих фахівців у позицію дослідників, спонукає до виявлення та розвитку творчості, стимулює вчителя до усвідомлення не лише результату, а й процесу своєї роботи [3, с. 58-59].

Таким чином, сучасна система освіти має не лише ставити завдання розвитку креативності вчителів, а й забезпечувати необхідні умови: кадрову підтримку, навчальні ресурси, можливість професійного зростання, а також

2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

визнання та заохочення педагогічної творчості.

Окрім того, сучасний вчитель має враховувати індивідуальні особливості учнів, адаптувати педагогічні стратегії відповідно до різного рівня підготовки, стилів навчання, темпу засвоєння матеріалу. Автори посібників (Т. Котик та ін.), розкриваючи різноманітні аспекти впровадження ідей Нової української школи, неодноразово звертаються до явища дитиноцентризму в освіті, акцентованого президентом Національної академії педагогічних наук Василем Кременем, який вважає необхідним якомога більше наблизити навчання і виховання кожної дитини до її сутності, конкретних здібностей, майбутньої життєвої траєкторії людини [5]. Індивідуалізація навчання є складовою креативного підходу, що дозволяє забезпечити максимальну ефективність освітнього процесу.

Ключовою характеристикою креативності педагога є його здатність постійно експериментувати з формами та методами навчання, адже лише через інновації можна підтримувати інтерес дітей, розвивати їхні здібності та заохочувати до пізнання нового. Однією з таких інновацій є впровадження інтерактивних технологій, які трансформують традиційний урок у живий, емоційно насичений процес. Такі методи, як групова робота, дебати, рольові ігри, допомагають молодшим школярам розвивати навички співпраці та комунікації, а також виховують критичне мислення. Особливу увагу слід приділяти інтеграції креативних методів у навчальні предмети. Використання сторітелінгу, методу шести капелюхів мислення, ігрових технологій, мультимедійних засобів дає змогу зробити уроки цікавими, динамічними та доступними для сприйняття різними категоріями учнів. Застосування таких підходів розвиває не лише інтелектуальні здібності, а й емоційну сферу дитини, сприяє формуванню позитивної мотивації до навчання.

Одним із дієвих шляхів формування креативності педагога є систематичне впровадження проблемного навчання. Цей метод мотивує вчителя створювати нестандартні навчальні ситуації, у яких учні натрапляють на незвичні виклики, що потребують оригінальних підходів та творчих рішень, а не типових відповідей. Творчий учитель не лише ініціює такі завдання, але й ефективно супроводжує процес їх виконання, спонукаючи дітей до обговорення, критичного мислення, співпраці й осмислення отриманого досвіду.

Окрім цього, необхідно враховувати вікові психологічні особливості молодших школярів, що зумовлюють певні вимоги до творчості вчителя. Діти в цьому віці дуже чутливі до всього нового, відкриті до експериментів, активно проявляють емоції та інтерес до рольових ігор. Саме тому вчитель повинен вміти будувати освітній процес так, щоб задовольняти потребу учнів у творчому самовираженні. Для цього доцільно використовувати різноманітні форми роботи: образотворчу діяльність, музичні завдання, інсценізації, ігрові й творчі вправи.

Великі можливості для розвитку творчого потенціалу вчителя відкривають інтегровані уроки, які поєднують матеріал із різних освітніх галузей. Такий підхід дозволяє учням краще усвідомлювати взаємозв’язки між предметами, а також глибше засвоювати знання та використовувати їх у реальних або змодельованих життєвих ситуаціях. Наприклад, інтегрований урок у 1 класі Коломийського ліцею імені Василя Стефаника до Всесвітнього дня яблука об’єднав зміст навчальних предметів: української мови, математики, «Я досліджую світ», мистецтва, англійської мови та елементи STEAM-освіти. Учні досліджували яблуко за допомогою органів чуття, проводили досліди, малювали, співали, аналізували вподобання,

2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

вивчали нові слова й будову плоду [8]. І все це завдяки творчості педагога.

Такий підхід сприяв розвитку креативності, дослідницьких умінь, емоційного інтелекту й ключових компетентностей молодших школярів, а також активізував взаємодію учнів, учителя і батьків у контексті Нової української школи.

Опанування вчителем навичок міжпредметної інтеграції також є надзвичайно важливим. Завдяки об'єднанню змісту різних навчальних предметів педагог допомагає учням сформувати цілісне уявлення про навколишній світ і навчає використовувати знання у творчий спосіб, зокрема в нестандартних ситуаціях. Такі уроки стимулюють творче мислення як у дітей, так і в самого вчителя, відкриваючи нові горизонти для педагогічної діяльності.

Особливу увагу варто приділити розвитку в учителів умінь працювати з емоційною сферою учнів. Нова українська школа орієнтується на визначені у Державному стандарті початкової освіти змістові орієнтири для цілісного розвитку особистості учня початкової школи і сформульовані наскрізні уміння, що є загальними для всіх освітніх галузей та обов'язковими для формування в учнів, а саме: розв'язувати проблеми, критично і творчо мислити, співпрацювати, ефективно спілкуватися, розвивати власний емоційний інтелект, досліджувати, організовувати свою діяльність, рефлексувати, вдумливо читати [6]. Емоційний інтелект і креативність тісно пов'язані, адже творчість часто народжується з глибокого емоційного переживання.

Сьогоднішні освітні реалії вимагають, щоб учитель не лише розвивав креативність, а й володів умінням критично мислити, самостійно організовувати свою діяльність і постійно вдосконалюватися в професійному плані. Творчість у роботі педагога тісно пов'язана з метакогнітивною компетентністю – здатністю рефлексувати, адаптуватися до нових умов, ефективно управляти освітнім процесом і створювати сприятливі умови для розвитку потенціалу кожного учня.

З практичного боку розвиток креативності вчителів, зокрема початкової школи, можна підтримувати через проведення регулярних творчих майстерень, методичних об'єднань із впровадженням елементів арт-терапії, драматургії, медіаосвіти («Кольоровий світ арт-терапії», «Казка у долонях», «STEAM-ідеї для маленьких геніїв», «Освітній простір емоцій» тощо). Такі заходи сприяють розкриттю нових ідей, створенню інноваційних навчальних проєктів, активізують педагогічну діяльність.

Особливу увагу слід приділяти формуванню комунікативних навичок і вмінню працювати в команді. Колективна творчість стимулює народження нових педагогічних ідей, створює сприятливі умови для їх упровадження. Вчителі, які активно співпрацюють і підтримують один одного, мають вищий рівень педагогічної креативності.

На рівні особистісних характеристик розвиток креативності пов'язаний із формуванням у педагога таких якостей, як гнучкість мислення, емпатія, відкритість до нового, здатність долати невдачі та трансформувати їх у досвід. Психологічна готовність до інновацій є однією з базових умов успішної педагогічної творчості.

Висновки. Педагогічна креативність є важливою складовою сучасної професійної компетентності вчителя, оскільки вона забезпечує здатність до нестандартного мислення, гнучкого прийняття рішень, розробки й упровадження інноваційних методів і засобів навчання. У контексті реформування освіти та впровадження компетентнісного підходу, креативність педагога

2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

перетворюється з бажаної риси на необхідну професійну якість.

Проаналізовані джерела засвідчили, що креативність у педагогічній діяльності передбачає не лише творчість у поданні навчального матеріалу, а й здатність створювати комфортне освітнє середовище, мотивувати учнів до самостійного мислення, забезпечувати індивідуальний підхід та міжособистісну взаємодію. Творчий учитель відіграє ключову роль у трансформації освітнього процесу, адже саме він виступає рушієм інновацій та прогресивних змін у школі. Такий педагог не лише застосовує новітні методи навчання, а й активно впливає на розвиток особистості кожного учня. Його діяльність спрямована на виховання покоління учнів, які вміють мислити нестандартно, проявляти гнучкість у прийнятті рішень, усвідомлено керувати своїми емоціями та ефективно долати труднощі. Завдяки здатності до адаптації, критичного аналізу та творчого підходу до пізнання світу, ці учні готові до викликів сучасного життя. Таким чином, креативний педагог не лише трансформує традиційне уявлення про викладання, а й формує нову культуру освіти, де кожна дитина має змогу розкрити свій потенціал і підготуватися до активної участі в суспільстві.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на вивчення впливу цифрових технологій на розвиток креативності вчителів початкових класів, а також на взаємозв'язок емоційного інтелекту та творчого потенціалу педагога. Важливим напрямом є також розробка моделей підтримки педагогічної творчості в шкільному середовищі.

Список використаних джерел

1. Гриненко І. В. Педагогічні умови розвитку креативності майбутніх учителів гуманітарного профілю у процесі фахової підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Тернопіль, 2008. 192 с. URL: https://uacademic.info/ua/document/0408U000935 (дата звернення: 02.09.2025).
2. Дунаєва О. М. Формування педагогічної креативності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки: автореф..... канд. пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2008. 23 с. URL: https://uacademic.info/ua/document/0408U002430 (дата звернення: 02.09.2025).
3. Кіт Г. Г. Фахове зростання вчителя початкових класів: організаційно-педагогічний супровід. *Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія.* 2022. Вип. 71. С. 54-61. URL: https://surl.li/mvmaif (дата звернення: 02.09.2025).
4. Кондратенко Л. О. Професійна рефлексія як засіб підвищення фахової компетентності педагога та саморозвитку: метод. рек. Суми: НВВ КЗ СОІППО, 2022. 40 с. URL: https://surli.cc/tjdswy (дата звернення: 01.09.2025).
5. Котик Т. М. Нова українська школа: теорія і формування емоційного інтелекту в учнів початкової школи: навчально-методичний посібник для вчителів початкової школи. Тернопіль: Астон, 2020. 192 с.
6. Нова українська школа. URL: https://mon.gov.ua/tag/nova-ukrainska-shkola?&tag=nova-ukrainska-shkola (дата звернення: 24.07.2025).
7. Павленко В. Формування креативної особистості: виклики часу й нові контексти розвитку. *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Том IV: Зміни та синергія в розвитку науки та освіти: колективна монографія* / наукова редакція: Я. Ґжесяк, І. Зимомря, В. Ільницький. Конін; Ужгород; Херсон; Київ: Посвіт, 2020. С.167-177.
8. Як я сприймаю світ. URL: https://surl.li/astcou (дата звернення: 24.07.2025).

References

1. Hrynenko, I. V. (2008). *Pedahohichni umovy rozvytku kreatyvnosti maibutnikh uchyteliv humanitarnoho profiliu u protsesi fakhovoi pidhotovky [Pedagogical conditions for the development of creativity of future*

2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

teachers of the humanities during professional training] (Candidate dissertation, 13.00.04). Ternopil. Retrieved from: https://uacademic.info/ua/document/0408U000935 [in Ukrainian].
2. Dunaieva, O. M. (2008). *Formuvannia pedahohichnoi kreatyvnosti maibutnikh uchyteliv u protsesi profesiinoi pidhotovky [Formation of pedagogical creativity of future teachers in the process of professional training]* (Author's abstract of candidate dissertation, 13.00.04). Vinnytsia. Retrieved from: https://uacademic.info/ua/document/0408U002430 [in Ukrainian].
3. Kit, H. H. (2022). *Fakhove zrostannia vchytelia pochatkovykh klasiv: orhanizatsiino-pedahohichnyi suprovid [Professional growth of a primary school teacher: organizational and pedagogical support]. Naukovi zapysky VDPU imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Seriia: Pedahohika i psykholohiia – Scientific notes of the Mykhailo Kotsiubynskyi VDPU. Series: Pedagogy and Psychology, 71,* 54-61. Retrieved from: https://surl.li/mvmaif [in Ukrainian].
4. Kondratenko, L. O. (2022). *Profesiina refleksiia yak zasib pidvyshchennia fakhovoi kompetentnosti pedahoha ta samorozvytku [Professional reflection as a means of improving teacher's professional competence and self-development]: metodychni rekomendatsii.* Sumy: NVV KZ SOIPPO. Retrieved from: https://surli.cc/tjdswy [in Ukrainian].
5. Kotyk, T. M. (2020). *Nova ukrainska shkola: teoriia i formuvannia emotsiinoho intelektu v uchniv pochatkovoi shkoly [The New Ukrainian School: theory and formation of emotional intelligence in primary school students]: navchalno-metodychnyi posibnyk dlia vchyteliv pochatkovoi shkoly.* Ternopil: Aston. Retrieved from: https://mon.gov.ua/tag/nova-ukrainska-shkola?&tag=nova-ukrainska-shkola [in Ukrainian].
6. *Nova Ukrainska Shkola [New Ukrainian School].* (n.d.). Retrieved from https://mon.gov.ua/tag/nova-ukrainska-shkola?&tag=nova-ukrainska-shkola [in Ukrainian].
7. Pavlenko, V. (2020). Formuvannia kreatyvnoi osobystosti: vyklyky chasu y novi konteksty rozvytku [Formation of a creative personality: challenges of the time and new contexts of development]. In *Rozvytok suchasnoi osvity i nauky: rezultaty, problemy, perspektyvy – Development of modern education and science: Results, problems, prospects: kolektyvna monohrafiia* (Ya. Gzhesiak, I. Zymomria, & V. Ilnytskyi, Eds.). Posvit. [in Ukrainian].
8. *Iak ya spryimaiu svit [How I perceive the world].* (n.d.). Retrieved from https://surl.li/astcou [in Ukrainian].

Статтю надіслано до редколегії 04.09.2025 р.
Статтю рекомендовано до друку 12.11.2025 р.
Статтю опубліковано 01.12.2025 р.

Про автора

Оксана Поясик
доктор філософії, доцент, завідувачка кафедри педагогіки і психології
Коломийський навчально-науковий інститут Карпатського національного університету імені Василя Стефаника, м. Коломия, Україна
ORCID ID 0000-0002-4375-660
oksana.poiasyk@pnu.edu.ua

About the Author

Oksana Poyasyk
PhD, Associate Professor,
Head of the Education Science and Psychology Department,
Kolomyia Educational-Scientific Institute of Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Kolomyya, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-4375-5660
oksana.poiasyk@pnu.edu.ua

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

UDC 378.147.091.33-027.22:793.7]:811.111

DOI: 10.31652/3041-2439-2025-4-9

Gamification as a mean of developing the speaking skills of prospective english teachers in primary school

Natalia Dmitrenko, Inna Stakhova, Nataliia Franchuk

Vinnytsia Mykhailo Kotsyubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine

Анотація

The article states that the process of developing English speaking skills in prospective English teachers for primary school is based on the ability to express their thoughts orally in various communicative situations. It emphasizes that developing speaking skills is aimed at mastering pronunciation, intonation, expanding vocabulary, using grammatical structures correctly, and constructing statements logically and consistently.

The article presents gamification as an effective means of developing the speaking skills of prospective English teachers in primary school, as it integrates cognitive, emotional, and social aspects of learning, contributing to the formation of professional and communicative competencies of prospective English teachers in primary school. It is emphasized that gamification increases motivation to learn, reduces language barriers, and contributes to creating a positive emotional environment. The scientific publication proposes an algorithm for implementing gamification in the teaching of English-language disciplines (motivational stage, communicative-training stage, professional-activity stage, reflective-analytical stage) and provides a list of exercises that can be used at each stage. The researchers present the results of a survey of university teachers and higher education students, confirming the gamified approach's effectiveness in building speech confidence, developing spontaneous speech production, and communication skills in English. A classification of gamification exercises and recommendations for their use at different lesson stages are proposed.

The article presents the experience of university teachers at Vinnytsia Mykhailo Kotsyubynsky State Pedagogical University in implementing gamification in English language classes and offers methodological recommendations for developing the speaking skills of prospective English teachers for primary school through gamification.

Keywords: gamification, speaking skills, prospective English teachers, primary school.

© 2025The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

УДК **378.147.091.33-027.22:793.7]:811.111**

DOI: 10.31652/3041-2439-2025-4-9

Гейміфікація як засіб розвитку вмінь говоріння майбутніх учителів англійської мови у початковій школі

Наталя Дмітренко, Інна Стахова, Наталя Франчук

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

Abstract

У статті визначено, що процес розвитку вмінь говоріння англійською мовою майбутніх учителів початкової школи базується на здатності усно висловлювати свої думки в різних комунікативних ситуаціях. Наголошено на тому, що процес розвитку умінь говоріння спрямований на опанування вимови, умінні інтонувати, розширювати словниковий запас, правильно користуватися граматичними структурами, логічно і послідовно будувати висловлювання.

У статті представлено гейміфікацію як ефективний засіб розвитку умінь говоріння майбутніх учителів англійської мови в початковій школі, так як вона інтегрує когнітивні, емоційні та соціальні аспекти навчання, сприяючи формуванню професійно-орієнтованого англомовного спілкування майбутніх учителів англійської мови початкової школи. Наголошено на тому, що гейміфікація дозволяє підвищити мотивацію до навчання, знижує мовленнєвий бар'єр, сприяє створенню позитивного емоційного середовища. У науковій публікації запропоновано алгоритм реалізації гейміфікації у процесі викладання англомовних дисциплін (мотиваційний етап, комунікативно-тренувальний етап, професійно-діяльнісний етап, рефлексивно-аналітичний етап), наведено перелік вправ, які можна використовувати на кожному етапі. Дослідниками представлено результати опитування викладачів і здобувачів вищої освіти, що підтверджують ефективність гейміфікованого підходу у формуванні мовленнєвої впевненості, розвитку спонтанного мовлення та комунікативних навичок та вмінь англійською мовою. Запропоновано класифікацію гейміфікаційних вправ і рекомендації щодо їхнього використання на різних етапах навчального заняття.

У статті представлено досвід викладачів Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського щодо реалізації гейміфікації на заняттях з англомовних дисциплін, запропоновано методичні рекомендації щодо розвитку вмінь говоріння майбутніх учителів англійської мови у початковій школі засобами гейміфікації.

Ключові слова: гейміфікація, вміння говоріння, майбутні вчителі, початкова школа.

© 2024 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Introduction. Developing English speaking skills is one of the priorities in the professional training of prospective English teachers for primary school, as oral communication is the main means of pedagogical interaction, production, motivation, and formation of English language competency in younger schoolchildren. The ability to communicate freely, competently, and expressively in English determines not only the level of language proficiency of higher education seekers, but also their readiness for effective communication in an English-speaking educational environment. Developing the ability to effectively express one's thoughts in English, interpret information, respond to interlocutors' statements, and maintain pedagogical dialogue requires focused work within the educational process.

The use of gamification in the educational process allows students to develop English communication skills, the ability to argue their own opinion, improvise in speech, and prepare for the organization of game-based English language learning for school students.

Speaking, as one of the key components of English language communication skills, is extremely sensitive to motivational factors. For prospective English teachers for primary school, it is not only a language skill but also a professional skill, as the ability to communicate freely, competently, and expressively in English is a prerequisite for successful teaching. That is why gamification, aimed at creating a positive emotional background, forming internal motivation, and reducing the language barrier, is an effective means of developing oral communication skills.

Analysis of research and publications. The importance of developing speaking skills in prospective English teachers for primary school is highlighted in the Law of Ukraine «On Education» (2017), the State Standard for Primary Education (2018), and the Standard for Higher Education in Ukraine (first (bachelor's) level of higher education, degree – bachelor's, field of knowledge – 01 Education/Pedagogy, specialty – 013 Primary Education), Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 1407 (2018), which regulates the procedure for training foreign language teachers and defines the requirements for their qualifications.

The scientific research of J. Richards, M. Canale, D. Nunan, S. Savignon, and M. Swain highlights the development of English speaking skills, with a particular focus on linguistic, sociocultural, and practical aspects. The scientific works of Yu. Budas, N. Dmitrenko, and L. Melnyk present the features of using various innovative pedagogical techniques, in particular elements of gamification, in the process of teaching English-language disciplines. Scientific works by O. Brovkina, R. Kravets, K. Turchyn, and S. Tsymbal demonstrate the peculiarities of using gaming technologies in English language classes as an effective means of developing English-language speaking skills. O. Bereznyak, A. Koren, O. Krekotien, K. Podufalova, O. Khalabuzar, S. Shevchenko, I. Shimanovich, and others emphasize gamification as a key tool for increasing the motivation of students to learn.

The purpose of the article is to theoretically substantiate gamification as an effective means of developing the speaking skills of prospective English teachers for primary school.

Presentation of the main material. The development of English speaking skills in prospective English teachers for primary school is a purposeful process based on the formation of the ability to communicate effectively in English in interpersonal and pedagogical situations, the development of professional speech culture, and ensuring readiness to use English as a means of teaching and educating younger schoolchildren.

I. Mozul's works focus on the fact that speaking English should be viewed as a dynamic process that integrates cognitive thinking operations, speech coding, and social interaction, ensuring the achievement of the primary goal of communication – the effective transfer of

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

information and mutual understanding between developing the speaking skills of prospective English teachers is a complex, multi-level phenomenon in which cognitive, linguistic, and communicative mechanisms interact [4, p. 142].

In scientific research, I. Pinchuk identified the stages of planning a statement in English:

at the first stage, the speaker must determine their communicative intent, formulate the main idea, and choose a speech behavior strategy depending on the situation;

at the second stage, the lexical and grammatical structure of the message is formed: selection of words in English, construction of grammatically correct structures, coordination of tense forms and syntactic models;

at the third stage, the thought is realized phonetically, which includes correct articulation of sounds, adherence to the norms of stress, rhythm, and intonation, which are essential for ensuring clarity and expressiveness of speech.

at the fourth stage, the central act of communication takes place, which is realized in a specific socio-linguistic context, where the speaker must adapt their speech to the addressee, taking into account their level of preparation, cultural characteristics, and nonverbal reactions.

at the fifth stage involves receiving feedback from the interlocutor, which allows the speaker to assess the effectiveness of communication and, if necessary, make corrections by rephrasing, clarifying, or changing the expression strategy [5].

Researcher A. Bychok argues that speaking is based on phonetic literacy, i.e., the correct pronunciation of sounds, adherence to intonation, rhythm, and stress in the English language. Clear pronunciation helps to avoid communicators. The researcher emphasizes that repetition and the need to clarify what has been said, which speeds up the communication process and makes it more effective. In addition, the scientist notes that vocabulary plays a key role in organizing the process of speaking English, since words are the building blocks of speech. The broader your vocabulary, the easier it is to choose words to express your thoughts, as this reduces the number of pauses, making your speech more fluent and confident. A teacher with a rich vocabulary can more easily find synonyms and antonyms, change the structure of sentences, and avoid repetition, which helps them sound more natural and expressive. According to the researcher, grammatical flexibility makes it possible to easily change the style of communication, for example, from formal to informal and vice versa, as well as to skillfully use abbreviations. Mastering different tenses helps to convey information accurately. Grammatical flexibility allows to combine sentences to express more complex thoughts [1, p. 23].

The scientific research of N. Dmitrenko and others presents the process of speaking not simply as a skill of reproducing linguistic units, but as a linguistic activity that combines cognitive operations (analysis, planning), linguistic strategy, and context interpretation. According to the researchers, the process of speaking is a process of selecting, constructing, testing, and correcting linguistic expressions in the context of communication, where it is not just linguistic units that are important, but linguistic decisions, strategy, interaction, and reflection [2], [8].

From the perspective of psychological and pedagogical theories (J. Piaget, J. Dewey), a play is a natural form of active cognition of the world, a means of developing thinking, speech, and social interaction. Gamification is based on the ideas of Self-Determination Theory (R. Ryan & E. Deci), according to which individuals learn more actively

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

when they feel autonomy, competence, and engagement in the activity. For students pursuing higher education in teaching professions, this means the opportunity for free self-expression, experimentation with language forms, and positive reinforcement through a system of points, levels, achievements, and social recognition within the group. For prospective teachers, the game also serves a professionally oriented function – it models the future activities of a primary school teacher, who must be able to organize game-based learning for children. In the context of foreign language education, gamification aims to increase students' interest and emotional involvement in the communication process and create conditions for the practical application of language skills.

In their scientific work K. Podufalova and A. Piddubnyak present gamification as the integration of game elements into the learning process with the aim of increasing the motivation of students by making learning more exciting and meaningful. The researchers emphasize that gamification is not just entertainment, but a component of the educational process that contributes to activating students' cognitive activity, stimulates systematic participation, and develops English speaking skills [6, p. 39].

S. Sheluidenko and A. Koren highlighted the positive and negative aspects of using gamification in the educational process. According to the researchers, a gamified educational environment has a positive effect on the development of English speaking skills in future teachers. Teachers should introduce dynamic teaching materials that not only facilitate the acquisition of knowledge but also stimulate the activity of students. In this context, gamification is seen as an effective approach to learning, reviewing, and assessing results, which ultimately contributes to improving language competence and developing self-learning skills. Secondly, gamification has a positive effect on students' emotional and motivational spheres, forming a favorable attitude towards the process of learning English. Studies show that using game mechanisms reduces anxiety, increases interest, a sense of achievement, and intrinsic motivation. Thirdly, gamification contributes to creatiyg an authentic language environment that reflects real communication situations. Using gamification allows to create a more comfortable environment in which students actively interact and develop their speech and social skills. However, gamification has certain limitations. Among the disadvantages are technical difficulties, the formulaic nature of some teaching procedures, and in**consistent** implementation of game elements, which may not **directly impact** the quality of language training. In addition, the focus on quantitative assessment (points, levels, time) can reduce the quality of the educational process [7, p. 44].

In our opinion, gamified learning contributes to forming 21st-century competencies, allows higher education seekers to work at their own pace, independently correct mistakes, and develop learning autonomy without feeling psychological pressure.

In their research, R. Jannah, H. Nor, and R. Asfihana highlight an algorithm for using gamification in English language classes, namely:

The motivational stage (Game Launch) involves stimulating cognitive interest and creating a motivational background for further work. This stage is characterized by the presentation of the game mission, the group motto, and the receipt of avatars or badges.

The communication and training stage (Game Quest) is based on developing speaking skills in simulated situations, which may include language games such as Role Play Challenge, Story Cubes, and Describe & Guess, as well as the use of

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

interactive platforms (Kahoot, Wordwall, and ClassPoint).

The professional-activity stage (Game Simulation) is based on the application of speech in a pedagogical context and is implemented through conducting lesson fragments and creating gamified speaking tasks for children.

The reflective-analytical (Game Feedback) involves reflecting on one's own experience and self-assessment through exercises such as the reflective circle «My speaking progress», award ceremonies, or performance ratings [9, p. 122].

Using gamification in the educational process involves a comprehensive system of actions aimed at stimulating students' cognitive activity, increasing their motivation, and forming a positive emotional attitude toward learning. Game elements can be introduced at different stages of the lesson, ensuring the comprehensive development of speaking skills.

Scientists O. Yaroshenko, L. Kokorina, I. Shymanovych, N. Naumovska, N. Shchaslyva and N. Serdiuk proposed their own stages for using gamification in the educational process. At the first stage of the lesson, it is advisable to use gamified tasks to create a positive learning atmosphere, engage students in active participation, and build internal motivation. At the second stage, when introducing new language units, it is advisable to combine testing comprehension of the material with gamification elements. In particular, flashcards, interactive applications, or competitive games on platforms such as «Quizlet», «Wordwall», «Kahoot» can be effective tools for introducing vocabulary. At the third stage, in the process of developing grammatical and communicative skills, it is effective to use gamified forms of work, which compensate for the routine nature of traditional exercises. Using role-playing games, quests, interactive dialogues, speech battles, or situational simulations contributes to the development of spontaneous speech, maintains interest, and forms lasting learning motivation. At the fourth stage, students can be offered gamified homework assignments. Completing interactive exercises using elements of ranking, accumulating points, or virtual rewards motivates students to continue practicing without feeling overwhelmed. In particular, online platforms such as Duolingo, Classcraft, and Quizizz allow students to combine self-study with a sense of play and achievement. According to researchers, gamification in learning English speaking ensures emotional engagement, increases the effectiveness of learning new material, and creates a favorable environment for the formation of professional and communicative competence [10, p. 437].

In the course of researching the use of gamification in the educational process of prospective English teachers for primary school, we surveyed 10 university teachers at the Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University who teach students in the educational program «Primary Education. English Language». When asked, «Do you prefer gamification to traditional teaching methods? Why?», all respondents answered positively, specifying their answers. Victoria I. *(18 years of teaching experience)* states: «Gamification allows to create a special atmosphere of cooperation and interest in the classroom and motivates students to learn English. Even those who usually participate passively in traditional exercises actively engage in game tasks». Another teacher, Olesia Zh. *(15 years of teaching experience)*, noted: «The use of game elements helps to develop not only language skills, but also social skills – the ability to work in a team, maintain partner communication, and express opinions in English in a natural context». According to Yulia B. *(5 years of teaching experience)*, gamification is «particularly effective at the stage of developing speaking skills, when it is

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

necessary to encourage students to speak spontaneously. Role-playing games, speech quests, interactive debates, and virtual missions help students overcome language barriers and develop confidence in their communication skills». Teachers also emphasized that gamification is an effective tool for differentiating learning. As Nadiya K. *(28 years of teaching experience)* notes, «thanks to level-based tasks and a scoring system, it is possible to maintain the individual pace of each student without slowing down the overall dynamics of the group».

Summarizing the results of the teacher survey, it can be said that most educators consider gamification to be an effective means of stimulating cognitive activity, motivating students to learn English, and developing the professional and communication skills of prospective English teachers for primary school. At the same time, university teachers emphasized the need for methodological training in the competent planning of gamified lessons and combining of game elements with traditional forms of teaching to achieve the optimal pedagogical effect. We also surveyed fourth-year students (36 respondents) majoring in 013 Primary Education, educational program «Primary Education. English Language».When asked, «What are the best ways to learn English?» 28 (77.7%) students said that they learn most effectively during interactive classes that use gamification; 8 (16.7%) respondents preferred a mixed approach combining traditional methods with game elements, and only two (5.6%) future teachers said they preferred classic forms of teaching without game elements. As student Veronika C. explained, «during the game, we forget that this is learning – we want to win either in competition or complete the game task on time, so I try to speak English more actively, choose words and grammatical constructions accurately; in general, I try to think like a real Englishwoman».

Student Irina Z. adds: «I like it when tasks have points or levels – then I want to improve my results, and learning becomes an internally motivated process». Most respondents also noted that gamification helps reduce the language barrier, creates a relaxed communication atmosphere, and promotes self-confidence. Some students emphasized the importance of teamwork because it is precisely when performing tasks together that a natural exchange of dialogue in English takes place, imitating real communication. The survey also showed that the most popular gamification techniques among prospective English teachers for primary school are: «Mission: English Teacher», «English Escape Room», «SpeakUp Tournament», «Grammar Battle / Vocabulary Arena», «Drama Quest», «Classroom Simulator», and «English Speaking Marathon».

Based on our own experience of using gamification in the educational process, we present the leading exercises for developing English speaking skills, which are popular among prospective English teachers for primary school (Table 1).

In our practical experience in the courses «Integrated English Language Course», «Children's Literature in English», «Author's Methods of Learning English», and «Modern Technologies for Learning English», we use the following game-based tasks: Speaking Quests, role plays, interactive quizzes *(Quiz Battles)*, thematic projects in the form of games *(Project-Based Challenges)*, linguistic relays, and simulations of real-life communication situations. For example, during classes in the discipline «Integrated English Language Course», the *«Mystery Box»* task is actively used – students in groups receive a «mystery box» with objects or images that they must describe in English, using

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

target vocabulary and grammatical structures. This format develops spontaneity of speech, the ability to construct statements logically, and communicate in a group. Within the «Children's Literature in English» course, the *«Story Dice»* task is effective – creating a short story based on images that randomly appear on dice. This stimulates creative thinking, develops monologue speaking skills, and at the same time models a process that future teachers will be able to use in lessons with younger students. In the «Author's Methods of Teaching English» class, students participate in the *«Methodology Battle»* game, where teams present their own mini-lessons or teaching ideas, and other groups act as a jury, evaluating them according to criteria of creativity, effectiveness, and verbal interaction. Such activities develop pedagogical reflection and the ability to justify one's own didactic decisions. During the course «Modern Technologies for Learning English», digital gamification tools such as «Kahoot», «Quizizz», «Wordwal»l, «Genially», etc. are actively used. They are used to practice language structures, vocabulary, and develop listening and speaking skills through interactive tasks that include a system

Table 1.

Gamification exercises in the process of developing the speaking skills of prospective English teachers for primary school

№	*Name of gamified activity*	*Goal*	*Tools / Platforms*	*Expected result*
1.	Mission: English Teacher (role mission)	Formation of spontaneous pedagogical speech, development of professional communication	Classroom game, role cards	Confident speech in pedagogical situations, development of professional English language competence in speaking
2.	English Escape Room (speech quest)	Activating vocabulary, developing quick responses in spoken language	«Genially», «Nearpod», «Google Forms»	Development of linguistic flexibility, creativity, and improvisational skills
3.	SpeakUp Tournament (speakers' tournament)	Improvement of monologue speech, development of public speaking skills	«Mentimeter», «Padlet», «Classcraft»	Building confidence in public speaking, developing critical thinking and argumentation skills
4.	Grammar Battle / Vocabulary Arena	Consolidation of grammatical and lexical structures through speech	«Kahoot!», «Quizizz», «Wordwall»	Automation of speech skills, increasing speed and accuracy of speech
5.	Drama Quest (theatrical gamification)	Development of emotionality, intonational expressiveness, and artistic speech	«Flipgrid»	Improving intonation and nonverbal expressiveness, developing creativity
6.	Classroom Simulator (digital simulation of a lesson)	Preparation for pedagogical communication in English	«Classcraft», «Blooket», «Metaverse»	Ability to plan lessons and adapt speech to the level of younger schoolchildren
7.	English Speaking Marathon	Forming regular speech practice, overcoming barriers	«Flip», «Google Classroom»	Development of speech endurance, stability in speaking, self-reflection

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

1. *Combine gamification with a communicative approach.* Gaming techniques should be integrated into learning situations that simulate real pedagogical scenarios: communication with students, colleagues, and parents. This practice helps develop linguistic flexibility and the ability to respond spontaneously and naturally.

2. *Use role-playing games to develop language skills.* Role-playing situations such as «Teacher–Pupil Dialogue», «Parent–Teacher Meeting», and «Storytelling Time» promote the development of both dialogic and monologic speech and teach how to adapt speech to the age and level of students.

3. *Use digital gamification platforms.* Tools such as «Kahoot», «Quizizz», «Wordwall», «ClassDojo», or «Blooket» effectively stimulate students' speech activity through a system of competitions, points, and instant feedback. It is important that tasks focus not only on reproductive but also on productive types of speech activity (creating statements, arguing, describing, discussing).

4. *Create situations of cooperation instead of competition.* Avoiding excessive competition helps reduce students' anxiety and create an atmosphere of mutual support.

5. *Integrate gamification into all stages of the lesson.* For example, at the stage of reviewing background knowledge, you can use short game tasks («Warm-up Quiz», «Word Race»); at the stage of practical activities, you can use quests or simulations that require active speaking; at the reflection stage, we suggest using the Lingua Badges technique for achievements (most active speaker, most creative answer, etc.).

6. *Use narrative gamification. Introducing a shared story context* («journey to the language city», «challenge for the future teacher», «knowledge expedition») helps create emotional engagement and maintain interest in speaking throughout the lesson.

7. *Adapt game elements to the age and professional needs of students.* Future teachers should not only participate in gamified activities, but also analyze them from a methodological point of view, planning possible applications in their own future practice with younger students.

8. *Combine offline and online gamification formats.* Hybrid game scenarios are effective when some tasks are performed in the classroom and others in a digital environment, which expands communication opportunities and allows for continued speech activity outside the classroom.

9. *Develop reflective skills through gamification.* After each game, it is worth organizing a short discussion with questions such as: «What helped you to be an effective speaker?», «What language tools were most appropriate?», «How can the game be adapted for primary school students?» etc.

Thus, we can conclude that the development of English speaking skills in prospective English teachers for primary school is a purposeful process of forming the ability to express their thoughts orally in English in various communicative situations. The process of developing speaking skills is aimed at mastering pronunciation, intonation, expanding vocabulary, mastering correct grammatical structures, and the ability to construct statements logically and consistently. Gamification is an effective innovative tool for developing the speaking skills of prospective English teachers for primary school, as it combines learning with elements of play, motivation, and creative interaction. Its use contributes to creating a positive emotional environment, reduces language barriers, forms internal motivation, and develops students' communicative confidence. In gamified learning, future teachers not only improve their phonetic, lexical-grammatical, and pragmatic aspects of speech, but also develop the professionally oriented

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

speech skills necessary for effective teaching. The results of a survey of teachers and students confirmed that gamification increases motivation to communicate in English. At the same time, the effectiveness of gamified learning depends on a pedagogically balanced combination of game elements with traditional methods, methodological preparation of the teacher, and a clear definition of learning objectives.

Our research does not exhaust the relevance of the topic, so we will reinforce our scientific findings by studying the following topics: «Theatrical activity as a means of developing the speaking skills of prospective English teachers for primary school» and «The development of English-language speaking skills in future primary school teachers based on European experience».

Список використаних джерел

1. Бичок А.В. Говоріння як мета і засіб комунікативного навчання іноземній мові в процесі міжкультурного іншомовного спілкування майбутніх фахівців економічних та технічних спеціальностей. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота». Випуск 32. 2024.* С. 22-24.
2. Дмітренко Н., Франчук Н. Розвиток навичок критичного мислення учнів ЗЗСО на уроках англійської мови. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць.* Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2024. 73. С. 79-87. DOI: 10.31652/2412-1142-2024-73-79-86 (дата звернення: 27.09.2025).
3. Жовнич О., Стахова І. Підготовка майбутніх учителів до використання театралізованої діяльності у процесі навчання англійської мови молодших школярів. *Актуальні питання гуманітарних наук.* Вип. 55, том 1. Дрогобич, 2022. С. 282-287. DOI https://doi.org/10.24919/2308-4863/55-1-46 (дата звернення: 27.09.2025).
4. Мозуль І. Англомовна комунікативна компетентність та особливості формування в здобувачів початкової школи. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. 2024. 3(56). С. 141-150. DOI: https://doi.org/10.31376/2410-0897-2024-3-56-141-150 (дата звернення: 26.09.2025).
5. Пінчук І.О. Мовленнєві вміння як засіб формування комунікативної компетенції майбутніх вчителів англійської мови початкової школи. URL: https://surl.lt/gqwymc (дата звернення: 27.09.2025).
6. Подуфалова К., Піддубняк А. Гейміфікація як інструмент підвищення мотивації старшокласників до навчання англомовному писемному мовленню. *Journal of Cross-Cultural Education.* 2025. 6 (1). P. 39-47. URL: https://doi.org/10.31652/2786-9083-2025-6(1)-39-46 (дата звернення: 28.09.2025).
7. Шелудченко С.Б., Корень А.М. Інструменти гейміфікації як мотиватор при навчанні англійської мови. *Академічні студії. Серія «Педагогіка».* 2024. (2). P. 44-50. https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2024.2.7 (дата звернення: 27.09.2025).
8. Dmitrenko N., Budas I., Fedyk T. Maximizing University Students' Spoken Interaction in English within the Distance Learning Framework in Wartime. *The Annals of Ovidius University Constanţa. Philology Series* (*Analele Universităţii «Ovidius» Constanţa. Seria Filologie), XXXV*(1). 2024. С. 227-245. URL: https://litere.univ-ovidius.ro/Anale/volume_2024_1.php (дата звернення: 27.09.2025).
9. Dmitrenko N., Fedyk T., & Podzygun O. Use of comics in enhancing speaking interaction skills of prospective engineers in ESP classroom, *ETR*. 2025. Vol. 3. PP. 99-104. URL: https://doi.org/10.17770/etr2025vol3.8541 (дата звернення: 29.09.2025).
10. Dmitrenko N. Ye., Voloshyna O. V., Pinaieva O. Yu. Simulation Game in Quasi-Professional Training of Pre-Service Teachers. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series «Pedagogy and Psychology».* 2022. 8(2). P. 33-39. URL: https://doi.org/10.52534/msu-pp.8(2).2022 (дата звернення: 28.09.2025).
11. Jannah R., Nor H., & Asfihana R. The implementation of gamification to teach grammar in higher education. *ELT Forum: Journal of English Language Teaching.* 2023. 12(2). P. 122-133. URL: https://doi.org/10.15294/elt.v12i2.64683 (дата звернення: 28.09.2025).
12. Shkola I., Dmitrenko N., Kondratieva O., Shymanovych I. & Moroz A. Gamification methods for developing lexical competence of engineering students, *ETR*. 2025. 3. P. 269-275.

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

URL: https://doi.org/10.17770/etr2025vol3.8543 (дата звернення: 29.09.2025).
13. Yaroshenko O., Kokorina L., Shymanovych I., Naumovska N., Shchaslyva N., & Serdiuk N. The Modern Principles of Gamification in the Teaching of English as a Foreign Language. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala, 14.* P. 437-452. URL: https://doi.org/10.18662/rrem/14.1Sup1/560 (дата звернення: 27.09.2025).

References

1. Bychok, A.V. (2024). Hovorinnia yak meta i zasib komunikatyvnoho navchannia inozemnii movi v protsesi mizhkulturnoho inshomovnoho spilkuvannia maibutnikh fakhivtsiv ekonomichnykh ta tekhnichnykh spetsialnostei [Speaking as a goal and a means of communicative foreign language teaching in the process of intercultural foreign language communication of future specialists in economic and technical fields]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia «Pedahohika, sotsialna robota». Vypusk 32.* S. 22-24 [in Ukrainian].
2. Dmitrenko, N., Franchuk, N. (2024). Rozvytok navychok krytychnoho myslennia uchniv ZZSO na urokakh anhliiskoi movy [Developing critical thinking skills in secondary school students in English classes]. *Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy: zbirnyk naukovykh prats. Vinnytsia: TOV «Druk plius». 73*. S. 79-87. Retrieved from: 10.31652/2412-1142-2024-73-79-86 [in Ukrainian].
3. Zhovnych, O., Stakhova, I. (2022). Pidhotovka maibutnikh uchyteliv do vykorystannia teatralizovanoi diialnosti u protsesi navchannia anhliiskoi movy molodshykh shkoliariv [Training future teachers to use theatrical activities in the process of teaching English to primary school pupils]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk. Vyp 55, tom 1. Drohobych*. S. 282-287 Retrieved from: DOI https://doi.org/10.24919/2308-4863/55-1-46 [in Ukrainian].
4. Mozul, I. (2024). Anhlomovna komunikatyvna kompetentnist ta osoblyvosti formuvannia v zdobuvachiv pochatkovoi shkoly [English language communication skills and the specifics of their development in primary school students]. *Visnyk Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka.* 3(56). S. 141-150 Retrieved from: DOI: https://doi.org/10.31376/2410-0897-2024-3-56-141-150 [in Ukrainian].
5. Pinchuk, I.O. Movlennievi vminnia yak zasib formuvannia komunikatyvnoi kompetentsii maibutnikh vchyteliv anhliiskoi movy pochatkovoi shkoly [Speech skills as a means of developing communicative competence in future primary school English teachers]. Retrieved from https://surl.lt/gqwymc [in Ukrainian].
6. Podufalova, K., Piddubniak, A. (2025). Heimifikatsiia yak instrument pidvyshchennia motyvatsii starshoklasnykiv do navchannia anhlomovnomu pysemnomu movlenniu [Gamification as a tool for increasing high school students' motivation to learn English-language writing]. *Journal of Cross-Cultural Education.* 6 (1). P. 39-47. Retrieved from https://doi.org/10.31652/2786-9083-2025-6(1)-39-46 [in Ukrainian].
7. Sheludchenko, S.B., Koren, A.M. (2024). Instrumenty heimifikatsii yak motyvator pry navchanni anhliiskoi movy [Gamification tools as a motivator in English language learning]. *Akademichni studii. Seriia «Pedahohika».* (2). P. 44-50. Retrieved from https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2024.2.7 [in Ukrainian].
8. Dmitrenko, N. Ye., Voloshyna, O. V., Pinaieva, O. Yu. (2022). Simulation Game in Quasi-Professional Training of Pre-Service Teachers. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series «Pedagogy and Psychology».* 8(2). P. 33-39. Retrieved from https://doi.org/10.52534/msu-pp.8(2).2022 [in English].
9. Dmitrenko, N., Budas, I., Fedyk, T. (2024). Maximizing University Students' Spoken Interaction in English within the Distance Learning Framework in Wartime. *The Annals of Ovidius University Constanţa. Philology Series* (*Analele Universităţii «Ovidius» Constanţa. Seria Filologie), XXXV*(1). P. 227-245. Retrieved from https://litere.univ-ovidius.ro/Anale/volume_2024_1.php [in English].
10. Dmitrenko, N., Fedyk, T., & Podzygun, O. (2025). Use of comics in enhancing speaking interaction skills of prospective engineers in ESP classroom, *ETR*. Vol. 3. PP. 99-104. Retrieved from https://doi.org/10.17770/etr2025vol3.8541 [in English].
11. Jannah, R., Nor, H., & Asfihana, R. (2023). The implementation of gamification to teach grammar in higher education. *ELT Forum: Journal of English Language Teaching.* 12(2). P. 122-133. Retrieved from https://doi.org/10.15294/elt.v12i2.64683 [in English].
12. Shkola, I., Dmitrenko, N., Kondratieva, O., Shymanovych, I. & Moroz, A. (2025). Gamification methods for developing lexical competence of engineering students, *ETR*. 3. P. 269-275. Retrieved from https://doi.org/10.17770/etr2025vol3.8543 [in English].

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

13. Yaroshenko, O., Kokorina, L., Shymanovych, I., Naumovska, N., Shchaslyva, N., & Serdiuk, N. The Modern Principles of Gamification in the Teaching of English as a Foreign Language. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala, 14.* P. 437-452. Retrieved from https://doi.org/10.18662/rrem/14.1Sup1/560 [in English].

Статтю надіслано до редколегії 05.11.2025 р.
Статтю рекомендовано до друку 12.11.2025 р.
Статтю опубліковано 01.12.2026 р.

Про авторів

Natalia Dmitrenko,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Foreign Languages, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University,
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-3556-0003
e-mail: nataliadmitrenko0302@gmail.com

Inna Stakhova,
Doctor of Philosophy (PhD), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Primary Education,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University,
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-8942-6248
e-mail: kachayloinna@gmail.com

Nataliia Franchuk
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Primary Education,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University,
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0001-8084-3793
e-mail: klochko.nata@ukr.net

About the Authors

Наталя Дмітренко ,
докторка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри іноземних мов,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-3556-0003
e-mail: nataliadmitrenko0302@gmail.com

Інна Стахова,
докторка філософії (PhD), доцентка,
доцентка кафедри початкової освіти,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-8942-6248
e-mail: kachayloinna@gmail.com

Наталія Франчук,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри початкової освіти,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0001-8084-3793
e-mail: klochko.nata@ukr.net

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

UDC 378.147.091.33-027.22:792.091]:811.111

DOI: 10.31652/3041-2439-2025-4-10

THE DEVELOPMENT OF SOFT SKILLS OF FUTURE TEACHERS IN FOREIGN LANGUAGE CLASSES: EUROPEAN PRACTICES

Dmytro Matiiuk

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine

Abstract.

The article highlights the problem of developing soft skills of future foreign language teachers in the context of European educational practices. A theoretical analysis of scientific statements on the definition of the essence of the concept of «soft skills», their role in the formation of professional competence of a teacher has been carried out. The article presents the experience of the European Union countries (Poland, Finland, the Netherlands, Belgium, Germany) in developing soft skills of future teachers in foreign language classes, emphasising the specifics of using such teaching methods as storytelling, discussion of problem situations based on the content of videos or podcasts, staging, theatricalisation, joint teamwork, project activities, creative presentation of results. The authors present the progressive forms of foreign language classes (Language Days, Speaking Marathons, Reflective Round Table, Language Teaching in Multilingual Classrooms) that are actively popularised in the EU countries to develop the soft skills of future teachers.

The article presents the results of a survey of teachers of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, in particular the Faculty of Foreign Languages, the Valentina Voloshyna Faculty of Preschool and Primary Education, who work with students of the educational programmes 014.021 Secondary Education (the English Language and Foreign Literature), 014.022 Secondary Education (the German Language and Foreign Literature), 013 Primary Education. Secondary Education (Language and Foreign Literature (English)). According to the results of the survey the European experience of developing soft skills of future teachers is actively implemented in foreign language classes through the use of project activities, trainings, debates, team and group work, role-playing games, peer teaching, etc. The study also showed that majority of future teachers are aware of the importance of developing soft skills for their professional and personal growth. At the same time, the need for a more systematic application of innovative methods for the development of soft skills in foreign language classes has been identified and substantiated.

Keywords: soft skills, future foreign language teachers, European educational practices, professional competence.

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

УДК 378.147.091.33-027.22:792.091]:811.111

DOI: 10.31652/3041-2439-2025-4-10

Розвиток soft skills майбутніх учителів на заняттях з іноземної мови: європейські практики

Дмитро Матіюк

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

Анотація.

У статті висвітлено проблему розвитку soft skills майбутніх учителів іноземної мови в контексті європейських освітніх практик. Здійснено теоретичний аналіз наукових тверджень щодо визначення суті поняття «soft skills», їхньої ролі у формуванні професійної компетентності майбутніх педагогів. У статті представлено досвід країн Європейського Союзу (Польща, Фінляндія, Нідерланди, Бельгія, Німеччина) щодо розвитку soft skills майбутніх учителів на заняттях з іноземної мови, наголошено на специфіці використання таких прийомів навчання: сторітелінг, обговорення проблемних ситуацій за змістом відео чи подкастів, інсценізація, театралізація, спільна командна діяльність, проєктна діяльність, творча презентація результатів. Авторами наведено провідні форми занять іноземної мови («Language Days», «Speaking Marathons», «Reflective Round Table», «Language Teaching in Multilingual Classrooms»), що популяризуються у країнах ЄС з метою розвитку soft skills майбутніх учителів.

У статті представлено результати опитування викладачів Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, зокрема факультету іноземних мов, факультету дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної, які працюють зі здобувачами вищої освіти освітніх програм 014.021 Середня освіта (англійська мова та зарубіжна література), 014.022 Середня освіта (німецька мова та зарубіжна література), 013 «Початкова освіта. Середня освіта (мова і зарубіжна література (англійська)). Опитування показало, що європейський досвід розвитку soft skills майбутніх учителів активно впроваджується на заняттях з іноземної мови шляхом використання проєктної діяльності, тренінгів, дебатів, організації командної та групової роботи, рольових ігор, методики «peer teaching» тощо. У ході дослідження також встановлено, що більшість майбутніх педагогів усвідомлюють важливість розвитку soft skills для свого професійного та особистісного зростання. Разом із тим, визначено і обгрунтвано потребу в системнішому застосуванні інноваційних методик для формування soft skills здобувачів вищої освіти на заняттях з іноземної мови.

Ключові слова: soft skills, майбутні учителі іноземної мови, європейські освітні практики, професійна компетентність.

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Introduction. The current system of training future foreign language teachers in the European Union (EU) is undergoing significant transformations due to globalisation processes, digitalisation of education and increased requirements for teachers' professional competence. In this context, the issue of developing soft skills that determine the effectiveness of pedagogical interaction, communication, leadership and creative rethinking of reality is of particular importance. A modern teacher not only transmits language knowledge, but also acts as a facilitator of intercultural dialogue, organiser of the educational environment, mentor and communicator. Effective performance of these roles requires a wide range of socio-communicative, emotional, ethical and cognitive competences that ensure successful professional activity in changing educational contexts. Foreign language classes contribute to the development of soft skills through many aspects of the educational process that go beyond purely linguistic knowledge. Future foreign language teachers learn to express their thoughts clearly and structured, listen attentively to the interlocutor, which improves their active listening and ability to cooperate. Foreign language classes often include discussions of various life situations, which allow students to analyse the emotions of characters or interlocutors, better understand their own emotions, etc. When analysing texts, news, articles or preparing arguments for debates, future teachers develop the ability to evaluate the information from different perspectives, form their personal opinion, etc. Foreign language classes become a real training ground for the development of soft skills, because some students may not have a high level of language proficiency, so they have to experiment, invent, work in teams, be creative, learn to understand the interlocutor from the first word, etc.

Analysis of research and publications. The European experience of developing soft skills in the system of teacher training is extremely valuable for the countries reforming their own educational systems. Within the European Higher Education Area, a holistic model of a competence-based approach has been formed, in which soft skills are considered as the core component of a teacher's professional competence. The significance of the European experience lies in its systematic nature, practical orientation and interdisciplinarity. Analysis of the educational programmes of the pedagogical universities in EU countries shows, that soft skills can be developed not only through special trainings or individual courses, but also through integration into the content of professional disciplines, educational practice, intercultural projects, and digital learning.

The need to develop soft skills of future teachers is emphasised in the National Doctrine of Education Development of Ukraine in the XXI century, the European Pedagogical Constitution, the Law of Ukraine ‘On Education’, the Higher Education Standard for the speciality 014 Secondary Education, the Higher Education Standard for the speciality 013 Primary Education of the field of knowledge 01 Education / Pedagogy. They focus on the need for constant improvement and development, the capacity for growth, self-expression, self-development and self-realisation of future teachers as competent, creative and socially active professionals. The basics of soft skills development have been studied by the leading philosophers, psychologists, and educators. The works of European scholars (L. Anderson, M. Caligiuri, L. Lipman, P. Moss, S. Tilly) reveal the issue of soft skills development. Ukrainian scientists have also studied the peculiarities of the development of flexible personal skills: K. Koval (the development of soft skills as a sign of success of a modern citizen), T. Kozhushkina (formation of soft skills through personal interaction), S. Nakhod (comparative analysis of soft skills and hard skills), P. Moss, S. Tilly (the development of soft skills through consideration of all individual

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

characteristics of the personality).

The purpose of the article is to theoretically substantiate the specifics of developing future foreign language teachers' soft skills by means of European educational practices and to test the peculiarities of their use in the educational process.

Presentation of the main material. The issue of soft skills development is related to the European integration processes in our country. N. Lazarenko notes that foreign experience is extremely valuable for our country and specifies that «when determining the possibilities of implementing foreign experience in the education of Ukraine, it is important to take into account the modern domestic methodology, spiritual and general culture of society)» [5, p. 6].

European schools began to study the issue of soft skills development in the late twentieth century. Thus, P. Moss and S. Tilly argued that soft skills serve as a means of presenting hard skills. With the help of flexible skills, a person can successfully present himself/herself, his/her knowledge and skills, establish cooperation faster, gather like-minded people around him/her, etc. [13, p. 54]. According to M. Cinque, soft skills are a set of personal characteristics that distinguish a person from others, form the basis of his or her character and form the personal «I». The researcher believes that the development of flexible skills is influenced by the person's environment, interests, and abilities [9, p. 389]. L. Anderson substantiates the concept of “soft skills” as an internal stimulus of the personality and insists that a person can best develop his or her flexible skills in stressful, problematic situations that require quick decision and response. The scientist argues that some soft skills may remain undeveloped if a person does not need them [8].

Ukrainian educators also focus on the development of soft skills. In particular, T. Vasyutina insists that flexible skills are a successful combination of the so-called knowledge, skills, abilities and the individual's own motivation to achieve certain goals. In her opinion, soft skills are manifested in the ability to interact in a team, rationally manage one's time management, be able to persuade and prove one's own point of view, have one's own emotional intelligence and develop it, work on improving leadership skills, etc. [1]. O. Ihnatova and O. Zhovnych indicate that flexible personal skills are the result of the experience gained in the process of growth and formation, it is a worldview that allows you to evaluate each situation, analyse and draw your own conclusions. According to the researchers, soft skills are used for active interaction with other people, allow the individual to establish themselves in the society and realise all intentions [2, p. 115]. D. Matiiuk studies the tendencies of lifelong learning development in the German-speaking countries of Europe as a social and pedagogical problem [6, p.32], emphasizes the crucial role of soft skills for the development of students’ readiness for lifelong learning [7]. T. Kozhushkina points out that soft skills are a set of human characteristics without which it is impossible to achieve success and actively develop. The researcher offers the following classification of soft skills:

communication (the ability to express one's opinion clearly, logically and consistently, the ability to conduct a dialogue and monologue, the ability to listen to the interlocutor, the ability to give a complete answer to a question, the ability to use artistic expression in one's speech, etc);

self-management (the ability to properly manage one's time, time management, the ability to analyse and control one's actions, deeds; emotional intelligence, the ability to adequately assess the situation, the ability to control one's emotions, feelings, the ability to empathise, etc);

productive thinking (the ability to analyse, synthesise, compare, contrast; the ability to produce

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

original ideas, think creatively, critically assess the situation, draw one's own conclusions, etc);

management (the ability to unite like-minded people, demonstrate leadership skills, ability to work in a team, ability to find a compromise, ability to establish relationships, ability to interact creatively, etc. [4, p. 80].

The Erasmus+ Jean Monnet Module project «Training of Future Preschool Educators and Primary School Teachers in the Development of Children's Soft Skills through Theatrical Activities: European Context» 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE has been successfully implemented at Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University. The group of researchers (O. Zhovnych, O. Demchenko, N. Kazmirchuk, I. Baranovska, V. Podorozhnyi) involved in the project interpret the concept of soft skills as "universal skills of a personality aimed at establishing themselves in society, social formation and recognition". Researchers identify the most important groups of soft skills for different categories of the population: for children and adolescents (communication, emotional intelligence, teamwork, media literacy); for adults (time management, team building, emotional intelligence, developed critical and creative thinking, digital competence); for elder people (emotional intelligence, communication, media literacy) [10].

N. Kazmirchuk, O. Zhovnych and I. Stakhova distinguish the following soft skills typical for future teachers: communication skills, critical thinking, emotional intelligence, teamwork, tolerance, responsibility, leadership skills, creativity and self-development. Scientists emphasise that these skills are crucial for the effective professional activity of a modern teacher, as they ensure not only the successful performance of professional functions but also the formation of a positive psychological climate in the educational environment. As part of the Jean Monnet Module project, a set of methodological approaches based on European experience for the development of soft skills has been developed. In particular, interactive forms of learning have been offered, such as theatrical activities, role-playing games, modelling of pedagogical situations, training in communication competence and emotional intelligence. The above mentioned methods contribute not only to the acquisition of knowledge, but also to the development of empathy, the ability to interact with the students, and to find creative solutions in problem situations [10].

In the scientific research of K. Kolesnik, N. Komarivska, N. Oliynyk, V. Imber, didactic approaches to the development of soft skills of future teachers are highlighted, namely:

-*Integration of soft skills into training courses.* Many universities include these competences in the learning outcomes of disciplines, which allows them to be formed systematically.

-*Project-based learning.* Working on group projects stimulates the development of communication, leadership, responsibility, and creativity.

-*Reflective learning.* The use of self-assessment diaries, group discussions, and portfolios helps future teachers to be aware of their own professional development.

-*Intercultural interaction.* Academic mobility programmes and international internships create conditions for the development of intercultural competence and tolerance.

-*Digital learning.* The use of ICT in the educational process helps to develop self-regulation, adaptability and effective online communication skills [12, p. 115].

Within the European Higher Education Area (EHEA), comprehensive measures are being

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

implemented to integrate soft skills into pedagogical programmes. These initiatives are implemented through Erasmus+ projects, Teacher Academies, and other inter-university platforms. For example, in Germany, foreign language teacher training includes mandatory courses in pedagogical communication, classroom facilitation, and emotional intelligence. In Spain, it is common practice to introduce Project-Based Learning, which fosters teamwork, initiative, and creativity. In Italy and France, digital tools are actively used to develop digital literacy and teacher flexibility, which is considered as an important component of soft skills. In addition, in the Nordic countries, in particular in Finland and Sweden, the emphasis is on developing reflective thinking, emotional stability and self-regulation of future teachers. These skills are considered to be crucial for ensuring the psychological well-being of teachers and creating a positive educational environment. In Finland, for example, the training of future foreign language teachers includes mandatory modules on the development of pedagogical empathy, collaboration and critical thinking skills, which are integrated into academic disciplines and pedagogical practice. In the UK, considerable attention is paid to the development of communication competence, leadership and effective time management skills. The British model of teacher professional development is based on the principles of reflection and mentoring, which promotes the ability to self-analysis, planning an individual development trajectory and improving pedagogical skills. In Poland, the Czech Republic and Slovakia, soft skills development is implemented through the modules Psychology of Communication, Social Competences of Teachers, and Culture of Pedagogical Communication. They are aimed at improving interpersonal skills, conflict resolution and emotional intelligence [15, p. 252].

In general, the European experience demonstrates a systematic approach to soft skills development that combines institutional, interdisciplinary and practice-oriented levels. Soft skills are not considered as an optional element but are integrated into all components of the educational process: from the content of academic disciplines and pedagogical practice to assessment methods and professional development. This approach ensures that future foreign language teachers develop a high level of communicative culture, emotional maturity, critical thinking and readiness for innovation in the European educational space.

The University of Jyväskylä (Finland) is one of the leading centres for training future foreign language teachers. As part of the Intercultural Communication and Language Pedagogy course, future teachers take part in joint international projects implemented in cooperation with EU universities under the Erasmus+ programme. Working in multicultural teams helps to develop skills such as effective intercultural communication, teamwork, leadership, and creativity. Project activities involve the creation of interactive learning products (video tutorials, blogs, mini-courses), which are presented during the university event Teaching Innovation Week. Reflection on project results develops critical thinking and the ability to self-assess professional performance [14, p. 157].

The University of Heidelberg (Germany) is implementing the course «Language Teaching in Multilingual Classrooms». Students take part in simulation lessons where various pedagogical situations are modelled. This format promotes the development of communication and social skills, empathy, tolerance for cultural differences, and the ability to work under stress. Particular attention is paid to reflective activities: after each simulation, a “Reflective Round Table” is held, during which

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

students analyse their own actions, discuss the effectiveness of pedagogical decisions and receive feedback from their classmates. The course "Language Teaching in Multilingual Classrooms" promotes the development of self-regulation skills, critical thinking and professional self-awareness.

The Adam Mickiewicz University in Poznan (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) (Poland) is implementing the programme «Filologia angielska - specjalność nauczycielska», which includes the course «Soft Skills for Language Teachers». The course combines training sessions, coaching and student participation in the practical project «Teacher as Leader». Future teachers organise language events for schoolchildren (Language Days, Storytelling Clubs, Speaking Marathons), which develop leadership, responsibility, audience skills, and teamwork. One more important component is the creation of the Teacher Competence Portfolio, in which students record their achievements, feedback from participants of events and the results of self-analysis [14, p. 158].

Besides, one of the most effective forms of soft skills development is the Teaching Simulation Challenge, which is widely used in Germany and Finland. Students introduce their fragments of lessons, demonstrating their communication and organisational skills. The performance is followed by a reflective discussion (Reflective Round Table), which helps to develop emotional intelligence, self-control and confidence. Universities in Poland, the Netherlands, and Belgium are implementing the "Design Your Own EdTech Tool" task, in which students create educational games, applications, or language quests. These activities develop creativity, leadership, teamwork skills.

The tasks like the Intercultural Communication Café, which are implemented in language clubs and international workshops, promote tolerance, openness and intercultural communication. Students discuss topical issues, share cultural experiences, and improve their language and social competence. In Northern Europe, Teacher Reflection Journals are widespread, where students analyse their own experiences and difficulties in teaching, which promotes self-awareness, reflection, and the ability to emotional self-regulation, which is the basis of professional maturity. Language volunteering in France, Italy and Spain allows students to practice teaching in a real environment by organising free language classes for children or migrants. These activities develop social engagement, empathy, leadership skills and responsibility [15, p. 254].

In the course of our research, teachers of the Faculty of Foreign Languages who work on the educational programmes «Secondary Education (Language and Foreign Literature (English))», «Secondary Education (Language and Foreign Literature (German))» and teachers of the Faculty of Preschool and Primary Education named after Valentyna Voloshyna, who work on the educational programme «Primary Education. Secondary Education (Language and Foreign Literature (English))» have been interviewed about the use of European practices in foreign language classes to develop the students' soft skills. For example, Viktoriia I. (scientific-pedagogical experience – 18 years) says: «I use group discussions and debates in English to develop critical thinking and the ability to express a reasoned position. I also use tasks on Kahoot and Padlet platforms to stimulate teamwork and improve digital literacy». Inna S. (scientific-pedagogical experience – 10 years) expresses her opinion: «In my work, I use cultural and communication projects that promote the development of intercultural competence, tolerance and emotional intelligence («My Country – Your Country», «International Day at School»), in which

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

students study cultural differences, prepare presentations, and organise intercultural plays in English". Tamila D. (scientific-pedagogical experience – 23 years) states: "Organising and conducting role-playing games (job interviews, school meetings) and involving students in discussions of intercultural issues contribute to the development of soft skills». Oleksandr P. (scientific-pedagogical experience – 25 years) says: «In my teaching practice, I use the «peer teaching» methodology, when students act as teachers, which develops leadership skills and self-confidence. I also work with authentic materials (videos, podcasts, articles) to teach students how to adapt to real-life communication situations. After the class, we practice a short reflection in German, and students analyse what they have done well and what they need to work on».

One of the topics that is usually offered at foreign language classes is related to the development of personal soft skills. During the classes, future teachers draw up a detailed programme for their personal growth.

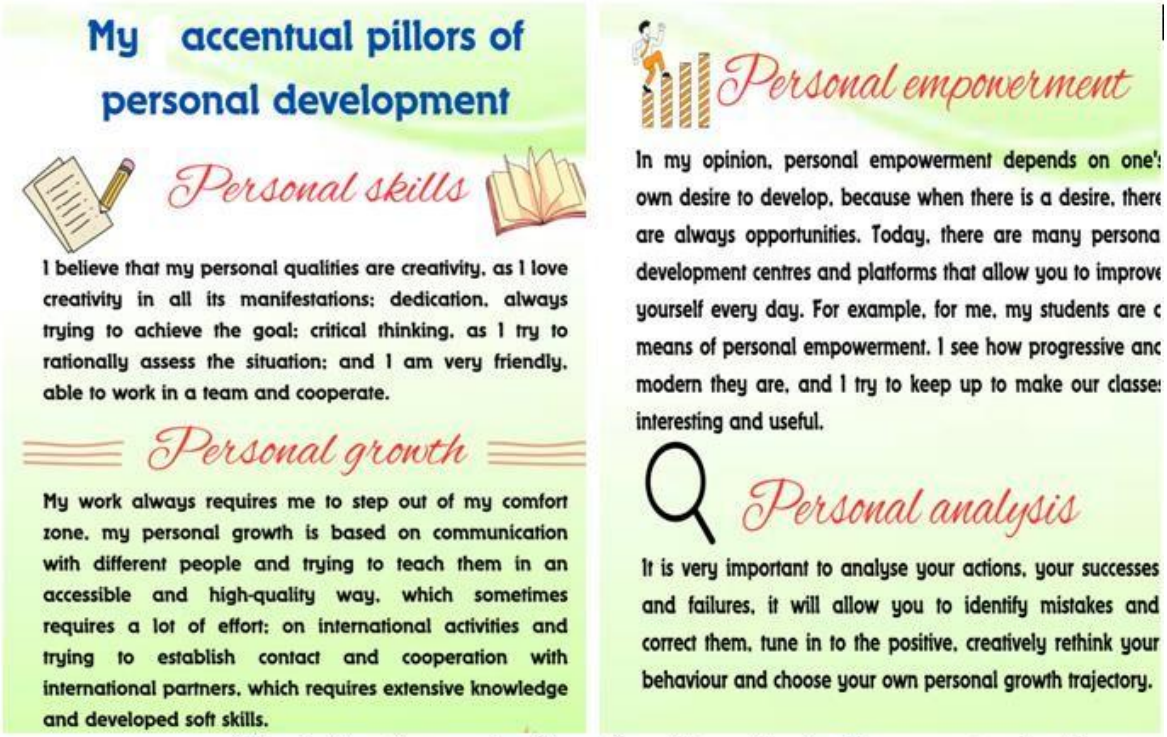

Fig. 1. Creative work of Inna S., a future foreign language teacher

Students also actively discuss different types of soft skills and ways to develop them for self-improvement.

In the course of our research a survey of future foreign language teachers on the development of their soft skills has been conducted. The results showed that the majority of respondents are aware of the importance of soft skills for the professional activity of a teacher. In particular, they noted that such skills as communication competence, emotional intelligence, critical thinking, teamwork and problem solving play an extremely important role in the process of teaching foreign languages. Students also emphasized that soft skills

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

development is the most effective when participating in project activities, trainings, role-playing games, debates, and interactive classes that stimulate collaboration and reflection. At the same time, some respondents (22.4%) noted the need for more systematic implementation of soft skills development practices in the educational process, especially in vocational foreign language courses.

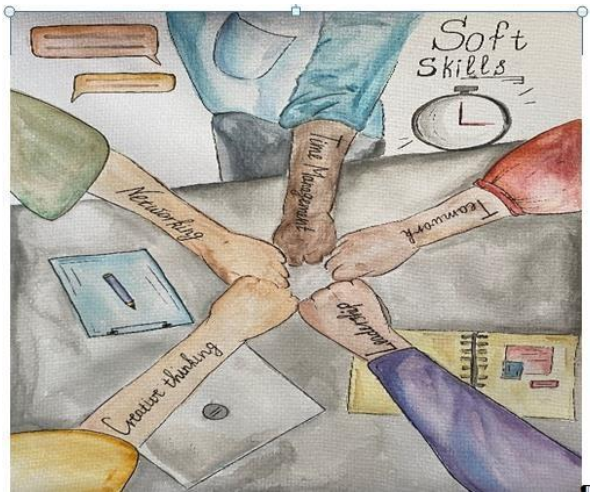

Fig. 2 Creative work by Sofia G., a future foreign language teacher

Conclusions. Thus, the results of the theoretical analysis and empirical research have confirmed that the development of soft skills is an integral part of the professional training of future foreign language teachers. The European experience proves the effectiveness of a systematic approach when soft skills are integrated into the content of professional disciplines, pedagogical practice, intercultural projects and digital learning. This ensures that students successfully develop key competencies such as communication skills, critical and creative thinking, emotional intelligence, collaboration, leadership, and reflexivity.

The conducted survey showed teachers' and students' positive attitude to the development of soft skills and their high motivation to improve them. Future teachers are aware that well-developed flexible skills increase their professional mobility, competitiveness and ability to interact effectively in a multicultural environment. At the same time, the research results show that there is a need for a more systematic introduction of soft skills development methods into the structure of educational programmes, in particular by expanding training courses, interactive forms of learning, and project activities. A promising area for further research is the development of a model for the development of soft skills of future foreign language teachers, taking into account European standards and digital trends in education, as well as the creation of methodological support for integrating the developed soft skills into professionally oriented language courses.

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Список використаних джерел

1. Васютіна Т., Чижевська Ю. Формування «м'яких» навичок (SOFT SKILLS) у дітей 6-7 років засобом театралізованих вправ. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/35736 (дата звернення: 27.09.2025).
2. Ігнатова О., Жовнич О. Використання практико-дослідницького проєкту у професійній підготовці майбутніх вчителів німецької мови засобом саморефлексії. *Молодь і ринок. 2021. № 5 (191).* С. 114-119. DOI: https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.237039 (дата звернення: 28.09.2025).
3. Ігнатова О. М. Траєкторія професійного розвитку вчителя іноземних мов: європейський досвід. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи: зб. наук. праць*. Київ: Гельветика, 2022. Том 1. С. 100-105. URL: https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.spec.1.19 (дата звернення: 27.09.2025).
4. Кожушкіна Т. Л. Міжособистісна взаємодія як складова частина «soft skills» студентів педагогічного коледжу. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Вип. 63*. Київ, 2018. С. 80.
5. Лазаренко Н. І. Професійна підготовка вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції: монографія. Вінниця: ТОВ «Друк», 2019. 389 с.
6. Матіюк Д. В. Дослідження тенденцій розвитку неперервної освіти як соціально-педагогічна проблема. *Pedagogy and Psychology.* 2017. № 60, issue 135. P. 30-33.
7. Матіюк Д. В. Розвиток неперервної освіти в німецькомовних країнах Європи (кінець XX – початок XXI століття): дис. … канд. пед. наук: 13.00.01. Вінниця, 2020. 261 с. URL: https://uacademic.info/ua/document/0420U102417 (дата звернення: 27.09.2025).
8. Anderson L. W., Krathwohl D. R. A Taxonomy for Learning, Teaching and Assessing: A 7. Revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives: Complete Edition. New York: Longman, 2001.
9. Cinque M. Soft Skills Development in European Countries. *Tuning Journal for Higher Education*. 2016. № 3 (2). P. 389-427.
10. EU experience of soft skills development of preschool and primary school age children by theater activities in teacher training. URL: http://erasmus.vspu.edu.ua/ (дата звернення: 27.09.2025).
11. Ihnatova O., Drobakha-Simonova L., Matiiuk D. The Students' Experience of Intercultural Communication. *The New Educational Review.* 2024. № 75. P. 86-101.
12. Kolesnik K., Oliinyk N., Komarivska N., Kazmirchuk N., Imber V. Future-Teacher Soft Skills Development in the Context of Ukraine's Integration into the European Higher Education Area. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research.* 2023. Vol. 22, №. 2. P. 413-431.
13. Moss P., Tilly C. Soft skills and race: An investigation of black men's employment problems. *Work and Occupations.* 1996. № 23 (3). 252 p.
14. Vrabec N. Intercultural competence in language teacher education. *European Journal of Teacher Education*. 2021. № 44 (2). P. 157-171.
15. Wróbel M. Developing soft skills in teacher education: Polish perspective. *Journal of Modern Education Review*. 2021. № 10(4). P. 251-259.

References

1. Vasiutina, T., & Chyzhevska, Yu. *Formuvannia «miakykh» navychok (SOFT SKILLS) u ditei 6-7 rokiv zasobom teatralizovanykh vprav* [Formation of «soft skills» in children aged 6-7 by means of theatrical exercises]. Retrieved from: http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/35736 [in Ukrainian].

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

2. Ihnatova, O., & Zhovnych, O. (2021). Vykorystannia praktyko-doslidnytskoho proiektu u profesiinii pidhotovtsi maibutnikh vchyteliv nimetskoi movy zasobom samorefleksii [Using a practice-research project in the professional training of future German language teachers by means of self-reflection]. *Molod i rynok – Youth and Market*, 5(191), 114-119. Retrieved from: https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.237039 [in Ukrainian].
3. Ihnatova, O. M. (2022). Traiektoriia profesiinoho rozvytku vchytelia inozemnykh mov: yevropeiskyi dosvid [Trajectory of professional development of foreign language teachers: European experience]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriia: Pedahohichni nauky – Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University. Series: Pedagogical Sciences,* 1, 100-105. Retrieved from: https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.spec.1.19 [in Ukrainian].
4. Kozhushkina, T. L. (2018). Mizhosobystisna vzaiemodiia yak skladova chastyna «soft skills» studentiv pedahohichnoho koledzhu [Interpersonal interaction as a component of «soft skills» of pedagogical college students]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova – Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University*, 63, 80. [in Ukrainian].
5. Lazarenko, N. I. (2019). *Profesiina pidhotovka vchyteliv u pedahohichnykh universytetakh Ukrainy v umovakh yevrointehratsii* [Professional training of teachers in pedagogical universities of Ukraine in the conditions of European integration]. Vinnytsia: TOV «Druk». [in Ukrainian].
6. Matiiuk, D. V. (2017). Doslidzhennia tendentsii rozvytku neperervnoi osvity yak sotsialno-pedahohichna problema [Research on trends in the development of continuing education as a socio-pedagogical problem]. *Pedagogy and Psychology*, 60(135), 30-33. [in Ukrainian].
7. Matiiuk, D. V. (2020). *Rozvytok neperervnoi osvity v nimetskomovnykh krainakh Yevropy (kinets XX – pochatok XXI stolittia)* [Development of continuing education in German-speaking countries of Europe (late 20th – early 21st century)] [Candidate dissertation]. Retrieved from: https://uacademic.info/ua/document/0420U102417 [in Ukrainian].
8. Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. (2001). *A taxonomy for learning, teaching and assessing: a revision of Bloom's taxonomy of educational objectives*. New York: Longman.
9. Cinque, M. (2016). Soft skills development in European countries. *Tuning Journal for Higher Education*, 3(2), 389-427.
10. *EU experience of soft skills development of preschool and primary school age children by theater activities in teacher training*. Retrieved from: http://erasmus.vspu.edu.ua/
11. Ihnatova, O., Drobakha-Simonova, L., & Matiiuk, D. (2024). The students' experience of intercultural communication. *The New Educational Review*, 75, 86-101.
12. Kolesnik, K., Oliinyk, N., Komarivska, N., Kazmirchuk, N., & Imber, V. (2023). Future-teacher soft skills development in the context of Ukraine's integration into the European higher education area. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 22(2), 413-431.
13. Moss, P., & Tilly, C. (1996). Soft skills and race: an investigation of black men's employment problems. *Work and Occupations*, 23(3), 252-288.
14. Vrabec, N. (2021). Intercultural competence in language teacher education. *European Journal of Teacher Education*, 44(2), 157-171.
15. Wróbel, M. (2021). Developing soft skills in teacher education: Polish perspective. *Journal of Modern Education Review*, 10(4), 251-259.

Статтю надіслано до редколегії 06.11.2025 р.
Статтю рекомендовано до друку 12.11.2025 р.
Статтю опубліковано 01.12.2025 р.

© 2025 The Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Про автора

Dmytro Matiiuk
Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Department of Germanic Philology, Translation and Foreign Literature,Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University,
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-1169-2896
e-mail: dmatiiuk@vspu.edu.ua

About the Author

Дмитро Матіюк
кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри германської філології, перекладу та зарубіжної літератури
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-1169-2896
e-mail: dmatiiuk@vspu.edu.ua

© 2025 Автор(и). Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)